

100002 1964

eylem

MELİH CEVDET ANDAY
Anayasamızın Halka Malolması

NIYAZİ BERKES
Anayasalarımız

EMİN TÜRK ELİÇİN
Türk Devriminin İdeolojisi

MUVAFFAK ŞEREF
İşçi Sınıfı, Yoksul Köylüler ve Toplumcu Aydınlar

ARSLAN BAŞER KAFAOĞLU
Az Gelişmiş Ekonomiler

PAUL BARAN
Geriliğin Ekonomi Bilimi
Çev. : Arslan Başer

MAX BEER
Savaş Olmadı
Çev. : Babür Kuzucu

İSMAIL SEVİN
Batılılaşma Üstüne Düşünceler

DOĞAN ÖZGÜDEN
Bir Toplantı ve Bir Karar
İç Gözlemler — Dış Gözlemler

eylem

**AYLIK DÜŞÜN VE EYLEM
DERGİSİ**

SAYI : 5 CİLT : 1

Sahibi :

ŞÜKRAN KURDAKUL

Yazı işlerini fiilen idare eden :

ÖMÜR CANDAŞ

Her ayın başında İstanbul'da yayımlanır. Sayısı 250 kuruştur. Altı aylık abonesi 10 lira. Yıllık abonesi 20 lira. Havaleler, Şükran Kurdakul - Ankara caddesi 45/22 adresine gönderilmelidir.

Dergiye gönderilen yazılar iade edilmez.

İlân Koşulları :

Tam sahife çift renk: 1250 TL.

Tam sahife tek renk: 1000 TL.

Basıldığı yer :

Gün Matbaası - İstanbul

Kapak baskısı :

ERSA Matbaacılık Koll. Şti.

Anayasaya Güven

9 Temmuz 1961 de Türk Halkının KABUL OYU alan Anayasamız, getirdiği ilkelerle devrim tarihimizde yeni bir aşamanın belgesi olmuştur. Çeşitli çıkar guruplarının hayata geçmemesi için türlü engellerle karşıladığı bu ilkelerin asıl teminatı Türk halkının ve onun öncü kuvvetlerinin sarsılmaz bilincidir.

Bu bilinci en açık bir dille belirten Anayasamızın başlangıç bölümünü halkımıza olan güvenimizin bir ifadesi sayıyoruz.

BAŞLANGIÇ

Tarihi boyunca bağımsız yaşamış, hak ve hürriyetleri için savaşmış olan;

Anayasa ve hukuk dışı tutum ve davranışlarıyla meşruluğunu kaybetmiş bir iktidara karşı direnme hakkını kullanarak 27 Mayıs 1960 Devrimini yapan Türk Milleti;

Bütün fertlerini, kaderde, kıvançta ve tasada ortak, bölünmez bir bütün halinde, milli şuur ve ülküler etrafında toplayan ve milletimizi, dünya milletleri ailesinin eşit haklara sahip şerefli bir üyesi olarak milli birlik ruhu içinde daima yüceltmeyi amaç bilen Türk Milliyetçiliğinden hız ve ilham alarak ve;

«Yurtta Sulh, Cihanda Sulh» ilkesinin, Milli Mücadele ruhunun, millet egemenliğinin, Atatürk Devrimlerine bağlılığın tam şuuruna sahip olarak;

İnsan hak ve hürriyetlerini, milli dayanışmayı, sosyal adâleti, ferdin ve toplumun huzur ve refahını gerçekleştirmeyi ve teminat altına almayı mümkün kılacak demokratik hukuk devletini bütün hukuki ve sosyal temelleriyle kurmak için;

Türkiye Cumhuriyeti Kurucu Meclisi tarafından hazırlanan bu Anayasayı kabul ve ilân ve onu, asıl teminatın vatandaşların gönüllerinde ve iradelerinde yer aldığı inancı ile, hürriyete, adâlete ve fazilete âşık evlâtlarının uyanık beççiliğine emanet eder.

Levent Yılmaz
tarafından
TÜSTAV'a
hâşışlanmıştır

ÜÇÜNCÜ YILI DOLAYISIYLA

ANAYASAMIZIN HALKA MALOLMASI

MELİH CEVDET ANDAY

27 Mayıs anayasası yurdumuzun yönetimine ne gibi yenilikler getirmiş, toplum yaşayışımızda ne gibi ilerlemeler sağlamıştır? Ulusumuzun bu yeni anayasa ile ilgisi, onun karşısındaki durumu nedir? Ve en önemlisi, 27 Mayıs anayasasının yükümlülüğü hangi güce ya da güçlere dayanmaktadır?

Türk toplumu gibi, baskı ve zorbalık yönetimleri altında uzun süreler yaşamak durumunda bulunmuş bir toplum için, bir devletin temel direği yerinde olması gereken anayasalara karşı ilgisiz kalma eğilimini doğal bulmamak elde değildir. Bu tatsız durum, anayasaların kâğıtta bırakılmayıp yaşama geçirilmesi ile ortadan kaldırılabilir ancak. Her yurttaş, özel yaşayışında da, ilişkileri içinde de, anayasa ile sağlanan temel hakların varlığını ve yararını somut olarak anladığı gün, onu kendi malı sayar ve buna göre davranır. Demek ilk iş, anayasanın kâğıtta kalmayıp yaşama geçirilmesi işidir. Başka bir deyişle, bir anayasanın eksiksiz uygulanması, onu değerlendirmeye yarayacak ilk adımdır. Hiç bir anayasa ideal değildir, ama onun toplum düzenine bir iyilik getirip getirmediği, ilerleme ve mutluluk yolunda öncülük edip etmediği sorunu, ancak böyle bir eksiksiz uygulama ile belli olur. Yeni demokratik düzen içinde, 27 Mayıs anayasasına yöneltilen belli başlı eleştiri, onun eksiksiz ve tam olarak uygulanmadığıdır. Tam bir uygulama, 27 Mayıs anayasasının yalnızca yararlarının ortaya çıkmasını sağlamamakla kalmıyacak, onun toplumumuzdaki ilerleme, kalkınma gereksinmelerine ve güçlerine engel olan yönleri varsa, onların da görülmesine, anlaşılmasına yol açacaktır.

BİR

Halkımızın bu anayasayı benimsemesi, onu kendi malı sayması için böyle bir eksiksiz uygulama da yetmiyecektir. İnsan yaşamı, toplum yaşamı, soyut bir biçim değildir; günlük yaşamın en somut görünüşlerinden tutun, akıl ve duyu yaşamının en yüce ve vaz geçilemez gereksinmelerine değin, geniş ve büyük bir çaba, istek ve özlem alanını da kapsar o. Bu açıdan, her yurttaş, kendi kendine soracaktır: Yeni anayasa benim, ailemin, sınıfımın ve toplumumun yaşamına nasıl, ne yolda yararlı oldu? Bana ve başkalarına daha iyi çalışmak, daha mutlu olmak, isteklerimizi ve özelemlerimizi gerçekleştirmek için ne gibi güçler ve umutlar kazandırdı? Sorularımızı somutlaştıracak olursak, 27 Mayıs anayasasının sözgelişi üretim, öğrenim, sağlık alanlarında yurda ve yurttaşlara açtığı iyilik yolları, ilerleme yolları nelerdir? Toprakta ve fabrikada çalışanların emeği daha iyi mi değerlendirilmiştir? Okuma yazma bilmiyenlerin sayısı azalmış ve asıl önemlisi, öğrenim ayrıcalıkları ortadan kaldırılabilmiş, bu olanak bütün yurt çocuklarına sağlanabilmiş midir? Sağlık bakımından eldeki olanaklar eşit olarak bütün yurda yayılabilmiş midir? Bu sorulara da her alanda olumlu karşılıklar verecek durumda değiliz. Kalkınma çabasına bizden sonra atılmış, bağımsızlıklarına bizden sonra kavuşmuş, olanakları bizden az toplumların yanında, bizi çalışma, öğrenim ve sağlık sorunları bakımından küçük düşüren bugünkü durumumuzdan bir an önce kurtulmalıyız. Yoksa bugünkünden daha iyi anayasalar bile bizi bu utanç verici durumdan çıkaramaz.

Anayasaların gücü, onların yükümlülüğüne de dayanır. Bilindiği gibi, Magna Carta'yı Kral John'a imzalatan lordlar, onun direnmesi karşısında kılıçlarına el atmışlar ve böylece o belgenin yükümlülüğünün belli bir anlamını ortaya koymuşlardı. Başka bir deyişle, Magna Carta'yı korumak görevini lordlar üzerlerine almışlardı. Bizim Tanzimat fermanında sözgelişi, yükümlülük, padişahın yemini-ne bağlı kalıyor. Bu iki örnekten çıkarmak istediğimiz sonuç şudur: Fermanlardan yasalara geçiş, bir hükümdarın kendi istemi ya da belli bir gücün baskısı ile yetkilerine sınırlar koyması döneminden, halkın kendi mukadderatını kendi eliyle çizmesi dönemine geçiş anlamını taşır; bu bakımdan modern anayasaların yükümlülüğü de, halkın onları benimseme ve savunma istemine bağlanır. İmdi, 27 Mayıs anayasasının gerçek yükümlülüğü, öyle ise, onun eksiksiz uygulanması ve toplum yaşamında yükseltici ve ilerletici niteliklerinin kendini duyurması ile gerçekleşecektir.

ANAYASALARIMIZ

Demokratik temele dayanmayan yazısız Osmanlı yasa-
sından, demokratik temele dayalı yazılı modern yasa
düzenine geçiş tarihimizin vardığı aşamalar nedir?

Şimdi Kanada, Montreal

Üniversitesinde toplumbilim Profesörü olan NİYAZİ
BERKES, bu soruya cevap verirken «Devlet», «Halk» ve
«Halkçı Aydın» kavramları üzerinde durarak şöyle yazı-
yor :

«Okumuşun anlaması gereken şey şudur: gericilik di-
ye birşey yoktur, gerilik olmadıkça. Bunu anlamadıkça
ilerici ile gerici arasında, halk açısından, büyük bir fark
yoktur. Bunu anlamadıkça, gericilikle başarılı bir savaş
yapılamaz. Modern bir toplumda, ilerici halkın
yanını tutmadıkça ne Sartre para eder, ne
de Brecht.»

NİYAZİ BERKES

Anayasa bir devletin siyasal yapısının hukukça belirlenmesidir. Bâzı anaya-
salar var olan bir yapıya hukukça bir tertiplenme, düzenlenme, sistemlenme ve-
rir. Bâzıları ise eski siyasal yapısı bozulmuş olan bir devlete yeni bir siyasal ya-
pı vermeyi ya da var olmayan, yeni olan bir siyasal yapıyı kurmayı gözetir.

Birinci halde, anayasalar çok kez yazılı bile değillerdir. Bunlar yerleşmiş
âdet ve geleneklere dayanırlar. Hukukça ifadeleri birçok başka kanun ve hüküm-
lerle verilir. Bunların etrafında gelenek, ahlâk, hattâ din inançları gibi destekle-
yici, anayasa kurallarını taşıyıcı çevreler ve araçlar bulunur. Meselâ, Osmanlı
imparatorluğunun yapısı böyle bir yasa türüne dayanırdı. İngiliz anayasası da
bu çeşitten bir yasadır.

Var olmayan bir siyasal yapı kuran anayasa var mıdır? Bir anayasa ile hiç
yoktan bir devlet meydana gelmez. Devletler yüksek seviyede birer toplumsal ku-
ruluş ve yapıdır. Doğrudan doğruya, hiçten düpe düz yeni bir devlet kuran
anayasa yoktur; böylesi ancak utopia dediğimiz fikir eserlerinde bulunur. Mo-
dern anayasaların çoğu ikinci tiptendir ve bunların çoğu böyle oluşun peşinden
sürüklediği birçok güçlüklerle, problemlerle karşılaşır. Bu güçlüklerin kimisi onun
devrimci karakterinden ileri gelir. Kimisi de kurulan yeni düzenin yürütülme-
sini sağlamak zorunluluğundan doğar.

Bu anayasalar, uygulanmakta olan bâzı kurallar uygulanmıyacak, başka ye-
ni kurallar uygulanacak diyorlar; «olan»ı değil «olması gereken»i emrediyorlar.
O zaman şöyle bir problem çıkıyor: «olan» yerine «olması gereken»in meşruluğu
neye dayanıyor? Demek ki eninde sonunda bu tip anayasa yapma işinde bir si-
yasal düzen teorisi bulunması gerektir. Meselâ bugün genel olarak anayasaların
temelinde halk egemenliği teorisi bulunur. Yukarıda sözünü ettiğimiz birinci tip
anayasaların temelinde böyle bir teori yoktur. Onun temelindeki teori, açıkça
ifade edilmemiş olmakla beraber, halk egemenliği teorisi değil, eskilik, gelenek-
sel oluş teorisidir. Siyasal usuller kuşaklarca, hattâ yüzyıllarca denenegeldiği,

uygulanageldiği için kendilerine uyulması gerekir kurallar olurlar. Devletin düzeni veya yapısı eninde sonunda «kanun-u kadim», «nizam-ı âlem» gibi bir fikre bağlanır. İkinci tip anayasalarda ise iş, bilinçli, plânlı, tartışma verisi olan bir fikir işi olarak gelir. Bu işi kim yapacak? Onu uygulama yetkisi kimde olacak? Eskiden kalma ve hâlâ yürümekte olan kurallarla yeni kurallar çatışma haline geldiğinde yeni kuralların üstünlüğünü kim garanti edecek? Daha genel bir deyimle konan yeni düzenin yürütülmesi nasıl sağlanacak? gibi birçok sorular çıkar ortaya. Osmanlı ve Türk tarihinde bu iki tip anayasayı ve onlardan birinden ötekine geçişin yarattığı problemlerin hepsini görürüz.

Osmanlı Türk tarihinde devlet yapısına yeni bir biçim verme çabaları onsekizinci yüzyılın ikinci yarısında başlamıştı. Ondan önce Osmanlı siyasal yapısının gelişmesi ve bunu yürüten kanun, kural ve kurulların evrimi; daha sonra bunların değişen şartlar altında yürümemesi, kiminin yürümeden kalması, kiminin bozuk şekillere girmesi; bâzılarının da zar zor değiştirilmiş olması ve bu değiştirmenin bir ölçüsünün arınması gibi başlıca üç safhası vardır.

Bu üç safhanın bir takım özellikleri vardır ki bunlar, Osmanlı devlet düzenini ve onun temel yasasını anlamada bizi hayli yanıltır. Bu düzenin temel yasası sözünü ettiğimiz tiplerden birincisine göre olduğundan ve biz bugün bambaşka hukuk anlayışına varmış kişiler olduğumuzdan bu temel yasanın altında «kanun» ve «şariat» ve hattâ onun da gerisindeki «kanun-u kadim» kavramına yabancı olduğumuzdan onun yasası yok sanırız. Veya var olduğunu bilsek te o yasa, bizim anayasa kavramımıza uymadığından onun ayırıcı niteliğini bir türlü göremeyiz. Özellikle onun nasıl değiştiğini, değişenin yerine konacak biçimin ne olacağı gibi problemlerin büyüklüğünü kolay kolay kavrayamayız.

Bu güçlüğü yaratan şeylerin en önemlisi, Osmanlı yasa yapısının özünün bugün demokratik yasa prensipine, yâni halk egemenliği dediğimiz prensipe karşıt olan bir prensipe dayanmasıdır. Çünkü bu yasada siyasal düzenin ve devlet otoritesinin halkın iradesine dayanması değil, dayanmaması gerekir. Bu yasa düzeninde hükmeden ilk hükmedilen birbirinden tüm ayrılır. Demokratik düzenin amacı, hükmedileni hükmeden haline getirmektir. Halk bir takım ara mekanizmalarla kendinin efendisi, hükmedicisi olacaktır; zaman zaman da bu ara mekanizmaların buna göre yolunda işleyip işlemediğini kontrol edecek imkânları olacaktır. Böyle, bir görüş ortaçağ devlet sistemlerinin çoğunda, bilhassa Osmanlı devlet düzeninde çok garip, çok gülünç görülecek bir görüştür. Hiç öyle şey olur mu? Devlete halk karışabilir mi? Halk, denen yaratığı Tanrı idare etmek için değil, idare edilmek için yaratır. O, Tanrı iradesinin emrindedir; Tanrı pek nadir bâzı yaratıklarını seçer ve bu işe tayin eder. Âlemin düzenini Tanrı kurduğundan bu düzenin süregelişini sağlamak ideal olan şeydir.

Böyle bir görüş, bir parçası eski Grek düşünüşünden İslâm filozofları yolu ile, bir parçası da müslümanlığın şariat hukuku yolu ile gelip ortaçağ ahlâkçılarının devlet zenaatini hükümdarlara öğreten kitaplarında bir anayasa teorisi haline gelmiştir. Tarih açısından bu, halifelik, sultanlık ve devleti babadan kalma mal sayan eski Türk kavramının uzlaştırılmasından meydana gelen bir sistemdir. Buna, sonradan çıkma teokrasi, otokrasi gibi vasıflar takmak yanıltıcıdır. Çünkü bu sistem ne teokrasidir, ne de otokrasi. Tabii demokrasi hiç değil. Fakat bunların herbirine azbuçuk değindiği için zaman zaman bu sıfatlardan birini verenler oluyor. Bu sistem teokrasi değil; çünkü bir ruhanîler idaresi değildir. Otokrasi değil, çünkü hükümdar yalnız başına istediği gibi idare etmez. Ama demokrasi de değil, çünkü onun idaresinde halk iradesinin rolü yoktur. Tersine bunda ideal, devleti idare edenleri mümkün olduğu kadar halktan ayırmaktır.

Bu idarenin en tepesinde bulunan hükümdar, Osmanlı yasa düzeninde, ancak baba veya erkek kardeş yoluyla yaratıklar âlemine bağlıdır; onun dışında âdeta yapma bir yaratıktır. Bu yüzden bir padişah düşürüldüğü zaman toplumsal düzende onun döneceği bir yer yoktur. Bir türlü ona bir yer bulamazlar; hattâ din düzeninde bile yeri yoktur; çünkü Osmanlı sistemi daima din-dünya ayırımı yapan bir düzendir. Böylece, zavallı adam ya bir zindana ya da kör edilerek bir köşeye atılır.

Hükümdarın elinde reaya denen halkı idare için, bu halk arasından seçilip alınmakla beraber, bu seçiliş esnasında toplumdaki köklerinden sökülüp toplumda bulunmayan cinsten ap-ayrı bir eğitim verilerek reaya idare etme zenaatlerine göre yetiştirilen adamlar bulunur. Bunlar hükümdarın bir çeşit âletleridir. Batılılar, Osmanlı yasa düzeninin bu yanını görünce bunları padişahın köleleri sanmışlardır. Hepimiz biliriz ki bunlara Türkçede «köle» değil, «kul» derler. Bunlar padişahın eli kolu gibi kendi organlarıdır. (Köle İslâm hukukuna bağlı bir özel hukuk kuruludur; onun kuralları bu kullara uygulanmaz. Halbuki kul kişi hukukuna değil, devlet hukukuna bağlı bir organdır). Osmanlı devletinin yasası İslâm şeriatına değil, yukarıda anlattığımız tarihsel ve geleneksel bir devlet düzeni kavramına dayanır.

Kulların ve reayanın yanısıra bir kategori daha vardır ki buna da ulema deriz. Bunlar ne idare edilen reaya, ne de idare eden kullardır. Bunlar, idare edenlere ve edilenlere akıl veren kimselerdir. Bu akıl verişin bir kaynağı şeriat, diğeri kanundur. Birinin diğerine uydurulması işini sağlamak onların görevidir. Hükümdara, reayaya karşı adaletle göre hareket etmede, reayaya da hükümdara ve Tanrıya karşı ubudiyete göre hareket etmede yol gösterirler. Demek ki Osmanlı sisteminin en önemli yasa kuralı «meşveret usulü»dür. Fakat bu meşveret usulü, sonradan sanıldığı gibi, parlamantarizmle hiç bir ilgisi olmayan bir usuldür.

Bu geleneksel düzen hep böyle yürüyüp gitmedi; zamanla değişmeye başladı. Hem reayanın, hem idare edenlerin, hem ulemanın durumunda önemli değişiklikler, eskiye kıyasla bozukluklar onyedinci yüzyıl sonunda eyicene açığa çıktı. Bunun temelinde de Osmanlı toprak rejiminin bozulması gelir; çünkü birçok ortaçağ devletleri gibi bu devletin de en önemli ekonomik temeli toprak tasarrufuna, tarım ekonomisine dayanıyordu. Onsekizinci yüzyıl boyunca şiddetli bir anarşi sürüp durdu.

İlk defa olarak yasa değişimine doğru ilk adım, ondan önceki çeşit çabaları bir yana bırakırsak, Selim III zamanında başladı. Bu, bizim bildiğimiz çeşitten yeni bir anayasa yapmak şeklinde gözükmedi. Çünkü o zaman daha Batı'da bile sözünü ettiğimiz anayasa tipi yasalar yapma usulü bilinen bir şey değildi. Amerikan ve Fransız devrimlerinin etkisi ancak o sıralarda kendini göstermeye başlamıştı. Sonra Osmanlı sisteminde reayanın egemenliği diye bir şey kimsenin aklına gelemezdi. Bunu söyleyecek adamı ya hapis haneye ya da timarhaneye yollarlardı. Selim zamanında gelen ve bir yasa yeniliği sayabileceğimiz şey «ıslahat» yani reform gereğinin kabul edilmesi ve eski meşveret usulünün, hem ıslahat gereklerinin kararlaştırılması için kullanılması, hem de kapsamının genişletilmesi yeniliğidir. Şimdiye kadar meşveretin amacı reform yapmak değil, geleneği tutmaktır. Sonra, meşveret şimdi sadece ulemaya danışma değil, bütün devlet adamlarının (hattâ birkaç yabancıların) katıldığı daha büyük bir iş oldu. Bir de, gene ilk defa olarak bir nevi meşveret encümenlerinin kurulması da bir yenilik oldu.

Böyle bir başlangıç, evrimsel gelişme yolu açık olsaydı, Osmanlı devletinin

yavaş yavaş ihtiyaçlara, deneylere göre modern bir devlet düzenine geçmesi yolunu açabilirdi. Ama, bu başlangıçla birlikte ortaya çıkan ve zamanımıza kadar her reform çabasını foslatan bir iş çıktı. Osmanlı imparatorluğu yabancı devletlerin şiddetli çatışmalarının hedefi haline gelmiş bulunuyordu. Selim'in reform ve meşveret sistemi Fransa ile Rusya arasındaki çatışmaların yarattığı son derecede sarsıcı olaylar içinde güme gitti. Daha kötüsü, sözde reformcu olacak adamlar reformun lākırdısını edip kararlarını verdikten sonra işleri bitirmeden bir yandan eğlence ve israflarına, bir yandan da büyük devletlerin dalaşmalarına bulaşmak sevdasına düştüler. Reformculuğa ilk ihanet geleneği de böylece başlamış oldu. O tarihtenberi, Türkiyenin reform tarihi (ve bunun içinde anayasa reformları) dünya politikasının büyük devletlerinin girdi-çıktılarına bulaştırılmaktan kurtulamamıştır. Düşünülen reformları birer birer uygulayacak, devletine yeni bir yasama düzeni verme işini bırakmadan yürütecek yerde, Fransanın askerî ve teknik yardımından faydalanıp Fransız devriminin bütün Avrupa politikasını allak bullak eden fırtınalarının içine bulaşan Selim, hem Fransayı, hem İngiltereyi, hem Rusyayı devletin başına tebelleş edince Mısırdan Balkanlara kadar bütün reayasının gözünde rezil rusvay oldu, en sonunda bir ayaklanma sonunda kendi canını da reformlarını da kaybetti. Bu anarşi içinde şaşırان, reformlardan bir fayda görmiyen, tersine sırtındaki yüklerin arttığını gören halk ıslahatı bir frenkleşme, halk menfaatlarını gāvurlara satma olarak görmeye başladı. Böyle halk menfaatlarına aykırı ve dış politikalarla yalaş bulaş bir hale getirilen reformları halk o zamandan beri düşman olmuş; bundan sonraki reformların da hiç birine katılmadığı gibi hiç birini de tutmamış, anlamamıştır.

Bu ilk ıslahat denemesinden sonra, 1808 de bir deneme daha yapıldı. Bu seferki biraz başka türlü oldu. Bir ittifak senedi» yapılmak istendi. Yâni halkı temsil eden yeniçeriler, şeriatı temsil eden ulema, kanunu temsil eden kapıkulları, derebeyliği temsil eden âyan arasında hükümdarın otoritesine uymak noktasında karşılıklı kontrat yapıldığını gösteren bir anayasa vesikası hazırlandı. Bunun önemi, eski düzenden farklı bir hale gele nmevcut düzene hukukça bir ifade vermek istenmesindedir. Bu açıdan bir yenilikti. Ama, buna karşılık iki önemli kusuru vardı: biri, eski Osmanlı sisteminin bozulmuş şekline, gene eski devlet teorisinden ayrılmaksızın, hukukça bir deyim vermenin yaratacağı güçlükler; diğeri, bu işte kontrata dahil tarafların hiç birinin egemenliğin uygulanmasında paylarının olmaması veya onların bu işteki durumlarının belirlenememesi idi. Bu işi en çok güdenler bu tarafların hiç birinden olmayan aydın kafalı, önemsiz mevkili kimselerdi. Bunlar, sadrazamların, şeyhul-islâmların, yeniçeri ağalarının yanında birer kâtip mevkiine düştüler; halkı da temsil etmiyorlardı. Üstelik, padişah da dahil, hepsi ayrı ayrı açılardan bunların kotarmak istediği bu işte bir dalavere seziyorlar; kontratı emniyetle karşılamıyorlardı. Asıl amaç derebeylerle yeniçerileri kanuna bağlamaktı. Halbuki bunları kanuna bağlamak mümkün müydü? Yeniçerilik artık kendi geleneksel kanununa bile bağlı olmayan, bugün gizli işsizlik dediğimiz ekonomik hastalığın yığıdığı esnaf ve köylüden mürekkep, geçimlerini yağma ve terrör yolları ile sağlamağa çalışan ipini sapını koparmış insanlardı. Ağaların ve devlet adamlarının soygunculuğuna bakarak onlar da kendilerine göre bir soygunculuk, yâni kanunsuzluk yolu tutturmuşlardı. Keşki bir toplum bilinçleri, bir devrimci görüşleri olsaydı da devleti ellerine alsalardı; belki halktan yana bir devlet kurarlardı. ama böyle dış ve iç şartlar içinde meydana gelen böyle bir yığından bu beklenemez. Derebeyler ise hiç kanuna sokulacak cinsten değillerdi. O zamana kadar bellenen ne kanunda, ne de şeriatte bunların yeri yoktu; şimdi devletin toprakları üzerine oturduktan, hele vergi ihtiyacı yüzünden bunu devlete de kabul ettirdikten sonra, arkalarında da

ordu büyüklüğünde silâhlı adamlarını kattıktan sonra kanuna zor girerlerdi.

Yeniçerileri, derebeyleri, ulema katını, hükümdarı ve kullarını hukuk kural-ları ile düzenli bir birliğe sokmaya çalışan bu aydınimsı reformcuların karşılaştığı zorluklar, «ittifak senedi»nin metnindeki hukuk terimlerinin fıkralığından ve müphemliğinden de bellidir. Mukaveleye dahil taraflardan hiç birinin inanmadığı bu ittifak tabii yürümedi, arada, bu işe önyak olan zavallı reformcular kaynadı. Devlet te, çeyrek yüzyıl daha anayasasız, bozuk-düzen bir idarenin anarşisi içinde yok olmanın kenarlarına kadar geldi.

Üçüncü deneme Tanzimat denemesidir. Bundaki farklılık, isterseniz, yenilik eski Osmanlı sisteminin bozulmuş haline hukukça bir şekil vermek yerine o eski sisteme modern bir kılık giydirme fikridir. Burada reformcu rolünde bulunan padişaktır. O gene eski padişahlar gibi halk hakları diye bir şey tanımıyor; ancak padişah kendinde bir değişiklik yapıyor; kendi isteğine ve sözde şeriate dayanarak (bu şeriat lâkırdısının arkası gelecek) kendi haklarından bir parçasını reayasının hatırı için feda ediyor. Muvakkat olarak mı, daimi olarak mı belli değil. Halka bazı haklar bahşediyor. Fakat niçin? Devlete katılsınlar diye mi? Hayır, öyle şey yok. Devlet kanunlar, nizamlar ile gene hükümdarın seçtiği kimseler tarafından uygulanacak. Fakat padişah bunlara karışmıyacak; kanun ve nizamlar da yapıldı mı onları keyfine göre bozmıyacak. Önemli olan yenilik burada. Bu sayede, Tanzimat kanunlaştırma hareketinin kapısını açtı. Sonra bir yenilik daha var; bu defa hükümdarın devlet idaresi için seçtiği kimseler artık kapıkulu değil; bunlar halk arasından seçilirken onları toplumsal köklerinden söken usuller yerine şimdi gene onları toplumsal köklerinden söken ama eskisinden başka olan bir eğitime sokuluyor ki buna da maarif, yâni «bilinmiyen yeni şeyleri öğrenme» deniyor. Bu da, sonuçları bakımından hem iyi hem kötü yan-ları olan bir yenilik. Eğer Mahmut II'nin açtığı maarif devrimi ikilikli olma yerine bütünlü olsaydı bu dönem modern bir devlet olmaya doğru belki başka ciddi bir başlangıç olurdu.

Tanzimat devri gerçekte eski Osmanlı düzeninin yasasının yokolduğu devirdir. Onun yerine geçen ve Tanzimat fermanının yarattığı olan düzen şu: müslüman ve hristiyan reaya, reyalıktan çıkıp tab'a halk olmuştur. Hristiyan reayanın aynı zamanda birer ulus olma yolları açılmıştır. Derebeylikle uğraşılıyor, fakat iyice temizlenemiyor. Köylü halk yavaş yavaş padişahın reayası olmaktan çıkıp derebeyin, ağanın, âyanın kiracısı, ortakçısı, yarıcısı veya marabacısı, hattâ bazı yerlerde serfi oluyor. Birçok köylü mültezim ve tefecilerin elinde. Kapıkulu yerine yeni devlet adamları ve okumuşlar, yeniçeriler yerine yeni ordu geliyor. Müslüman olmayanlar arasında paralı iş adamı sınıfı gelişmeğe başlıyor. Devleti asıl idare edenler ne halk ne de padişah. Birbirini kıskanan, birbirine ve padişaha karşı bir yabancı sefire arkasını dayayan nazırlardır. Malî ve politik sebeplerle Batı'ya gırtlığa kadar borca girildiği için dış siyaset sefir-lerin kendi aralarındaki meselelere göre yönetiliyor. Tanzimat reformlarıyla halkın ve devletin durumu düzeleceğine hem devlet, hem halk ekonomik çöküş halinde. Bugünlerimizi andıran bir manzara.

1870 yılları etrafında, bugünkü gibi, iflâsın kenarına gelince ve Batı devletleri Tanzimatçıları dımdızlak silkip atıverince yalnız halk değil okumuşların namusluları da Tanzimat reformcularının aleyhine dönüyor. O zaman akıllarda «halkın egemenliği» kavramı canlanmağa başlıyor. Böylece, ilk defa olarak modern anlamındaki anayasa hareketi başlıyor. Fakat Namık Kemal'in temsil ettiği fikre, zamanının ne kadar yabancı olduğunu fikre karşı gösterilen tepkiler; kendisinin bu fikri ona karşı fikirlerle yaklaştırdığı bulaştırması; fikrin uygulanma dönemi gelince de fikrin tam karşıtı diyebileceğimiz bir Kanun-u Esasî

denen anayasanın meydana gelmesi bize anlatır. Zaten fikir ortaya «halk egemenliği» şeklinde değil de «meşveret usulü» fikri halinde çıkarılmıştı. Böylece, tâ baştan yanlış ve yanıltıcı bir adla ortaya çıkmış oldu. Bu fikri yakalayan Yeni Osmanlılar, gûya Avrupayı taklit etmiyoruz da geçmişteki sistemimizi canlandırıyoruz iddiası ile, ve padişah keyfi ile halka haklar verme prensibinin sakatlığı yerine padişah keyfinden daha sağlam bir temel bulduklarını sandılar. Onlarca bu temel şeriattı. Şeriat, meşveret usulünü emrediyor diye aslı olmayan bir iddia tutturdular. Bu işleri daha iyi bilen ulema tabakası bu iddiayı hiç benimsemedi. Bu yüzden de bunların anayasa hareketinden hiç bir rolleri olmadı. Bunlar da zaten ulema tabakası olmaktan çıkıp, şimdi «din adamı» dediğimiz bir tip haline gelmeğe başlamışlardı. Zamanla «dünya adamları»nın her dediğine «lâ» diyen menfi adamlar haline geldiler, ama halk onları daha çok beğeniyordu. Onların Arapça lâkırdıları, okumuşların frenkçe karışığı kuşdiline benzer Osmanlıcılarında daha anlaşılır değildi, ama hiç değilse din yüzünden o dil, saygı ya da korku yaratıcı bir güçte idi.

Devlet idaresinin halkın iradesiyle olmayacağını, halkın müslüman-hıristiyan farkı dolayısıyla, meşveret usulünü ileri sürenler bile biliyordu. Onun için anayasa çekişmelerinde asıl dâva hükümdarla hükümet arasındaki ilişkiler konusu üzerinde dönüyordu. Yeni Osmanlılar, halk iradesini hükümdar iradesinin üstüne koyacaklarına, hükümetin müstebitliğine karşı koymak için, bir de imparatorluğun uluslara bölünmesini önlemek için hükümdarın iradesini hem halkın hem hükümetin üstüne koydular. Bundan da ortaya Abdülhamit rejimi çıktı.

Bu rejim bir adım daha atarak bir meseleyi çözümlledi: eskiden idareci, halktan koparılıp eğitilirken hükümdara kul olacak şekilde yetiştirilirdi. Şimdi onun yerine okumuş tabakası gelmişti. Bu okumuş tipi şimdiki gibi o zaman da halk ile bir bağ kuramamıştı. Fakat Abdülhamit rejimi hükümdarla bu tip arasında bağ kurabildi. Okumuşları kendine kul etmenin yollarını buldu. Böylece modern bir kapıkulu tabakası meydana geldi. Pek az müstesna ile, okumuşlar otuza yakın yıl bu rejime sadakatla hizmet ettiler. Bu rejimi yıkan okumuşlar değil, 27 Mayıs'ta olduğu gibi, dış tehlike, malî iflas, genel gerileme, ve subayların elinde başkalarında bulunmayan bazı araçların bulunması idi.

Meşrutiyet rejiminde padişahın mevkii hemen hemen sıfıra indi. Onun yerine parlamento önem kazandı. Bu parlamentoda partiler çıktı. Basın gelişti. Hattâ halk yığınlarının bile politik hayatta önemi belirdi. Fakat ne parlamento, ne partiler, ne basın, ne de Türk olan veya olmayan, müslüman olan veya olmayan halk iç çatışmalarının kavgalarına dalmaktan başka bir şey yapmağa vakit bulamadı. Bu defa da, 27 Mayıs'tan sonraki duruma benzer bir durum meydana geldi. Halkın egemenliği imkânının doğduğu bir zamanda onun iradesinin belirlenmesi demek olan parlamento ve partiler halk egemenliğini değil, kendi tekelci egemenliklerini sağlama işinde korkunç bir yarışmaya giriştiler. Savaş aslında, bir yandan, imparatorluğun ulusları arasında bir savaş, bir yandan da yabancı devletlerin yarışması savaşı idi. Batmaya yaklaşmış devletlerde hep böyle olur. Daha modern bir düzen almamış, hattâ haliyle yaşayıp yaşamıyacağı belli olmayan bir devlet parlamentoculuk ve particilik, siyasal düzen ve ilerleme aracı değil, yıkılma ve dağılma aracı olur böylecene.

Osmanlı imparatorluğunun mezara konmasından sonradır ki dinsel, ulusal, siyasal çelişmelerden arı bir anayasa yapma imkânları doğdu. Bu, aynı zamanda, ulusal kurtuluş savaşı boyunca doğan, deneylerle ilk mütevazı ve basit şekilden gelişen yerli malı, ulus malı bir anayasa oldu. Son şekli ile cumhuriyet devri anayasasının önemli meziyeti eski Osmanlı düzenine yeni bir çekidüzen verme çabası olmaması, Batı anayasalarından kopya edilmiş olmamasıdır. Son-

ra o, gerçek anlamı ile ulusal egemenlik kavramına dayanıyordu. Geriye zaten ulustan gayri birşeycik kalmamıştı.

Fakat okumuşların birçoğu, din adamlarının tümü bu işin ne demek olduğunu kavramış değillerdi. Bir kısmı bugünkü peyk memleketler gibi olmayı münasip görüyor, bir kısmı da küçük fakat tekyapı bir ulus doğduğuna sevineceklerine Osmanlı imparatorluğu kafasından ayrılamıyorlardı. Din adamları da şeriat devletini kurmanın şimdi zamanı geldiğine inanıyorlardı. Bunların gözünde cumhuriyet, halkçılık gibi kavramlar Mustafa Kemal'in partisi dedikleri kimselelere özgü görüşlerdi. Bunları benimsemediklerinden bunlar kolay kolay anayasaya giremedi. Bu yüzden bunların Halk partisinin ideolojisi haline gelmesine sebep oldular. O zaman bu parti devrimci bir parti idi; ideolojisini anayasaya yerleştirdi. Bu cumhuriyet anayasasının ulusçu, cumhuriyetçi, devrimci olduğundan başka önemli iki yanı lâik ve devletçi bir rejim kurması oldu. Bu anayasanın bu iki yanı şaşmadan titizlikle uygulanmış olsaydı bugün Türkiye eski haline kıyasla ilerlemiş, modernleşmiş, halkı refaha kavuşmuş, pırıl pırıl örnek bir toplum olacaktı.

Son zamanlara kadar bu yolda da hayli ilerlenmişti. Cumhuriyet yasası devrinin başarılarını kimse inkâr edemez. Fakat nasıl oldu, hâlâ kendimize gelip iyicene bilemiyoruz; birdenbire birşeyler oldu; ipin ucu kaçırıldı. Kazanılanlar kaybedilmeğe başladı. Ben bunu, yâni anayasanın lâiklik ve devletçilik yanlarını çürütmüş olan nedenleri gene halkın idare edici kuvvetle ilişkilerinin yoluna konmadan bırakılmış olmasına bağlıyacağım. Demek ki anayasanın halkçılık dediğimiz yanına iyice bir dönüp bakmamız gerekiyor. Hem lâikliğin, hem devletçiliğin paslanmasının nedenlerini bu halkçılık ilkesinin aldığı biçimde bulacağız. Çünkü rejimin en önemli temeli bu kavramda toplanıyordu.

Bağımsızlık savaşından önceki devrede yâni Meşrutiyette «halk» kelimesi çok kullanılan kavramlardan olmuştu. Halka Doğru diye de bir akım vardı. Bu, ulusçuluk kavramının yanısıra çıkmış bir kavramdı. O zamanlar milliyet, cinsiyet, kavmiyet, mezhebiyet gibi bir alay birbirine karışmış kavramlar vardı. Eskiden, imparatorluk düzeninde bunların belirli anlamları vardı; fakat bu düzen bozulunca bu kavramlar da karma karışık bir hale geldi. Halk kavramı bunlardan ayrı, yeni ve daha önemli bir kavramdır. Aslında din veya mezhep grupları anlamına gelen millet kavramı yerine bir ulus olarak bağımsız bir birim olma anlamına gelince ulusal egemenlik kavramı dış politika ile ilgili bir kavram olduğu halde halk egemenliği kavramı iç yapı ile ilgili, yâni politik egemenliğin halk yığınlarına dayanması gerektiği dâvasının bir ifadesidir.

Daha önce dediğimiz gibi, halk kavramı reaya kavramının yerine geçti. Halâ bugün, bâzı başka müslüman dillerinde bu reaya kelimesi, bizim halk kelimesi anlamına yaşamaktadır. Meselâ Hindistan ve Pakistanda «rayot» şeklinde, Endonezyada «rakyat» şeklinde yaşamaktadır ve ikisi de halk demektir. Halk kavramında din, ırk, mezhep yanlarından ziyade politik egemenlik yanı üstün gelir. Halk, idare edilen, imtiyazlılar zümresinden olmayan, okumamış, fakir yığınlar demektir. Özellikle köylü ve esnaf her yerde idareci, okumuş, zengin veya imtiyazlılar dışında kalan yığınların en önemli parçasıdır.

Şu halde, bağımsızlık savaşının yarattığı yasa düzenindeki halkçılık yalnız bu düzenin bu yığınların iradesine dayandığını bildirmekle kalmıyor, aynı zamanda ulusal hayatın amacının köylü, işçi halkın devletin efendisi olacak hale getirilmesi olduğunu söylüyor. Halbuki halk bu yukarıdaki anlamlarda halk olarak kaldıkça devletin egemeni olamaz. Bunun için bilgisiz, bilinçsiz bir toplumda başlıca ekonomik üretim kollarının temsilcisi olan köylü, esnaf, işçi sınıfları haline gelmemiş olan bir yığın ona önderlik edecek okumuşların hizmetleri ile kal-

kindirılacak demektir. Cumhuriyet devri yıllarının bu en büyük dâvası, demek ki, halk ile devlet arasındaki bağların Batı'da olan şekilden başka yollardan yürünülecek kurulacağı anlamını taşıyordu.

Ulusal savaş devam ettiği sürece bu anlamdaki halkçılık canlılığını devam ettirdi. Amaç olan halk egemenliğinin yeni yollarla gerçekleştirilmesi sırası gelince Halk partisi bu dâvanın temsilcisi oldu.

Bu işin sonucunda, bu partinin halkın partisi olmaktan çıkıp okumuşların, iş adamlarının ve ağaların partisi haline geldiğini artık bugün herkes biliyor. Bu parti, halkevleri ile, halkodaları ile halkçılığını yürütmek istediği ölçüde halk, bu partinin dışında kaldı. Devrimin ne kavramları, ne metotları, ne amaçları halk yığınlarının içine sokulamadı. Bunca nutuklar, afişler, okumuşların kendi yazıp kendi okudukları devrim literatürü para etmedi. Halkın dışında kalan Halk partisi de kendi içindeki kliklerin yarışma sahnesi haline geldi. Kurduğu halkçılık kuralları, geleceğin politikacılarının staj yerleri haline geldiler. Demokrat parti bu folluklarda doğmuştur. Çıkar yarışları halkçılık kavramına tüm üstün geldi. Devletçilik de bu yarışların yedeğine göre şekiller aldı. Okumuşlar tabakası da yavaş yavaş yeni model bir kapıkulu taifesi oldu. Halk yığınları ile hükümet arasında bağ olarak gene hükümetten başka bir aracı kalmadığından ve hükümet te partinin elinde olduğundan uygulanmada anayasadan ayrılan usuller, nizamlar, hattâ kanunlar ile idare edilen bir devlet meydana geldi. Böylece, yalnız halk partisinin ideolojisine ve anayasanın mihver ilkesine uymayan bir düzen meydana geldikten başka, bundan önceki denemelerde görmediğimiz bir şey meydana geldi; yazılı-yazısız anayasalı bir düzen çıktı meydana.

Gerçekte iki rejim, iki anayasa vardı: biri, yazılı olan, resmî anayasa; diğeri, parti, meclis ve hükümetlerin isteklerine göre şekil alan yazısız anayasa. Devlet bazan yazılı anayasaya göre, bâzan yazısız anayasaya göre idare ediliyordu. Kanun yapma alanında yazılı anayasaya uymaz, fakat yazısız anayasaya uygun kanunlar yapmak mümkündü.

Aslında Halk partisinin folluklarında yetişen Demokrat parti doğunca, halk ona sarıldı; halkın halkçı partiye karşı bir cephede yer alması gibi çok tuhaf bir durum hasıl oldu. Demokrat parti bu halk desteğini, iktidara gelinceye kadar güzelce kullandıktan sonra, o da çifte anayasalılık rejimin mantıkî sonuçlarına vardı. Tek fark şuradaydı: demokrasi modasının zoru sayesinde Halk partisi sağ kalabildi; fakat böyle rejimlerin mantığı gereğince onu bir hiç haline getirmenin yolları arana arana nihayet yazılı anayasa büsbütün hiçe indirildi.

Son anayasa, bu çifte-yasalılık haline bir son vermek için yapılmış olmakla beraber yazısız anayasa gelenegi o kadar derin artıklar bırakmıştır ki son anayasanın yarattığı kurallar halâ onların temizlenmesi ile uğraşılıyor. Demokratik temele dayanmayan yazısız Osmanlı yasasından, demokratik temele dayalı yazılı modern yasa düzenine geçiş tarihimizin şimdiki halde bizi vardığı merhale budur. İkilik halk ile devlet arasındaki mesafeden ileri geliyor. Bu mesafenin daralmadığını gösteren birçok alâmetler var. Politikacılar, bu uçurumun niteliğini anlamadıklarından ona karşı aldıkları tedbirler onu daraltmıyor, derinleştiriyor. Halk bu duruma karşı tepkisini, reform ve çağdaşlaşma tedbirlerine karşı olumsuz tepkilerle gösteriyor. Kendisinin pasif tutulduğu tedbirlere karşı bulduğu metotlar biz okumuşların «gericilik» dediğimiz eylemlerde kendini gösteriyor. Okumuşun anlaması gereken şey şudur: gericilik diye bir şey yoktur, gerilik olmadıkça. Bunu anlamadıkça ilerici ile gerici arasında, halk açısından, büyük bir fark yoktur. Bunu anlamadıkça, gericilikle başarılı bir savaş yapılamaz. Modern bir toplumda, ilerici halkın yanını tutmadıkça, ne Sartre para eder, ne de Brecht.

TÜRK DEVRİM İDEOLOJİSİNİN UĞRAKLARINA KISA BİR BAKIS

Geniş bir ilgiyle izlenen ilk yazısında Türk Devriminin ideolojik yapısını inceleyen EMİN TÜRK ELİÇİN, K A D- R O ile Y Ö N arasındaki görüş birliğini araştırdığı bu yazı ile konuya devam ediyor.

EMİN TÜRK ELİÇİN

II

Evet, devrim ideolojisinin uğraklarını gözden geçirmeye devam ediyoruz.

Geçen yazıda K e m a l i z m'in daha çok KADRO'cu yorumu üstünde durmuş, onun doğuşunun sosyo-psikolojik ve ekonomik-politik nedenlerini kısaca belirterek ideolojiyi kabaçizgileriyle anlatmıştık. Kaldığımız yerden başlamadan önce kadrocu görüşün kaynağına birdaha bakalım ki o dönemi yaşamamış gençler hem durumu daha iyi kavrasınlar, hem de ona gereğinden çok önem ve değer vermesinler.

1930 dünya ekonomik fırtınasının bize vuran dalgalarına kapılıp soluğumuz kesilmiye başlayınca ulusal ekonominin «Ticaret dengesi» gibi yalın kurallarından bile habersiz yaşadığımızı, karasapanlı bir ufak-köylü tarımından arttırılan toprak ürünleri ve hammadelerle birkaç büyükkentin türedi zengin tabakalarının gereksindiği «modern yaşama» araçlarını bile karşılayacak durumda olmadığımızı korku ile görmüştük. Bağımsız ve d e v r i m c i Türk Devletinin herçeşit koruyucu ve destekleyici yardımından yararlanarak palazlanan özel sermayeler vurguncu bir dış-ticaretin rahatlığına kendini bırakmış, hiçbir ulusal sorum duygusu beslemeden, gelecek korkusu çekmeden, en yakın çıkarını düşünerek hovardaca bir geçimiyolu tutturmuş ve genç C u m h u r i y e t i n toy liderlerine batılılaşmanın en kısa yolunun bu olduğu inantısını aşlamıştı. Ama b u n a l ı m ifritini görünce ilk paniğe kapılacak ve cankorkusu ile kendini Devlet-ananın kucağına atacak olan da yine bu türedi ticaret burjuvazisi olacaktı. O ânadeğin lâfı bile edilmeyen D e v l e t ç i l i k akımı işte böyle başlamış ve bu turfanda kavram üstüne ideolojik yapılar ve şatolar kurmak eğilimi doğmuştu. Önceleri «Türkiye sanayileşmiye kalkışmalı mı, yoksa bir ziraat memleketi olarak kalıp bütün gücünü bu alana mı vermeli?» gibisinden c i d d i tartışmalar yapılmışken şimdi Türkiye'nin kendine yetecek bir endüstri kurması gerektiği söyleniyor, liderlerin ağzından da «Ekonomik istiklâl ile takviye edilmeyen siyasî istiklâl sağlam olamaz!» gibi belgiler, parolalar ortaya atılıyordu.

Üstelik ilk devrimci sarhoşluk yıllarında köye, tarıma da ciddi bir yardım yapılmamış, türk köylüsü a ş a r ve m ü l t e z i m belâlarından kurtulunca yalnız kendine yetmekle kalmıyacak, ulusal işadamlarımızla işbirliği ederek ülkeyi zengin edecek sanılmıştı. Onun için tarımı teknik araçlarla donatmak, geleneksel üretim usullerini değiştirmek gereği bile anlaşılmamıştı. Dışardan oluk gibi akıtılan mallar arasında eksik olan yalnız tarım araçlarıydı: «Ziraat âlet-

ONBİR

lerine ait idhlat milli istihlâli müteakıp seneden seneye artması lâzımgelirken tedricen azalmıştır. Bu demektir ki Türkiye iktisadiyatının modern teknik vasıtalarla teçhizi işi inkılâpçı tedbirlerle ilerlememiş ve türk köylüsü karasapana, ananevi tekniğe sadakat göstermekte ısrar etmiştir. **TÜRKİYE İKTİSADİYATI - İsmail Hüsrev».**

1930 dan sonraki resmi söylevlere, özellikle Atatürk, İnönü ve C. Bayar'inkilere bakılırsa devletçilik edebiyatının neden öyle salgın hale geldiği anlaşılır. Evet, Sosyolojinin, Ekonominin temel kavramları arasında yeri bile bulunmayan ve anlamı ülkeden ülkeye değişen bu kaypak politika sözcüğünün nasıl olup da Türkiyede bunca değer kazandığını, parti, rejim, devlet (anayasa) direkleri arasına girebildiğini, ondan ideolojiler, dünyagörüşleri çıkarılmak istendiğini anlamak isteyenler o yılların siyasal edebiyatını mutlaka okumalıdır. Kaldı ki o dönem birçok bakımlardan ilginçtir ve cumhuriyetimizin altınçağı sayılsa yeridir.

Zeki ve kültürlü bir genç olan Şevket Süreyya Aydemir işte o ortamda meydana çıkmış ve KADRO'cu **K e m a l i z m** ideolojisinin temelini öyle hazır bir arsaya atmıştır.

KADRO'ya göre **K e m a l i z m** biryandan doğulu-islâm-osmanlı ortaçağını temizliyerek batılılaşma çabamızın önünden bütün engelleri kaldırırken, biryandan da Batı-Uygarlığının artık çağını geçirmiş olduğu son amansız bünye sarsıntısı ile açıkça belirmiş olan **k a p i t a l i z m**i ni tasfiye edecek, böylece hem **b a t ı l ı**, hem de «İçeri ve dışarı doğru tezatsız (yâni kapitalist ve emperyalist olmıyan) bir toplum düzeni» yaratacak; Ünlü marşın sözleriyle «İmtiyazsız, sınıfsız, kaynaşmış bir kütle» toplumu! Şevket Süreyya'nın **Y Ö N**'deki yeni bir deyişiyle «**Hiçbir kimsenin kontrolünde olmıyan, bütün iyiniyetli ülkelerle teknik, sermaye ve iş birliği yapan, içten ve dıştan suni enjeksiyonlarla sosyal çatışmalar yaratacak köksüz bir kapitalizm**' yerine bütün milletin yararına düzenlenen plânlı, sosyal adalete uygun, milletin bütün müstahsil ve sosyal kuvvetlerinin teşkilâtlandırılmış gücüne dayanan bir sosyal devlete vücut vermek.» İşte böyle **B a t ı l ı** olan, ama ne kapitalist, ne sosyalist, (Tabii ne de faşist) olmıyan büsbütün bize göre bir rejim tipi doğacak ve tarihe bizim elimizle sunulacak böyle yepyeni bir **d ü z e n** olmak itibarıyla de bizden sonra kurtuluşa kavuşacak bütün ülkelere **m o d e l** olacaktı. Kemalizmin bir üstünlüğü de kansız, ihtilâlsiz gerçekleştirilebilir olmasıydı, çünkü karşısında kanlı operasyonları gerekli kılacak önemli sosyal güçler, direngen sınıflar yoktu. Osmanlı imparatorluğunu dağıtıp emperyalizmin saldırgan gücünden kurtararak bize kendi doğal sınırları içinde bağımsız ve kaynaşık (homojen) bir varlık bağışlayan **TARİH** elimize bir de **s e ç m e** fırsatı vererek dünya-ölçüsündeki **u y g a r l a ş m a** yarışmasında omuzomuz, insanlığın dörtte üçü için, önderlik görevi yüklemişti. Bu şanlı görevi yerine getirmek için gidilecek yolu ise devrimin büyük liderleri **d e v l e t ç i l i k** ilkesi ile göstermişler ve çizmişlerdi. Avrupa'da devlet gücü, siyasal iktidar o uygarlığın her aşamasında belirli sınıfların elinde bulunduğu için her köklü değişme (Feodalizmden, Kapitalizme ve kapitalizmden sosyalizme geçmek için örneğin) sarsıntısız, kavgasız, kansız, bir kelime ile devrimsiz olamıyordu, ama Türkiye'de öyle zorlu direnme güçleri bulunmadığı gibi devlet gücü de ulusumuzu kahramanca bir kurtuluş savaşından zaferle çıkarmış büyük liderlerin, idealist bir kadronun elinde idi. Türk ulusuna tarihsel kaderin verdiği bu uygarlık misyonunu sezmeme, bilmeme beklenir, sanılır mıydı? Şimdi «**K A D R O**» nun bayraktarlığını etmiye başladığı aydın takımına düşen görev

konuyu enine boyuna işleyip aydınlatarak amaca en kısa yoldan, acısız ve yarılmaması nasıl varılacağını göstermekti.

Türkiye'de devlet ve hükümet gücünü elinde tutan liderler, en başta Atatürk ile İnönü gerçekten böyle mi düşünüyorlar, rejime istedikleri yönü vermekte kendilerini özgür mü sayıyorlardı? KADRO takımına göre elbette! Öyle düşünüp öyle istemeselerdi, devrimi, yâni kendi eserlerini böyle yorumlayan bir dergiye gözyumarmak, gözyumarmak ne demek, onu yakın dostları Karaosmanoğlu'nun yönetiminde basın alemine kendi elleriyle salarlar mıydı? Hem öyle bir zamanda ki onların ilgisi ve bilgisi olmadan hiçbir basın kuşu kanadını bile kıpırdatamazdı? Bütün aykırı akımlar «kökü dışarda» olmakla suçlanıyor, yasaklanıyor ve dikbaşı yanatları zindanlara tıkılıyordu? Oysa KADRO Atatürk'den iltifat görüyor ve İnönü'den Devletçilik üstüne koskoca bir yazı alıp kendine bayrak ve kalkan yapabiliyordu. İnönü'nün bu yazısı «İktisadi devletçilik siyaseti bana herşeyden evvel bir müdafaa vasıtası olarak gözüküyordu» cümlesiyle başlıyor, «İktisadi devletçilik siyaseti sayesinde imparatorluğun çok zamanda yapamadığını yaptık. Milleti yüz milyonlarca liralık işleri ve iş şeklinde hazneleri, her noktadan nazardan müdafaa ve inkişaf vasıtaları kuruldu, birikti. Artık tecrübe edilmiş bir yolun şuurlu ve sebat ile yolcusuyuz.» diye bitiyordu. Bir başka yerinde ise «Memleketin muhtaç olduğu sanayi, teşkilatı, vesaiti devletin yardımcı nezareti ve hattâ doğrudan doğruya teşebbüsü olmaksızın kurabilmeyi saadil olanlar düşünebilir!» deniyordu.

Atatürk daha 1922'de «BİZ HAYATINI. BAĞIMSIZLIĞINI KORUMAK İÇİN ÇALIŞAN EMEKÇİ KİŞİLERİZ. ZAVALLI BİR HALKIZ, MAHİYETİMİZİ BİLELİM (...) HALKÇILIK TOPLUM DÜZENİNİ EMEĞİNE. HAKLARINA DAYANDIRMAK İSTİYEN BİR TOPLUMSAL ÖĞRETİDİR. BİZ BU HAKKIMIZI, BAĞIMSIZLIĞIMIZI KORUMAK İÇİN, BİZİ MAHVETMEK İSTİYEN EMPERYALİZME VE BİZİ YUTMAK İSTİYEN KAPİTALİZME MİLLETÇE MÜCADELEYİ UYGUN BULAN BİR MESLEĞİ TAKİP EDİYORUZ.» dememiş miydi? Şeflerin böyle düşünüp böyle istediklerine daha tümen tümen kanıtlar ve tanıtılar gösterilebilirdi. Bunlardan bir önemlisi Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun «YÖN» dergisinde düzenlenen bir açık-oturumda anlattığı idi: Mustafa Kemal daha 1921'de kurduğu CHP. nin programını hazırlarken bu programa (Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık ve Lâiklik ilkelerine dayanan ilk programa) rejim terminolojisi bakımından ne demek gerektiğini yanındakilere sormuştu da sayın edip bu soruya «Milli Sosyalizm» cevabını vermişti. Lider öneriyi yadırgamamış ama bir doktrine bağlı görünmeyi şimdi istemediğinden kabul etmemişti. Yoksa halkçı, devrimci ve devletçi bir partiye verilecek en uygun ad ancak «milli sosyalist» olabilirdi. Gerçi bu anıda esaslı bir kronoloji yanlış var çünkü, o zaman Devrimcilik ve Devletçilik ilkeleri daha ortada yoktu; ama bu yanlış değerli edibin sözlerine inanmamayı gerektirmez. Demek ki Atatürk daha cumhuriyeti bile ilân etmeden bir sosyalist toplum düzeni tasarlıyor, İkinci Cihan Savaşından sonra bir sıra ülkenin gireceği yolu ilk olarak Türkiye'ye açmak istiyordu. O halde neden açmadı? Neden belirli reformları gerçekleştirdikten sonra o da bütün öteki şeflerin ve resmi sıfatlı kişilerin yaptığı gibi, kendi görevinin bittğini ve eserinin yeni kuşaklarca tamamlanacağını söyledi?

Eğer Şef Mustafa Kemal ve başbakanı İnönü öyle sosyalistçe düşünceler besliyor ve plânlar hazırlıyorlardıysa, Yakup Kadri'nin koltuğunda Şevket Süreyya Gurupunun Kemalizmi öyle Türkiye'ye özgü bir «millî sosyalizm» olarak iş

lemesine ve yaymasına bilerek izin verdilerse, ya niçin İnönü dergiye verdiği başyazının o anlamda yorulmasına kızdı ve MİLLİYET gazetesi başyazarı Siirt mebusu Mahmut beyin KADRO'cuları Marksistlikle suçlaması üzerine dergiye kapatıverdi? İki şıktan biri: Ya liderler Karaosmanoğlu ve Aydemir'in sandığı gibi sosyalist, hattâ sosyalistimsi düşünceler beslemiyorlardı - ki ozaman ekonomik sarsıntı ile ağırlaşan havayı, hiç değilse sola eğginlik gösteren aydınları avutarak, dağıtmıya yardım etsin diye, CHP. ye karşı sarsılan güveni onarsın diye, birçeşit politik manevra, bir yönetim taktiği olarak KADRO stili bir toplumculuk propagandasına yerverdiklerini varsamak zorunda kalırız; Ya da besliyorlardı ama başlıyan tepkiden korktular ve onun için dergiye komünistlik isnat eder. Mahmut beyin gazetesini kapatacak yerde kendi gizli arzularını yerine getirmekten başka bir kabahati olmıyan «KADRO» yu kapattılar! Hangisi akla uygun?

Bu soruyu İnönü kendisi cevaplandırmış, MİLLİYET gazetesi yerine KADRO'yu kapatmakla asıl kendine ve liderine sadık davrandığını hiçbir ikircime yer bırakmıyacak şekilde ortaya koymuştur. Şöyle ki: Sayın İnönü, Türk Devriminin bu ikinci en büyük başı, Atatürk'ün 25. Ölüm yıldönümü dolayısıyla Radyoların başına geçip KADRO'nun küçükkardeşi YÖN'e ağzını çevirerek «Atatürk'e sosyalistlik isnat etmek kaba bir sahtecilikten başka birşey değildir!» demiştir. Kimsenin kendisi kadar iyi tanıyamıyacağı büyük lideri bir sosyalist devrim düşünmek şöyle dursun, toplum yapısında en küçük bir zorlamayı bile aklından geçirmemişti. Onun istediği ve başardığı şey batıllaşmamızı engelliyen ya da güçleştiren t a n z i m a t ç ı yarım-tedbirlerden vazgeçerek artık yaşama gücünü büsbütün yitiren hukuksal ve kültürel kurumları kaldırmak ve 1789 Büyük Fransız İhtilâlininkilerden ayırdı olmıyan (Herriot ve Duverger gibi muteber tanıklar gösteriyordu) ilkelerle tam Batı Avrupa biçimi bir klâsik siyasi demokrasi kurmaktı. Onun bu klâsik parlamanter demokrasi idealini sağlığında başarısızlıkla sonuçlanan birkaç denemeden sonra kendisi gerçekleştirmiş, DP badiresinden bir 27 Mayıs İhtilâliyle kurtulduktan sonra da bir yeni ANAYASA ile büsbütün perçinlemişti. Atatürk'ün meşru varisi ve sadık ardılı kendisi idi, başka hiçbir açıkgöz ona sahip çıkmıya kalkamazdı. Eğer 1789 Fransız İhtilâli gerçekten bir b u r j u v a devrimi ise, Tarih-Sosyolojisi öyle diyorsa, varsın olsun, sayın İnönü bunu da kabul etmiye yatkındı, yâni Atatürk devriminin, öteki adıyla Kemalizmin gecikmiş bir milli burjuva devrimi sayılmasına da bir diyeceği yoktu; Ama kendilerine sosyalistlik isnat edilmesine dünyada dayanamaz, bunun «kaba bir sahtecilik» olduğunu haykırmakta duraklamazdı. Tek-Parti döneminde olsa böyle diyenlerin canına okur, dergilerini şıp diye kapatırdı ama artık zaman değişmişti, dergi kapatmak, yazar tutuklatmak şimdi yakışık almazdı.

Bu açık durum karşısında artık akan sular durur ve olsa olsa « Y Ö N » yazarı Mümtaz Soysal ile birlikte «İnönü'yü yılmaz devrimcilerin kuşağından sananlar yanıldıklarını artık iyice anlamalıdır!» diye yakınılabilirdi. Ama ben, okuyucunun çoktan sezinlemiş olacağı gibi, böyle yakınlardan değilim. Tam tersine, böyle açık konuşup, geç de olsa durumu olduğu gibi belirttiğinden ötürü çok sevindim ve İnönü'nün tarihsel kişiliğine duyduğum saygı daha da arttı; Çünkü inancıma göre Türkiyede kof, temelsiz, uydurma ilkeler üstüne ideoloji yapıları kurma dönemi artık kapanmalı, «En hakiki mürşitin i l i m olduğu» anlaşılmalı, işbu ilimden çıkan sonuçlar işimize gelmese, hattâ canımızı yaksa bile döneklık etmemeli, acı gerçeğin gözüne baka baka yürümeyi öğrenmeliyiz. Böylece düşünce ortamındaki bulanıklık gidecek, bulanık suda avlanmak isteyenlerin kökü

kuruyacak, kafalar durulup yeni yönlerde gerçekten yaratıcı çalışmalar başlıyacaktır.

Evet, bence Atatürk reformlarını yorumlamada ne eski KADRO'cular, ne de onların yeni koşullara uymuş küçük kardeşleri olan Y Ö N ' cüler haklıdır; haklı olan o reformları yapan iki büyük baştan ikincisi olan İ N Ö N Ü ' dür! «Kemalizm» adı altında toplanan r e f o r m l a r ı n bugüne dek geçtiği pratik yol ve vardığı sonuçlar ortada iken hâlâ kemküm etmek, dipsiz kuruntulara dalmak ya yetersizlikten ya da korkaklıktandır. 27 Mayısın getirdiği en büyük nimet olan şu düşünme ve söyleme özgürlüğünde artık korku bir sakınca olmayacağına göre aydınlarımızın bir an önce sıkı çalışmalara girip yetersizlikten sıyrılması, er meydanında açık-güreşe hazırlanması beklenir. Şunu açıkça bilelim ve söyliyelim ki « D e v r i m Atatürk'ün elinde iyi idi, İnönü'ün eline geçince kötü oldu,» ya da «Devrim Ata'nın elinde sosyalist bir y ö n almış iken İnönü'nün zamanında kapitalizme dönüştü,» gibi gerçekten uzak varsayımlarla düşün yoluna çıkmak insanı hiçbir sonuca götürmez, boşuna vakit öldürmekten, enerji israf etmekten başka bir işe yaramaz. Kaldı ki, yine değerli « Y Ö N » eliyle ortaya dökülen bol materyal sayesinde öğrenmiş bulunuyoruz ki, eğer A. Menderes sağ olup da bu tartışmaya katılsaydı «Her mahallede bir milyoner yetiştirmenin» asıl Atatürk'çülük olduğunu iddia edebilir ve kadrocu sosyalistlerimizden daha çok kanıtlar da gösterebilirdi. «Memleketimizde milyonerler, hattâ milyarderler yetiştirmeye çalışacağız,» diyen Ata değil miydi? Kendisi bu milyonerleri yetiştirmekle öğündüğü zaman kızanlara, kınayanlara dönüp «Beni buyüzden devrim ilkelerine ihanet etmekle suçlayanlar kaba bir sahtecilikten başka birşey yapmıyorlar!» diye bağırabilir ve o da İnönü gibi haklı olurdu. Mustafa Kemal «Devletçilik» ilkesinin ilkin CHP programına, sonra anayasaya koydururken Kadro'cu anlamda bir «Millî Sosyalizm» düşünmemiş olduğunu yalnız bugibi sözlerle değil, kişisel davranışlarıyla da göstermişti: Gazi Orman Çiftliğini bir kollektif çiftlik gibi değil, bir kapitalist işletme gibi kuran, Türkiye'de özel sermayenin ilk finans-kalesi olan ve sonra o «ılımlı iktisadi devletçiliğin» yıkılmasında başlıca rollerden birini oynayacak olan İş Bankası'na en büyük sermayeyi yatıran ve başına Celal Bayar'ı müdür olarak getiren, Devletçi İsmet Paşa'dan usanınca başbakanlığı da yine özenci Bayar'a devreden Atatürk değil miydi? «İktisadi Devletçilik» konusunu işlemek yolunda Ferhat'ça, Sysiphos'ça çalışan, Donkişot'ça bir sevimlilikle her yeldeğirmenine saldırıp kolkanat üzen bir başka Kemalizm yalvacını, Ahmet Hamdi Başar'ı işkencelere bırakan, daha olmayınca yanından uzaklaştıran Atatürk değil miydi?

Çıplak hakikat şu idi ki, Türk Devrimi asla bu anlamda sosyalist ve k e m a l i s t olmamıştı. O gerek teorik gerek pratik bakımdan gecikmiş bir millî burjuva rejimiydi, en devletçi gözüktüğü dönemlerde bile esasta özel sermayecilik çizgisi üstünde yürüyordu ve yürüyor. Bunun böyle olduğunu bütün kadrocu aydınların görmezlikten geldiği ya da küçümsediği türk burjuvazisi de yeri geldikçe belirtmiş, nasırına basıldıkça tekme atmayı bilmişti. Şimdilik gün de onundu, devran da; birkaç kuruntucu aydının devrim kadrosunu şaşırtmasına gözyumamazdı!

Yine boşuna çabalamaksızın kabul edelim ki, Atatürk yaşısaydı ideolojik kurum ve kuruluşlarda sapmalar, gerilemeler olmayacaktı belki, t a v i z verilmeyecekti ama toplumumuzun yapısı yine böyle olacak, bugünkü «Karma-ekonomi düzeninden» pek ayırdedilmiyecekti.

Bu gerçeği daha ayrıntılı belgelerle öğrenmek isteyenlere artık birçok kaynaklar açıktır, ama ben kısa yoldan gitmek isteyenlere « Y Ö N » dergisinin

47. Atatürk sayısındaki «Devletçilik nasıl dejenere oldu?» yazısını salıkvereceğim; Doğan Avcıoğlu'nun becerikli kaleminden çıkmış uzunca bir özettir. Orada da belirtildiği gibi Türk Devleti bağımsızlık savaşını kazanıp yurdun geçimsel yaşayışını düzenlemek istediği ilk anda karşısına tüccar ve ağa takımı çıkmış, halkçı ve köycü Mustafa Kemal'e karşı, hem de «Tanzimat'ın açtığı serbest ticaret devrinin sanayimizi mahvettiğini bilen ve söyliyen Atatürk'e karşı kendi serbestçi görüşlerini başarıyla savunmuştu. 1923 İzmir İktisat Kongresinde çizilen liberal politika o takımın tam bir zaferini gösteriyordu. Halk yararına, köylü yararına esaslı reformlar tasarlanmak şöyle dursun, boş ve sahipsiz çiflik topraklarının dağıtılması teklifi bile mülkiyet hakkına tecavüz sayılarak gürültü koparmış, reddedilmişti. Elbet reddedilirdi, çünkü oraya gelen sözde köy delegeleri hep ağa idi. Realist devlet adamı Atatürk bu Tüccar-Ağa karmasına karşı direnmemiş, «Ticaret hakkındaki düşünceleri iki şekilde tespit ediyorum: Biri bugüne ait, diğeri atiye ait düşünceler... Bugün için düşündüğüm yegâne şey k a p i t ü l a s y o n l a r d ı r... Yarına ait olan, Türkiye ticaretinin dünya ticaretiyle rekabet edebilmesi için düşünülmesi lâzımgelen şeyleri bittabi siz tüccarlar benden iyi bilirsiniz,» diyerek işi tatlıya bağlamıştı. Tüccarın bildiği ve istediği şey ise, tabii bol devlet yardımlarıyla birlikte, işinde, kârında serbest bırakılmaktı. Nitekim öyle oldu ve 1930 bunalımına değin d e v l e t ç i l i k lâkırdisı ağıza bile alınmadı.

CUMHURİYET'in o ilk döneminde devletin elinde kalan işletmeler a) Tekeller, b) Yabancı şirketlerden satın alınan bazı madenler, c) Devlet demiryollarından ibaretti. İşin asıl ilginç yanı devletin eline geçen bu işletmelerin neredeyse bir yük, bir angarya sayılması, sorumlundan kurtulmak için bunların ya özel girişimlere devredilmiye çalışılması ya da devlet demiryollarında olduğu gibi kendi personeli ve olanaklarıyla değil de mütaahhitler eliyle yaptırılmasıdır. Osmanlıdan aktarılagelen tekellerin hemen hepsi, çoğu yabancı olan, özel şirketlere satılmıştır: T u z bir anonim Ş.e B e n z i n bir Amerikan Şirketine (Standard Oil Co.), K i b r i t - Ç a k m a k yine bir Türk - Amerikan karmaşirketine, İ s p i r t o ile alkollü içkiler 1927 yedek bir Polonya şirketine... Limancılık ise devlet-özel karması anonim şirketlere maledilmiştir. Şeker sanayiine bile özel sermayeler ortak alınmıştır. Devlet demiryolları bile yabancı şirketlere ihale edilmiş ve 1927 de çıkarılan «Teşvikî Sanayi» kanunu ile özel teşebbüslere olağanüstü haklar ve ayrıcalıklar tanınmıştır: 1) İşletme kuracaklara parasız arsa vermek, 2) Birçok vergi ve resimlerden muaflık, 3) Yatırım malzemesi getirenlere gümrüksüzlük, 4) Bunları taşımak için vapur ve tren tarifelelerinde yüzde otuz indirim, 5) Yüzde ona daha pahalı da olsa devlet daire ve kurumlarının yerli malı alma yükümü...

Özel yerli endüstriyi geliştirmek için verilen bu olağanüstü haklar Serbest Fırka kurucusu özelci Fethi Okyar'a bile çok aşırı görünmüş olmalı ki «Bizde devletçilik devlet sermayesini hususî adamlar vasıtasıyla kullanmak şeklinde tecelli ediyor,» diyerek durumu protesto etmiştir. Yine aynı liberal Fethi Okyar, Halk Partisi devletçiliğini yerdığı İzmir nutkunda «Fırkamız inhisarlardan halkın zararına ceplerini dolduranlara karşıdır,» demişti. Aynı partinin genel sekreteri ve yetkili sözcüsü Ağaoğlu Ahmet bey ise Halk Partisinin bu acayip devletçiliğini şu sözlerle kınamıştı: «Araya komisyoncular giriyor. Şimendüferi sözde hükümet yapıyor, fakat hakikatte Avrupa'nın ve komisyoncuların hesabına çalışmış oluyor.»

1930 bunalımıyla başlayan ikinci dönemde bu politika, yâni devlet parasıyla özel girişimler yapmak, bir mutlu azınlık yararına endüstri işletmeleri kurmak

politikası, ister istemez gözden düşmüş, Serbest Fırkanın kazandığı beklenmedik başarı da halk yığınlarının bu politikayı beğenmediğini, tutmadığını iyice belirtmişti. Özel işadamlarının devlet haznesini soyarak varlık edinmeleri, nüfuz ticareti yapmaları, kendi hasis çıkarları uğruna türk parasına karşı spekülasyona başvurmaları, ihracat kârlarını artırmak için üretmen halkın elinden mallarını yokpahasına kapatıp ihtikâr yoluna sapmaları, bütün bunlar yetmiyormuş gibi devlet ananın memesini de kuruturcasına somurmaları devrimcileri biraz uyardırmış, kendine getirmişti. Bunca şımartılmış olmasına karşılık özel sermaye yurdu kalkındırma, kendine yetme yolunda ciddi hiçbir iş de görmemişti üstelik.

Yabancı sermaye eski imtiyazları bulamıyacağını bildiğinden gelmiyor, ama yerli işadamlarıyla gizli anlaşmalar yaparak sömürmiye elaltından katılıyordu. Yerli sermayenin yabancı çıkarlara paravanlık ettiğini görüp kızan Recep Peker 1932 de şöyle köpürüyordu: «Ezici ve gayri meşru», istismarcı sermayenin düşmanıyız. Muharebeler devrini (İstiklâl Harbini) takip eden senelerde birçok müteşebbisler azzamanda milyoner olmak ihtirasıyla hareket etmişlerdir. Bu gayri tabii teşebbüslerin birçoğu yıkılmış olmakla beraber normal ticaretin meşru ve dürüst kârı ile yetinme dürüstlüğü avdet etmemiştir. Fırkamız bu zihniyetle mücadeleleyi lüzumlu görmektedir.» Haydi bu kampanyada Celal Bayar'ın da sesi eksik olmasın: «20 - 30 yıl evvel (Demek Meşrutiyette) bir türk tüccarının bonosu protesto edilince o tüccar intihar edecek kadar elem duyardı. Bu ahlâki inzibat maalesef gevşemektedir.»

Geçen yazıda anlatıldığı için burada yeniden anılmak gerekmiyen birçok iç ve dış nedenlerin etkisi ve baskısıyla alınan devletçilik kursu birçok endüstri ve maden işletmelerini doğrudan doğruya devlet eliyle devlet sermayesiyle açıp işletmeyi gerektirmiş, SÜMERBANK, ETİBANK gibi güçlü ulusal kurumların doğmasına yolaçmışsa da bunu değil KADRO'cu anlamda bir Kemalizm dâvasına bağlamak, hattâ pek hızlı bir tempo ile alıpyürüyen sınıf çelişkilerini, köylü-kentli ayrışımını yavaşlatmak, biraz olsun sosyal adalet içinde kalkınmayı sağlamak amacına bile bağlamak istemek boşunadır. Ahmet H. Başar'ın bütün çabalarına karşın bu orta-sınıf devletçiliğini bir sistem haline getirmek, ondan düzgün çalışan, denge hesaplarına dayanan bir bilinçli ekonomi metodu çıkarmak bile mümkün olmamıştır. Olamazdı da, çünkü ellerinde iktidar bulunan kişiler devletçiliği sonunadek gidilecek bir yol saymıyor, bireylerin gücü yetmiyen, ama ulusal gayelerin zorladığı büyük işleri şimdilik devlete yaptırmaktan başka bir amaç gütmüyorlardı; Son hedefin özel sermayecilik olduğunu her fırsatta belirtiyorlardı. Halp Partisi liderleri devletçiliği orta-sınıfın, burjuvazinin kaderine öylesine sıkı bağlamışlardı ki, DP'nin ortaya çıkmasıyla bu sınıfın artık devletçilik istemediğini, «Vesayetten kurtulmak» istediğini anlayınca 1950 Seçim-Beyannamesinde partinin yalnız devletçiliği değil, altı-okun tümünü birden Anayasadan çıkarmaya hazır olduğunu bildirmekte duraksamıyacaktı: «Tekparti devrinin icabı sayılarak Anayasaya sokulmuş olan 6 umdeyi oradan çıkaracağız.»

CHP. işte böylesine makyavelist bir partidir, iktidarda kalmak ya da oraya çıkmak için feda etmiyeceği umde, ilke, kavram, anlam yoktur! Onun göbek adını yapan halk kavramının bile nasıl gevşek ve iğreti olduğunu yeri gelince göreceğiz. Devletçiliğin ancak sakınılmaz bir kötülük olduğu düşüncesinin yalnız tek tek siyaset ve işadamlarına değil, uzman kurullarına bile hâkim olduğunu gösteren sayısız kanıtlar vardır. Örneğin ÂLİ İKTİSAT MECLİSİ'nin 1933 de verdiği önemli raporda devletçilik «Mecburen başvurulmuş bir politika» olarak nitelenmekte, devlet işletmelerinin sonradan özel sektöre devredileceği söylenmektedir.

Evet, bizim alaturka devletçiliğimizin özü, özeti budur, ama bu alaturka yarı-devletçilik bile başıboş özel sermayeciliğe üstün olduğunu göstermekte gecikmemiş, Türkiye gerçekten «Ekonomik bağımsızlık yolunda» ilerlemeye başlamıştı. Halk Partisinin tarihinde 1933 - 1937 dönemi sahiden bir altın-çağıdır. Köyü kalkındırma dâvasının ilk defa ciddi olarak ele alınması, Köy Enstitülerine giden yolun hazırlanması, ideoloji tartışmalarıyla canlı bir düşün ortamının meydana gelmesi, Halk-Evleri, Devlet Konservatuarı, sonra yüzümüzü güldüren genç sanatçıların yetişmeye başlaması, arı türkçe ile yeni bir halkçı edebiyatın doğması ve daha pekçok hayırlı işler hep o yıllara düşer. Nice yalınkat olursa olsun, bir Beşyıl Plânı uygulanmış ve bugünkü Türkiye endüstrisinin temellerini atmıştır...

Devletçiliğin temelli ölmiye başlaması yine Celal Bayar'ın başbakanlığına raslar (1937). Onun hükümet programında devletçilik üstüne söylenenler şunlardır: «Fert tarafından yapılabilecek işlerin fertlerce yapılmasını teşvik edeceğiz... Ferdi sermayenin bugün için yetmediği ve gitmediği işlerde, milli korumanın getirdiği hususlarda, milli emniyeti ve umumi menfaatleri temin etmek, ferdi sermayenin çeşitlenip büyümesini kolaylaştırmak için devlet işbaşına gelecektir.» Sakın unutulmasın ki bu sözleri söyleyen Bayar ozaman bir CHP hükümetinin başkanıdır! Halk Partisinin ne klâsik, ne modern anlamda bir parti olmadığını bundan daha iyi belirtecek ne vardır!? Bir politikadan 180 derece-lik bir açı ile tam ters yöne dönmek için CHP'nin bir ekipini indirip başka bir ekipini bindirmek yeteceği gibi, aynı iktidar sahibinin sağ eliyle yaptığını sol eliyle bozduğu da sık sık görülmüştür. Örneğin köy Enstitülerini kuran da sayın İnönü'dür bozan da! Şimdi yeniden kurmasını da ondan bekliyoruz!

İkinci Cihan Savaşı başlayınca savunma ihtiyaçları ve artan bütçe harcamaları devlet işletmelerini genişletmiş ve özel sektörün işine karışmayı artırmışsa da bu asla onun sektörünü daraltma anlamına gelmemiş, tam tersine savaş yıllarının getirdiği olağanüstü konjonktürden yararlanan ve kanunlu kanunsuz çıkar yollarını bol bol sömüren işadamları daha çok palazlanıp semirmiş, Yalman'ların kaleminden «Vesayetden kurtulma», «akıncı ruhla ileri atılma» parolalarını ortaya dökmiye başlamıştır.

Devletçilik, CHP'nin 1943 programında başlangıç noktasına, yâni «Ferdin yapamadığını devlet yapar» formülüne indirgenmiş, o zavallı kendi anasının kucağında kansız, raşitik bir bebek haline gelmiş bulunuyordu. Çok-Partili Demokrasi döneminde bu raşitik devletçilik bebeğini boğup atmak işten bile değildi, ama boğmadılar, Demokratlar iktidara gelince onu besleyip canlandırdılar bile! Çünkü Türkiye'de devlet, yukardanberi anlatıldığı gibi, hep bu orta-sınfa hizmet etmiş, kârlarını ona bırakarak zararlarını biteviye halkın, ulusun sırtına yüklemişti. Onu bir emniyet şupapı, bir geri-çekilme m e v z i i gibi tutmakta bu sınıfın yalnız menfaati vardı. Üstelik devlet işletmeleri kodamanlara arpalık vazifesi de görüyor, işadamlarımızı baş ödemekten de kurtarıyordu. Menderes'in satılığa çıkardığı irikıyım devlet işletmelerini satınalmıya özel sermayelerin gücü yetmediği söylendi, belki doğrudur, ama çıkarları öyle gerektirseydi o çapulculuk döneminde bunun bir çaresini muhakkak bulurlardı.

Savaş sonunda dümen suyuna girdiğimiz Amerikalı dostlarımız da Türkiye'nin demokrasi görünürü altında tam kapitalist bir yolda gelişmesini isteyince, yardımlarını ona göre ayarlayınca özalcilerimize gündeğmuştü. Artık devleti «Kapıkulu zihniyetinden kurtarmalı, profesyonel politikacılardan, iflâh olmaz bürokratlardan koparıp kendi adamlarının eline vermeliydi.» CHP yelin hangi yönden estiğini elbet sezmiş ve koşullara ayak uydurmıya girişmişti. Belki 1946 seçim iskandalının suç duygusu altında da ezilerek Günaltay hükümeti eliyle

iyi bir seçim kanunu da yapmıştı. Ama düşeceğini pek hesaba katmadığından, sonra işine yarıyacağını umduğu birçok antidemokratik kanunu tasfiye edip demokratik kurumları meydana getirmemişti. Buna karşılık Atatürk reformlarını kendi eliyle törpülemiş (İnönü deyimiyle rötuş etmiş), lâikliği kuşa benzetmiş, sözde aydın din-adamları yetiştirmek üzere İmam-Hatip okullarından İlahiyat Fakültesine kadar birsıra ş e r i a t ocağı açmış ve 1950 seçimlerini bu parlak hazırlıklarla beklemişti. Gerçi kuyusunu kendi kazdığını anlıyacaktı ama bu Türkiye'mizin 10 yıl yerinde saymasına, hattâ yer yer gerilemesine malolacaktı. Gerçekten halkçı olamamak yüzünden geniş halk kütlelerini, reform törpülemeleri (tavizeciliği) yüzünden aydınları kendinden soğutup DP'ye yönelterek iktidardan düşen CHP on yıllık muhalefet döneminde yeniden parlar gibi oldu, yeni pozisyonda herşeyi yeni bir açıdan düşünüp gerekli dersleri çıkardığı sanılıyordu. İnönü'nün örtbas edilen demeçleri Namık Kemal'in şiirleri gibi elden ele dolaştığı günlerde parti nerdeyse yine k u r t a r ı c ı l ı k niteliği kazanmıştı. Ama 27Mayıs sonrası yarım iktidarı sırasında hiç ilerlememiş, bildiğinden şaşmamış olduğunu yetesiye kanıtladığından şimdi yine bir çıkmazdayız ve nerdeyse NURCULUK denizinde boğulup hep birlikte Ortaçağa gömüleceğiz!

Bu yazı böylece bitti aslında. Ama CHP üstüne söylediklerimi on yıl geriden aydınlatan ilgi çekici bir belge var elimde. Onu buraya eklersem okuyucuyu hoşnut ederim sanıyorum.

DP'de ilk yılların sarhoşluğu sona ermiş, demokratik usullerle uzun süre iktidarda kalamıyacağını anlamıştı, onun için aydın çevrelerden daha çok kara-kalabalığın sırtına abanmaya başlamıştı. CHP'den devraldığı tavizecilik politikasına hız veriyor, din sömürücülüğünü gerçek bir «irtica» tehlikesine doğru kızıştırmaktan çekinmiyordu. CHP bu uğursuz gidişe karşı (İçten olmadığı yine sonradan anlaşılacak olan) bütün ilerici aydınlarla birlikte savaşmakta idi. ULUS'da başyazarlık eden yaşlı üstat Hüseyin Cahit de sık sık bu konuya değiniyor, sert çıkışlarıyla aydın gönülleri coşturuyordu. Kendisine aşağıda okuyacağınız mektubu yazdım, ama son demlerinde CHP Partizanlığında gençleri arkada bırakmış olan üstat onu sözkonusu bile etmedi. O günlerin havasını yansıtan (ve M.Ş. Esenalca da okunup beğenilen) bu mektubu az kısaltarak veriyorum :

«Sayın Üstat,

Bugünkü ULUS'da «Tohumlar filizleniyor» başlıklı yazınızı okuduğum zaman bayağı heyecanlandım ve hemen kaleme sarılıp size bu satırları yazmak ihtiyacını duydum. İ r t i c a, konusuna geç geldiniz ama iyi geldiniz, güçlü kaleminizden beklediği gibi de savaşıyorsunuz. Ancak «Ektiklerini biçiyorlar», «Diktikleri tohumlar filizleniyor» gibi başlıklar seçmenizden de anlaşılıyor ki, gözönünde tuttuğunuz yalnız DP'dir. Bu halin işin içyüzünü bilenler üstünde yazılarınızın etkisini azaltmasından korkarım. Partizanca davranışlarla bu çok önemli yurt sorununun cılk edilmesi doğru değildir. İktidar el değiştirinceyedek memlekete kötü tohumlar ekildiğini hiç bilmediğinizi kabul edemiyeceğimize göre şimdi bütün suçu hasım partiye yüklemenizi objektif bir yurt kaygısına yormakta güçlük çekmemiz tabiidir. «BİZİM K Ö Y 'de anlatılan durum, yâni devrimci, Atatürkçü M. Makalların yobaz din adamlarıyla tarikatçıların ve her cinsten devrim düşmanlarının karşısında yenilmek, sinmek zorunda kalmalarının tohumları yıllarca daha önce, yâni CHP devrinde atılmamış mıydı?

Demokrat Partinin daha doğuş tarihinde gericiliği okşadığı, partizanlarını çoğaltmak için gizli-açık din sömürücülüğü yaptırdığı

ONDOKUZ

doğrudur, ama Halk Partisinin de seçimde yenilmemek için aynı usule başvurmaktan çekinmediği, hattâ hükûmet elinde bulunduğu için, geriye giden yolları daha kolaylıkla açtığı bilinen bir gerçektir; Ama birkaç örnekle belgeliyim bu gerçeği müsaadenizle. 1) Demokrat Parti şimdi ilkokullarda d i n dersini zorunlu, yükümlü kılmıştır - doğru! Ne var ki bu CHP'nin Tahsin Bangoğlu eliyle koyduğu s ö z d e İHTİYARİ din-derslerinin kanunlaştırılmasından başka nedir? 2) İmam-Hatip okullarını ve İlahiyat fakültesini açmak şerefi de CHP'nindir, DP'nin değil! 3) Diyanet İşleri bütçesini DP yüzde yüz artırdı ve bu anti-lâik, anti-demokratik kurumu birdenbire iki kat güçlendirdi - doğru! Ama o kurumu çeyrek yüzyıllık iktidarı zamanında millet sırtından besleyip yaşatarak DP'ye sağ-esen teslim eden kimdir? 4) Hacıbayram camii vaiz hocası Ömer Bilen'i, bu ünlü Atatürk düşmanını, Büyük Millet Meclisi kürsüsüne çıkaran DP'dir ama seçimi CHP kazansaydı oraya gelecek yobazların sayısı daha az mı olacaktı? Partinizin aday listesine lütfen bir gözatar mısınız? 5) Tevfik İleri şehir çocuklarını da alarak Köy Enstitülerini eski anlamda Muallim Mektepleri haline getiriyor - doğru! Ama «Bizim Köy» de anlatılan o korkunç geriliği yenmek için bulduğumuz en iyi eğitim ocağını, İnönü'nün daha bir yıl önce, kendinden kalacak en büyük iki eserden biri, diye öğdöğü Köy Enstitüsünü, komünistleri tuttuğu iddia edilen Hasan A. Yüceli korur görünmemek için gözgöre yıktıran kimdir? 6) İnönü'nün «En büyük tehlike» saydığı İrkçı-Turancı ideolojinin elebaşı Nihal Adsız'ı Tevfik İleri lise hocası yapmış - doğru. Ama bu ırkçı-Turancı elemanların çıkardığı gürültü karşısında telâşlanan, nerdeyse özür diliyerek yine Reşat Şemsettin (Hattâ Hasan Ali) eliyle o yiğit milliyetçilerin (!) gönlünü hoşetmeye koşan yine Halk Partisi değil midir? 7) Tevfik İleri bütün kitaplıklardan yalnız s ö z d e sol literatürü değil, bütün rus klâsiklerinin de kaldırılıp atılmasını emrediyor - doğru. Ama bu, Eflâtun'a bile kitaplık hakkı tanımayan Reşat Şemsettin takımının açtığı yolda bir yeni adım olmaktan başka nedir?

Bu örnekler sizin gibi olayların içinde yaşayan bir büyük aydın için yeter de artar bile; yoksa onların sayısını daha onlarla arttırmak işten bile değildir.

Acı, yalın gerçek şu ki üstat; seçimle iş başına gelmek, ya da orada kalmak şikkından başka bir yol kalmadığı günden beri Halk Partisinin Kemalist reformlar karşısındaki tutumu öyle kaypak ve oynak bir hale gelmiştir ki, o günden bu güne atlamak için büyük bir adım yeterdi, hız almak bile gerekmezdi! Halk Partisinin şef sistemine bağlı olduğu dönemle demokratlaştığı dönem arasındaki açıklık (Atatürkçülüğe bağlılık bakımından) C H P 'nin kendisiyle sözde hasmı D.P. arasındaki açıklıktan daha büyüktür. Demokratların 14 Mayıs'ta kansız bir i h t i l a l yapmış olmak iddiaları gülünçtür. Bu ülkede iyiliğe doğru da, kötülüğe doğru da ne yapılmış, ne değiştirilmişse hepsinin patentini C H P dedir. Demokratların öz markasını taşıyan hiçbir malları yoktur - meğer ki İnönü düşmanlığı ola!»

D.P. tüm demokrathğı, M.P. bütün milleti, H.P. bütün halkı kucaklamak istiyerek totaliter düşüncelerini adlarında bile belli eden her üç parti dünya nimetleriyle doyuramadıkları halk yığın-

larına öyle çok a h i r e t mutluluğu adanmışlardır ki, bilgisiz ve bağınaz insanlara karşı öylesine bağlanmışlardır ki, yurdumuzda alıp yürüyen bu korkunç gericilik akımını durduracak bir gücün kalmadığı sanılsa yeridir. Bir Başbakan iki kuşaklık devrimci türk aydınlarını «İnkılap yobazları!» diye kötüler, Kırşehir ve Konyada görüldüğü gibi gericilik nerdeyse ayaklanırken sorumlu devlet adamları «Bizim öyle birşeyden haberimiz yok!» diye «Hilâfı hakikat beyanda» bulunurken H. Partisi çevrelerinden ses çıkmazsa «İrtica tehlikesi» olmaz olur mu? Şeyh Sait kürtleri Terakkiperver'lerin parti programındaki «Dine hürmet» kaydını parola yaptılar diye Atatürk Partiyi darmadağın etmiş, birazıcık gevşek davrandı diye Fethi bey kabinesini de düşürmüştü. Adnan Menderes'in inkılap yobazlarına söven meşhur nutkunu BÜYÜK DOĞU, SEBİLERREŞAD gibi gericilik organları alabildiğine yayıyor ve sömürüyor da neden sinek kanadını kımıldatmıyor? Yeni bir Kubilay - cinayeti, bir Şeyh Sayit isyanı mı bekleniyor? Eğer harekete geçmek için okadar beklenecekse çok geç kalınmış olabilir. Üstelik şimdi elimizde Atatürk'ün demir bileği de yoktur!

Aşırı sağ, aşırı sol akımlara karşı savaş edebiyatında da samimilikten eser yoktur üstat! Nasıl gizli niyetleri olan devletler saldırganı tanımlamaktan sakınıyorlarsa, bizim partiler de, aşırı sağ ile solu gereği gibi belirtip ona göre ceza maddeleri koymaktan öyle sakınıyorlar. Oysa aşırı-sol (İhtilalci Marksizm) tanımlamayı bile gerektirmeyecek kadar açıktır ve bütün demokrat ülkeler kanun yasaklarını ona göre koymuşlardır. Öyle ise neden bizimkiler Meclisten, her çeşit sosyal adalet fikrini de içine alan ve her ileri adımı göstekliyecek olan bir kanun çıkarmıya çalışıyorlar? (1) Çalışıyorlar, çünkü hükümet partisi üstesinden gelememekten korktuğu sosyal adaletsizliklerin yarın muhalefet partilerince kendine karşı bir silâh olarak kullanılmasından çekiniyor ve gerekirse Necmettin Sadak ve Nadir Nadi kadar sosyalist, Falih Rıfkı kadar devletçi insanları bile vurmaya elverişli, iki yanı keskin bir silâhı elde bulundurmak istiyorlar.

Peki ya aşırı sağ? Onu belirtmek hiç işlerine gelmiyor anlaşılan, çünkü demokrasi çağında oy altından daha değerli bir metahtır ve bu metahtan Atatürkçü aydınlardan daha çok din bezirgânlarında, derebeği artığı ağalarda, bütün acısını ve yoksulluğunu kör inançlarının uyutkan havasında unutmak isteyen zavallı halk yığınlarında vardır.

Atatürk'ün devrimci partisini o p o r t u n i z m bataklığında çürüten de, Menderesi «inkılap softaları!» diye söğdüren de, bir dinsiz Hikmet Bayur'u partilerin en gericisine başkan yapan da hep o oy metahtan bol bol kazanma hırsıdır. Partiler gerici elemanlarla öylesine sarmaşdolaş olmuşlardır ki, bu arapsaçını çözmek için belki bir mucize bekliyeceğiz. (2)

Üstat Cahit bey, büyük dâvayı işte böyle yantutmaksızın koymak ve ona göre tartışmak gerektiği fikrindeyim ve göstereceğiniz tepkiyi merakla bekliyorum. Saygılarımla.»

1) Halk Partisinin şiddetli direnmesine rağmen değiştirilen, ama bugünkü iktidarı zamanında da olduğu gibi bırakılan 141. ve 142. Madde.

2) o mucizeyi bugün de bekliyoruz.

TOPLUMCU HAREKETLERİMİZDE İŞÇİ SINIFI, YOKSUL KÖYLÜLER VE TOPLUMCU AYDINLAR

MUVAFFAK ŞEREF

Toplumcularımızı bir süredir en çok ilgilendiren konu, toplumcu hareketlerimizde işçi sınıfının, yoksul köylülerin ve toplumcu aydınların yerleri meselesi oldu. Bütün toplumcu hareketlerde olduğu gibi, bizim ekonomik ve siyasi mücadelelerimizde de, ciddi başarılar gösterebilmek için, ilkin bu meselenin çözülmesi gerekiyordu. Böyle bir çözümleme, elbette ki, sadece kuramsal ve soyut olamazdı. Türkiye'nin ekonomik ve sosyal yapısının genişliğine derinliğine kavranması, yalnız emekçi sınıf ve tabakaların değil, sanayi ve ticaret sermayelerine, malî sermayeye, toprak mülkiyetine ve işletmeciliğine dayanan karşıt sınıf ve tabakaların ve orta sınıfların durumlarının ve nihayet yeni-emperyalizm dönemine gelmiş kapitalist ülkelerin sömürücü sınıflarıyla ilişkilerimizin de iyice bilinmesi zorunluydu.

Teşhis

Oysa, kimi aydınlar, bilimsel yöntemi uygulamayı bilmedikleri, beceremedikleri için, bu konuda yakın ve kaba ilişkilerin, nüfusumuzun %77,4'ü köylü, % 9,8'i sanayi işçisidir gibi, ezberlenmesi kolay sayı ve oranların etkisi altında kalarak, geniş ve derin ilişkileri, Türkiye'nin birbirine bağlı olarak içerden kapitalist, dışardan yeni-emperyalist ekonomi kanunlarına bağlı olduğunu sezinleyememişler, kavrayamamışlardı. Bu yüzden, Türkiye'nin ekonomik ve sosyal yapısı üzerindeki teşhisleri şu olmuştu :

«Türkiye'nin ekonomik ve sosyal yapısı, derebeylik kalıntısı ilişkiler üzerine aşılansmış bağımlı bir ticaret kapitalizmi olarak tanımlanır.»
(1)

Böylesi bir teşhisle, sınıflar meselesinin her yanında yanlışlara varmamaları mümkün değildi.

Değişiklik Teşebbüsleri

Yukarıki teşhisi koyanların zihinlerine, işçi sınıfının öncülüğü meselesinde de şüphe düşmüş, bu öncülüğü toplumcu aydınların tercihi bağlamak istemişlerdi. Parti Tüzüğü'nün «karakter» maddesinde :

«Türkiye İşçi Partisi, Türk işçi sınıfının ve onun demokratik öncülüğü etrafında toplanmış bütün emekçi sınıf ve tabakaların (ırgat ve küçük köylülerin, aylıklı ve ücretlilerin, zanaatkârların, küçük esnaf ve dar gelirli serbest meslek sahipleri ile ilerici gençliğin ve toplumcu aydınların) kanun yolundan iktidara yürüyen siyasi teşkilatıdır.»

denir. Program taslaklarında, tutmuşlar maddeyi şu biçime sokmuşlar :

«Türkiye İşçi Partisi, toplumcu aydınların iş ve kader birliği ettiği Türk işçi sınıfının ve onun demokratik öncülüğü etrafında toplanmış bütün emekçi sınıf ve zümrelerin (...) kanun yolundan iktidara yürüyen politik teşkilâtıdır.» (2)

« demişlerdi. Bilimsel toplumculuğu kuranlar, geliştirenler, eniyi izleyebilecek durumda olanlar mademki toplumcu aydınlardır, bu yolda tercihler olsun onlara düşmez mi? diye düşündükleri belliydi. Sendika yöneticilerinden meydana gelen Parti kurucularının, genel başkanlık görevine bir aydını çağırmayı gerekli görmeleri, parti kadrolarının kısa sürede aydınlarca doldurulması, işçilerin ilgisizliği, dar görüşlüler için kolay deliller de olabilirdi.

Yoksul Köylüler

Hem, bizim için başta gelen mesele, işçi sınıfının öncülüğü gibi soyut değil, en ağır koşullar içinde sömürülen yoksul köylüler meselesi değil miydi? Türkiye'nin ekonomik ve sosyal yapısına koydukları teşhis de bunu gerektirirdi. İyice inanmışlardı teşhislerinin doğruluğuna. Tasarı tartışmalarında, bu teşhis üzerinde saatlerce direnmişler, bu teşhis lehine çoğunluk oyunu da sağlayabilmişlerdi. (3). Kapitalist ilişkiler nelerdir, yeni-emperyalizm nedir? kavrayamadıklarından, görüşlerini yakın ve kaba ilişkilere dayandırıyor, ilkel üretim araçları + ırgatlar + ağalar = derebeylik kalıntısı üretim ve mülkiyet ilişkileri, bir de bağımlı dış ticaret! diyorlardı. İşçi sınıfı ki, derebeylik emekçilerinden her bakımdan farklı, apayrı ilişkilerle, apayrı bir sınıf olarak sanayi kapitalizmiyle doğmuş, kapitalist düzen içinde yeni devrimci sınıfı meydana getirmiştir, teşhislerinde sanayi kapitalizmine yer vermeyince, işçi sınıfını, hele öncülüğünü, zaten nasıl sözkonusu edebilirlerdi? Arada söz konusu etmeleri, «işçi sınıfı» deyimini, kim bilir belki de, nutuklarına ve yazılarına bir başka güç veren etkin bir deyim saymalarındandı. Aynı görüşle, bizdeki egemen sınıfların başına da ağaları yerleştirmişlerdi. Onlara göre, Türkiye'de hâkim sınıflar, ağalar ve aracı ticaret burjuvazisi idi. (4). Ağaların karşısında yoksul köylüler bulunduğuna, ticaret burjuvazisi karşısında işçi sınıfı söz konusu olamayacağına göre, tezatlar açısından da, işçi sınıfının öncülüğü sözkonusu olamayacaktı. Zaten, işçiler, kendi partilerinin saflarına koşarak siyasî mücadeleye girişecekleri yerde, ağa ve tüccar partilerine oy veriyorlardı. Bunun da izahı zor değildi. Gecekondulardaki yaşama koşulları köylerdekinden ne de olsa üstün, şehirler de çekici olduğu için, çoğu köyden gelmiş işçilerimiz, sömürdüklerinin farkına varamıyorlardı. Köylüler ise, Parti'ye eğilimlerini çeşitli davranışlarıyla belli etmişlerdi. Hem bizimki gibi, nüfusunun büyük çoğunluğu köylülerden meydana gelen bir ülkede, seçim yoluyla iktidara geçileceği de gözönüne getirilirse, önceliği olsun köylülere tanımak gerekmez miydi? Kaldı ki başta iyi niyetlerinde şüphe olmayan toplumcu aydınlar bulunduktan sonra, şöyle denilmiş, böyle yazılmış, bu sırada mesele çıkarmanın âlemi var mıydı?

Genel ve Özel

Gerçi bütün toplumlar için geçerli genel gelişme kanunları vardı. Kitaplar, bu kanunları yansıtarak, kapitalizmin emperyalizm döneminde, değil toplumcu dönüşümleri, toprak reformu gibi aslında burjuva demokratik devrimlerini yapmaya da imkân olmadığını yazabilirlerdi. Ama, toplumlar arasında derin ayrımlar yaratan özellikler de vardı. Uygulayacağımız yöntemlerin bize göre olması, bundan ötürü tabii idi. Kalıplaşmış, donmuş düşünceler bir yana bırakılmalı, ge-

ri kalmış toplumumuzun kendi gerçeklerini bilim ışığında değerlendirecek, mutlaka kendimize özgü kalkınma yollarını bulmalıydık. Kısacası «gerçekçi» olmamız gerekiyordu.

Program tasarısını hazırlarken, kimi aydınlarda beliren tereddütlerin hep hep böylesine gerçekçi olma isteklerinden doğduğu görülmüyordu. Sanayici millî burjuvazimize programda elverişli bir yer ayırmaya, hattâ, seçim yoluyla iktidara geçtiğimizde, uymaları gerekecek kuralları maddeler halinde şimdiden birer birer kâat üzerine geçirmeye çabalayanlar bile çıkıyordu. Ama, öteki toplumlarla aramızda derin ayrımlar yaratan özelliklerimiz nelerdir, yeryüzünde yeni olarak, ilk defa olarak hangi yöntemleri uygulayacağız? bir örnek olsun veren çıkmıyordu. Günümüzün gerçekleri, kendi gerçeklerimiz, bilimsel yöntemi bilmiyenlerin, ya da bundan kaçınanların kuşaklar boyunca öne sürdükleri bahanelerdi. Aşağıda da göreceğimiz gibi, bilimsel yöntem ve kurama karşıt olanların gerekçeleri de bu idi.

Nabza Göre

Gene de, söylenenlerin hepsinde değilse bile, bir kısmında gerçeklik payı hiç yok değildi. Asıl güçlük, durumdan duruma tutum ve düşünce değiştirmelerinden geliyordu. Bu da bir anlamda bir yöntemdi. Tutumunu durumdan duruma değiştirmek, kendini günlük olaylara, küçük siyasî olgulardaki değişikliklere uydurmak, kapitalist düzenin bütününe, kapitalist evrimin tümüne özgü ana çizgileri unutmak, köklü gelişmeleri geçici başarılarla feda etmek, ötedenberi bilinen bir politika idi. Bu politika her kılığa bürünebiliyordu. Azıcık yeni her mesele, olaylardaki beklenmeyen ya da kestirilememiş her değişiklik -gelişmenin ana çizgisini hafif ve çok kısa bir süre için değiştirmiş de olsa- her zaman şu ya da bu türden bir politikacılığı çaresiz yaratacaktı. Bizimkiler bunda daha da ileri gidiyorlar, tutum ve düşüncelerini, çevrelerinin nabzına göre ayarlamakta bir sakınca görmüyorlardı. Bu yüzden, bugün böyle, yarın şöyle, hangi düşünceye bilinçle, içtenlikle inandıklarını kestirmeğe imkân yoktu. Aralarındaki fikir uzlaşmazlıkları da ancak bir iki dakika sürüyor, sözü ençok geçen bulduğu uzlaştırıcı bir formül, iki yanın da düşüncelerini bir yana bırakarak, uzlaşmalarına yetiyordu.

İşçi sınıfının öncülüğü ilkesi, öngördükleri değişikliklerle zedelenmekten güç halle kurtarılmıştı. Bu arada bu ilke üzerindeki tereddütlerini açığa vuran bir anket yapmışlar, partinin genç kuşakları bu tereddüdü sert tepkilerle karşılamışlardı. Değişiklikte, sonuna kadar direnmemeleri, demek iyi olmuştu. Kötü etkiler büsbütün silinmeye çalışılmalıydı. Bu çaba onları, bir başka yanılsa, işçi sınıfından yana görüneyim derken, partili sendika yöneticilerinin işçi sınıfına karşıt davranışlarını bile desteklemeye sürüklemekte gecikmiyecekti.

Büyük Kongre

İzmir'de yapılan Büyük Kongreye, gerçekten çok önemli bir mesele getirildi. Partili bir sendika yöneticisi, mahallî seçimlerde, sendikasıncı alınan karara uyarak, Belediye Başkanlığı için, partinin adayını değil, bir başka adayı desteklemişti. Parti tüzüğüne açıkça aykırı bu davranışı, gazetelerde yayınlanıp yalanlamadığı demeciyle ve demeç verirken alınan fotoğrafıyla sabitti. Büyük Kongreden hakkında partiden çıkarma kararı isteniyordu. Kendini savunmak üzere çağırıldığı halde, kongreye gelmek gereğini de duymamıştı. Önemli iki sendika yöneticisi bu konuda söz aldılar. Telâşla savundukları tez şu oldu : Başka adayı

destekleyen kişinin, gerçi iler tutar yeri yoktu. Kongreye bir başka fiiliyle ilgili dosyası da getirilmişti. Ama, ortada bir prensip meselesi vardı. Partili bir sendikacı, sendikasında alınan karar -Parti Tüzüğüne aykırı da olsa- «sendikacı sıfatıyla» uymak zorunda idi. Bu durum, partili her sendikacı için her zaman söz konusu olabilirdi. Bundan ötürü, dosyası ihraç isteğiyle Büyük Kongreye sunulan bu sendikacı partili aleyhine bir karar alınamazdı. İki sıfat tezinin gülünçlüğü, korkunç yanlışlığı belirtilerek müdahale edildi. Bu tezin bir ilke olarak tesçilinin vahâmeti anlatıldı. Politik çabaları desteklemesi gereken ekonomik çabaların, politik hareketlere yön vermesi, toplumcu hareketi daha ilk adımda sap-tırmak olurdu. Buna rağmen, gerçekçi aydınlar, susmayı gene de tercih ettiler. (5).

İşçi sınıfının öncülüğü, demek, partili sendika yöneticisi (a), ya da (b) nin buyruklarına boyun eğmek anlamına alınıyordu. Bu anlayış bir başka sonucunu vermekte gecikmedi. Kongrede, Genel Yönetim Kurulu için yapılan seçimde, iki sıfatlı iki sendikacıdan birinin yolsuz bir çıkışına boyun eğildi. Köylüler yanlışlıkla açıkta bırakıldılar.

Kulisler ve Sonuçları

Seçimlerden önce aynı aydınlardan kimileri, toplumcu ahlâkına yaraşmayan kulisler yapmışlar. Seçimlerden sonra, bu da meydana çıkınca, bilinen uzlaşmazlıklar başgösterdi. Bu olgulara karşı çıkan aydınlardan başlıcaları, bunlara sebep olanlarla, Türkiye'nin ekonomik ve sosyal yapısı, işçi sınıfının öncülüğü gibi, en önemli konular üzerindeki tartışmalarda, aynı yanlış düşünceleri paylaşanlardan, onlarla görüş ve oy birliğinde olanlardandı. Uzlaşmaz hasım olmuşlardı artık. Bu husûmet, onları da, toplumcu hareketlere zarar veren çıkış ve davranışlara sürüklemekte gecikmiyecekti.

Yazılı tartışmalar işte bu olgular üzerine başladı.

Bir Bildiri

Uzlaşmazlıklar üzerine, bir kısım aydınlar, bir bildiri hazırlamışlardı. Bu bildiride **Pierre Laroque'un Sosyal Sınıflar** adlı kitabı gibi, sınıf kavramını ve sınıflar meselesini içinden çıkılmaz hâle getiren, gerici, bilim-dışı bir kitaptan da yararlanmak nedense gerekli görülmüştü (6). Kitapta, bilimsel toplumculuğu kuranların, kapitalist toplumları iki sınıfa ayırdıkları söylenmişti. Daha ilerde açıklanacağı gibi, bu bir tahrifti. Bildiriyi hazırlayanlar bu tahrifin farkına varamadıkları gibi, iki sınıf ayırımını zorlayarak, «işçi sınıfı» deyiminin, bilimsel toplumculuğu kuranlarca da «bütün iş mevzuatında olduğu gibi emekçi anlamında» genişliğine tanımlandığını ileri sürmüşlerdi. Zihinler karışmaya başladı.

Bin Bella Yanılmıştı

Bu sırada, **Yeni Ufuklar** dergisinde, Cezayir Devlet Başkanı **Bin Bella'nın** iki fransız gazetecisi ile yaptığı konuşmanın çevirisi yayımlandı (7). Gazetecilere :

«Bütün devrimlerin temel gücü köylüdür... bütün gerçek devrimleri yapanlar köylülerdir.»

diyen ve bu görüşünün «günümüzün nesnel koşulları» na dayandığını söyleyen **Bin Bella**, işçi sınıfı bölümünde açıklanacağı üzere, fena halde yanılmıştı. **Bin**

Bella'nın konuşmasını dilimize çevirerek yayımlayanların amacı, T.İ.P. Büyük Kongresindeki seçimde köylülerin açıkta bırakılmasına bir karşılık vermek olacaktı. Bu yayım da zihinlerin biraz daha karışması sonucunu verdi.

Bir Başka Yazı

Ardından, Eylem dergisinde, Doğan Özgüden'in «İşçi sınıfını dar anlamda düşünmek yanlıştır» başlıklı yazısı çıktı (8). Yazar, yukarda sözügeçen bildiride söylenenleri, yeni unsurlar da katarak, iş mevzuatından, T.İ.P. Tüzüğü ile programından birçok hükümler de aktararak, açıklıyordu. Anayasa'ya dayanan açık bir kitle partisinin yönetici kadrolarında bütün emekçi sınıf ve tabakaların temsili zorunluğunu, ağırbaşlı ve sâde üslubuyle, kusursuz anlatıyordu. Ama, o da «işçi sınıfı» deyimindeki «işçi» sözcüğü ile, iş mevzuatındaki ve parti programındaki «işçi» sözcüğünü eşit anlamda almak gibi bir yanlışa sapmıştı. Yazarın görüşüne göre, örneğin, bir bankanın muhasebecisini de, avukatı, özel okul öğretmenini de işçi sınıfından saymak gerekecekti. Bu yanılı işçi sınıfının öncülüğü ilkesinden vazgeçmemekle birlikte, üretim araçlarına sahip olmayan herkesi bu kavramın kapsamına alarak, meseleyi halletmek isteğinden ileri gelse gerekti.

Bir Gözlemci

Bir süre sonra, Sosyal Adalet dergisinde Samim Kocagöz'ün «Türkiye İşçi Partisi kimlerin partisidir?» başlıklı yazısı yayımlandı (9). «Halka kulak vermek, halkın tutumunu, durumunu izlemek, halkın herhangi bir olay karşısındaki tepkisini incelemek benim için yıllardanberi bir alışkanlık hâline gelmiştir. Gözlemciliğimin farkına bile varmam» diye söze başlıyordu yazar. Parti içinde işçi-köylü-aydın gibi ayırımları ortadan kaldırmak çabasında olduğu görülüyordu. İşçi, köylü, aydın, bütün emekçileri birbirine yaklaştırmakla, birbiriyle kaynaştırmakla ödevli bir partide, birbirine âdetâ hasım gözüyle bakan bölükler yaratmanın zararı, mânâsızlığı meydanda idi. Ama, amacın doğru seçilmesi, yanılığın kurtulmağa yetmiyordu. Bilgiye dayanmayan iyi niyet, kişiyi ters yönde de yürütebilirdi. Samim Kocagöz'ün de, işte tersi dönmüştü!

«İşçi sınıfının tarihi, bilimsel öncülüğü, doktrin bakımından, yine bilimsel bakımdan bir bilimsel gerçektir. Ve Aristataris Hazretleri böyle buyurmuştur. Hayata halka karışmadan, yalnız kitaplar açısından bakan kişiler yanılıyorlar. Bilimsel bakımdan değil, günümüzün gerçekleri bakımından yanılıyorlar.»

diyordu. O da, bilim dışı bir gerçekçi olmuştu. Öteki tür gerçekçilerden farkı, onların üstelik bilim adına konuşmalarıydı. Öylesine kızmıştı ki onlara, «Aristataris Hazretleri böyle buyurmuştur» diyerek üslubunu da bozuyordu. Yazara göre, T.İ.P. saflarına katılan, partiyi kuran işçiler, sendikacılar, bugün gerçek tarihi rollerini oynuyorlardı. Ama, partiyi kurabilmek için fikir işçilerinin, aydınların önderliğine muhtaç olmuşlardı. Memleketin gerçek olanakları buydu. İşçisine enaz 40 yıldanberi, öncülük edecek kişileri içinden yetiştirme, çıkarma olanağı vermemişti. Partinin programını bile fikir işçileri (uzmanlar, avukatlar, profesörler) hazırlamıştı. Demek oluyordu ki, bugün Türk işçisi önderlik yeteneğine varanadek aydınların elinden tutmak zorunda idi.

İşçi sınıfının öncülüğü ve toplumcu aydınlar bölümlerinde açıklanacağı üzere, bütün bunlar, ekonomik ve toplumsal gerçekleri, olayları, tarihsel oluşlarıy-

le, süreçleriyle yansıtan bilimin karşısına, bireysel yaşantısı içinde rastlayabildiği kişiler üzerindeki gözlemlerini çıkaran yazarın, ne işçi sınıfı, ne öncülüğü, ne de toplumeu aydınların görevi üzerinde hiçbir bilgisi olmadığını gösteriyordu. Ya da biliyordu ama, eylemlere uygulanmayan bilgiden bir hayır gelmediğini göre göre, bilgiye de öfkelenmiş, sonuçsuz tartışmalarla oyalanmaktansa, hayata, halka karışarak özlemlerine hiç olmazsa bu yoldan yararlı olmayı denemek istemişti. Bu eğilim, boşlukta zihin yormaktan usanmış bir kısım aydınlarımızda bir süredir görülen yaygınca bir tepkiydi. Ne var ki, hayata, halka ulaşmayan, eylemlere uygulanmayan bilim, nasıl boşlukta kalıyorsa, bilimle yönalmayan hayat ve halk da, köklü değişimleri gerçekleştirebilecek, bilinçli, etkin, olumlu bir güç kazanamıyordu.

Blum'un Çırağı

Bu sırada, Fransız Silâhsızlanma Komisyonu temsilcisi ve eski Bakan Jules Moch'un kitabından yararlanılarak hazırlanan «Sosyalizme Giriş» adlı kitap yayımlandı (10). Jules Moch, sadece Komisyon temsilcisi ve eski Bakan değil, kitabın önsözünde belirtildiği gibi «ünlü bir sosyalist»ti. Üstelik daha da «ünlü» bir «sosyalist»in, Fransa Başbakanlarından Léon Blum'un vefalı bir çırağı idi. Moch kitabında :

«Blum hayatının sonuna kadar (1950) üzerimde silinmez etkiler bırakmıştır.»

der. (11). Blum'un, Fransa'ya ve dünyaya yaptığı kötülöklere aydınlar bölümünde değineceğiz. Ama, bu biryana, Jules Moch'un çevirisi yayımlanan yazıları bile, onun nasıl bir «ünlü sosyalist» olduğunu belli etmektedir. Moch'un amacı, ustası ve benzerleri gibi, kapitalist düzenin gizlenemeyecek birtakım adaletsizliklerinden sözaçıp kendini sosyalist diye tanıttıktan sonra, sosyalizmin ideolojik dayanağı olan bilimsel yöntem ve kuramı şüpheye düşürerek, okurlarını aldatmaktır. Aydınlardan birşeyler öğrenmek isteyenler, bunların farkına nasıl varırlardı?

Moch, eşlerine geçen yüzyıldanberi rastlanan tahrifçilerden biri. Birtakım adaletsizlikleri kolaylıkla açıklama ustalığı bir yenilik sayılabilirse de, tahrifler bakımından hiçbir yenilik yok yazılarında. Kapitalist toplumlardaki gelişmeler, 1848'de haber verildiği gibi çıkmamış. Proleterleşme, son kertesine gelmek şöyle dursun, yirminci yüzyılda duraklamış. Yoksullaşma mutlak değil, nisbî olmuş. Bunlar çoktan ileri sürülmüş, çürütücü cevapları da çoktan verilmiş iddialar! Emperyalizm döneminde, yoksullaşmanın tam ve yarı müstemlekelere, az gelişmiş ölkelere kaydığı, kapitalist ölkelerdeki proleterleşme hızının, māmullere pazar bulma güçlüklerinden, ekonomik bunalımlardan, bu ölkelerde meydana gelen asalaklaşma (parazitleşme) olayından ötürü yavaşladığı, üçüncü sektör denilen hizmetler kesiminin, orta sınıfların, asalaklaşma nedeniyle genişlediği, çoktan bilinmektedir. Moch ise bu nedenleri bile bile atlayıp sonuçlarını belirterek :

«Önce «birbirine karşıt iki sınıf» kavramını ele alalım. Bugün birbirinden bıçakla kesilmiş gibi ayrılmış iki sınıf gerçekten var mıdır?»

diye sormayı amacına uygun bulur. Bu sorusu bile, onun bir tahrifçi olduğunu ispatlamağa yetmektedir. Çünkü, bilimsel kuramın kurulmakta olduğu dönemde bile, kapitalist toplumların bıçakla kesilmişçesine iki sınıfa bölüneceği söylen-

memiştir. Bilimsel yöntem böylesi mekanik ayrımlara zaten yer vermez. Moch'un yazılarındaki bütün tahrifleri birer birer ayıklayıp belirtmeğe kalkışmak, bizi konumuzun iyice dışına çıkarır. Acaba Moch, yazılarında, sınıflar konusunda olsun, aydınlatıcı bilgiler vermiş midir? Amacı aydınlatmak değil, zihin karıştırmak olan yazarın bu konudaki tanımlamaları şunlar :

«Üretim araçlarına hiç sahip olmayan, ihtiyaçlarını ve isteklerini en-az ölçüde giderebilen insanların topluluğu ücretlilerin içinde belli bir bölük teşkil eder ve proleterya adını alır. Toplum içinde çeşitli guruplar arasında gerçekten sınıf karakterini taşıyan bölüklerden biri proleterya'dır. İkincisi ise, iş güçlerini, üretim araçlarına sahip olanlara satmak zorunda olmadan, bütün ihtiyaçlarını giderebilen insanların topluluğu demek olan kapitalistler sınıfıdır» (12)

Yukarıki proleterya tanımlaması da, kapitalistler tanımlaması da, yetersiz, zihin karıştırıcıdır. Yanlış uygulamalara imkân verecek niteliktedir. Proleterya tanımlamasına göre, üretim araçlarına sahip olmayan, ihtiyaç ve isteklerini enaz ölçüde giderebilen orta sınıflar ücretlilerini de, örneğin, bizdeki dar gelirli bütün hizmetlileri, küçük sanat ve küçük ticaret ücretlilerini de işçi sınıfından saymak gerekir. Kapitalistler tanımlamasına göre ise, gene örneğin, henüz kapitalistleşmemiş ağalar, mirasyediler, çok kazançlı serbest meslek sahipleri, doktorlar, avukatlar da kapitalist sayılabileceklerdir. Yazar, kapitalist olmanın, sınaî, malî sermaye, ya da, kapitalizm döneminde, ticaret sermayesi sahibi olma şartını bile tanımlamasında unutmıştır. Tanımlama, üretim araçlarına hiç sahip olmamak, ücretli olmak, ihtiyaçları enaz ölçüde karşılamak, iş güçlerini üretim araçlarına satmak zorunda olmadan bütün ihtiyaçlarını giderebilmek ayıracılarına dayanmaktadır. Bütün ayıracılarına böylece yitiren yazarın, orta sınıflar konusunda iyice bocalaması da bundandır. Bu bocalamaların, yalnız kötü niyetinden değil, mutlaka tanımlama yapmak gibi, bilim dışı, biçimci bir alışkanlıktan geldiğini de eklemeliyiz.

Moch, aslında böylesine kötü, beceriksiz bir biçimci olduğu halde, şöyle konuşmaktan da geri kalmaz :

«Sosyalizm doktrini, derinleşmesine kavramadan, bu doktrinin sadece dış görünüşüne ve anlamına sadık kalanlar, canlı bir gerçek olarak yaşamayı gereken bu düşüncüyü, yani sosyalizmi ölü bir kalıp haline getirirler. (...) Sosyalizmi günümüzün gerçeklerine cevap veren canlı bir düşünce olarak kavramak istiyorsan, önce fikri tenbelikten ve kalıplaşmış düşünceleri tekrarlayarak iç rahatlığı duymak alışkanlığından kurtulmalısın.» (13)

Moch'un bilimsel yöntem ve kuramı benimseyip benimsemediğini, benimsiyorsa bunları geliştirme iddiasında mı olduğunu, benimsemiyorsa hangi yöntem ve kurama katıldığını, yoksa yepyeni bir yöntem ve kuram getirdiği sanısında mı olduğunu kestirmeye de imkân yoktur. Yazılarına bakarak, bu sorulardan herbirine evet demek de, hayır demek de mümkün. Kesin konuşmazlar böyleleri.

Ve Esat Çığa

Bu yazıyı hazırladığım sırada, Esat Çığa'nın, bastırarak T.İ.P. örgütlerine yolladığı istifa mektubu elden ele dolaşıyordu (14) Yazıda toplumcu tutum açısından bir kısım haklı eleştiriler yok değildir. Aybar'ın, Kıbrıs konusunda, resmî

görüştten ve örneğin Akis dergisinde savunulan özel görüşten ayrılmayan konuşmasını, zorlama yorumlarıyla, bu görüşlerden ayrılmış gibi göstererek, Aybar ve T.İ.P. hasımlarının eline silâh hazırlamasa, istifası üzerinde tartışmaya da kimse haklı olmazdı. Bu olgu üzerinde daha çok durmak, bizi konumuzdan uzaklaştırır. Yazının konumuzu ilgilendiren yanı, işçi sınıfının öncülüğü meselesine de değinilmiş olmasıdır.

«Türkiye İşçi Partisinin programı, meselâ işçi sınıfının liderliği gibi bazı meselelerde doğmacılığa kaçmakla beraber, memlekete gerekli, Anayasaya uygun bir sosyalizmi temsil etmektedir.»

deniliyor (15). İşçi sınıfının öncülüğünün bir doğma mı, yoksa bir zorunluk mu olduğunu biraz sonra göreceğimizden, Çağa'nın bu sözlerini buraya aktarmakla yetiniyoruz. Çağa, yazısında, Anayasa çerçevesi içinde demokratik bir sosyalizmi benimsediğini belirtmeyi de gerekli görmüş. T.İ.P. Anayasa çerçevesi içinde kurulmuştur. Tüzüğünde ve programında, bu çerçevenin dışına çıkan tek satır yoktur. Eylemlerinde de, Anayasanın dışına çıkmak şöyle dursun, geniş sınırlarının yanına bile yanaşmaktan kaçınarak, iyice ortalarda kalmıştır. İşçi sınıfının öncülüğü ilkesi de, Anayasa çerçevesi içindedir. Partinin Anayasaya uygun bir sosyalizmi temsil ettiğini söyleyerek, bu gerçeği o da teslim ediyor. Ama, Anayasa çerçevesi içinde de olsa, işçi sınıfının öncülüğüne karşıdır. Bu da bir düşünce! Yanlış! Gene de saygı gösterilir. Ne var ki, o da bu düşüncesini bilime ve memleket gerçeklerine dayandırmak isteyerek şöyle der :

«Sosyalizm bilimsel bir yoldur. Binaenaleyh tenkitçidir. Herşeyden şüphe eder, akıl ve tecrübe süzgeçinden geçirmeden hiçbirşeyi kabul etmez. Toplum da dahil olmak üzere evrenin daimî bir değişme ve oluş halinde bulunduğunu savunan sosyalist felsefe de, bizim zaman ve mekâna göre değişen gerçeklere dikkat nazarlarımızı çeker. Binaenaleyh yıllarca önce başka memleketlerin koşul ve gerçeklerine göre söylenmiş sözlerin, bulunmuş formül ve tedbirlerin bugün bizim şartlarımız içinde de cari ve mer'î olacağını hemen kabul etmemek sosyalizmin bir gereği olmak lâzım gelir. Eğer akıl ve tecrübe mihengine vuracağımız memleket şart ve gerçekleri, vaktiyle pek isâbetli görülüp beğenilen formül ve tedbirlerin toplumumuza uymadıklarını gösterirse, katı doğmacıların oportünizm ithamlarına ve çeşitli alaylarına göğüs gererek, bunları hemen bir tarafa bırakıp bize uyanlarını aramaya mecburuz.» (16)

«Toplum da dahil olmak üzere, evrenin daimî bir değişme ve oluş halinde bulunduğunu savunan sosyalist felsefe» yi benimsediğine göre, demek ki, Çağa da bilimsel toplumdur. Ama, «zaman ve mekâna göre değişen gerçekler», «memleket şart ve gerçekleri»!, O da döner dolanır bu sözlere varır. Bin Bella, Samim Kocagöz, Moch, bilimsel, ya da değil, hep hep gerçekçidirler. Tutumu Çağa'nın öfkeli tenkidine uğrayan Aybar'da Sosyal Adalet dergisindeki yazısında :

«T.İ.P. taklitçiliğe karşıdır. Çünkü bütün toplumlar için geçerli genel gelişme kanunları bulunmakla beraber, her toplumun tarihinden gelen ve temel yapısında, yaşayışında yansıyan birtakım özellikleri vardır. Bu özellikler toplumlar arasında derin ayrımlar yaratır. Genel olarak aynı sosyal yapıda olan iki toplum bile, birbirinin tıpatıp aynı değildir. Bundan dolayı bütün toplumlara uygulanabilecek tek

bir rejim, tek bir yöntem yoktur. Gerçi sistem olarak kapitalizm de, toplumeçuluk da tektir. Ama, bu sistemlerin toplumlara uygulanışı başka başka olmaktadır. Amerikan kapitalizmi ile Suudî Arabistan kapitalizmi bir değildir. İsveç'in toplumeçuluğu ile Cezayir'in toplumeçuluğu bir değildir. Hele geri kalmış toplumların kendi gerçeklerini bilim ışığında değerlendirecek mutlaka kendilerine özgü kalkınma yollarını bulmaları gerekmektedir.»

dememiş midir? (17).

Yazıda «sistem olarak kapitalizm de, toplumeçuluk da tektir» denildiği halde üretim araçlarının tümü sermayecilere, ait, özel mülkiyet konusu olduğu için sosyalizmle sistem açısından hiçbir ilgisi bulunmayan İsveç ekonomisinin sosyalist sistemden sayılması, Amerikan emperyalizmi ile, bağımlı Suudî Arabistan kapitalizmi arasında ters orantılı ilişkiler varken, ikisine aynı açıdan bakılması gibi yanlışlıklar biryana bırakılırsa, Aybar'ın sözlerinin de şüphesiz doğru yanları vardır. Gerçeklere yarıçizen, hele böylesi ayırımları gözönünde tutmayan bilimsel kuram ve politika olur mu? Ama, «gerçekler», «koşullar», hattâ «canlı gerçek», «ölü kalıp» demekle iş bitmiyor. Çünkü bu sözler de, bilimsel yöntem ve kurama kişisel gözlemlerle değil, bilimsel yöntemle yansıtılan nesnel gerçeklere karşılık olarak kullanılmayınca, ağızda ses, kâat üzerinde yazı olmaktan öteye gidemiyor; bizde de, bir süredir sık sık tekrarlanan ölü formüller, kalıplaşmış, donmuş düşünceler oluveriyorlardı.

Emekçi, işçi, sınıfı kavramlarını, ilkin dilimiz açısından, sonra da, hukuk ve toplumbilim konuları olarak, ayrıca iki açıdan inceleyip açıklamak doğru olur.

Dilimiz Açısından

Emekçi ve işçi sözcükleri, dilimize Cumhuriyet döneminde yerleşmiştir. Bugünkü «işçi» sözcüğümüzün karşılığı, eskiden «amele» idi. 1913 ve 1915 sanayi sayımları sonuçlarından da anlaşıldığına göre, İstanbul, İzmir, Bursa başta olmak üzere birkaç şehrimizde, on ve daha çok işçi çalıştıran işletmelerde, onbeş bin kadar fabrika ve imalâthane işçimiz vardı. İşçilerimizin önemli bir kısmı da demiryolu, liman, tramvay, elektrik ve mâden şirketleri gibi yabancı sermayecilerin sahip oldukları işletmelerde çalışıyordu. 1923 İzmir İktisat Kongresine işçi gurubunun getirdiği kurallardan ilki :

«Madde 1 — Amele namıyla hitap edilmekte olan kadın ve erkek erbab-ı say ve amele bundan böyle işçi denilmesi»

olmuştu. (18). Teklif, sözcük değiştirmekten ibaret olduğu için, öbür gurupların da katılması sonucu oybirliğiyle kabul edilmişti. Teklifi getiren işçi temsilcilerinin bu sözcüğü dar anlamda sanayi, mâdenler ve ulaştırma emekçisi anlamında kullandıkları anlaşılıyor.

«Emekçi» sözcüğü ise uzunca bir süredenberi, şehir ve köy, kol ve fikir emekçilerini, sanayi, tarım, mâdenler, küçük sanatlar, ulaştırma, bankacılık gibi kollarda ve öbür hizmetler kesimlerinde, kol ya da fikir, emek güçlerini ücret karşılığı satanlar için kullanılıyor.

Hukuk Açısından

Bizde, İş Kanununun 1. maddesinde işçi kavramı, «bir iş akdi dolayısıyla başka bir şahsın işyerinde bedenen veya bedenen ve fikren çalışan kimseye işçi denir» diye tanımlanmıştır. Bu tanımlama, fikir emekçileri yer almadığından, yukarki «emekçi» anlamından dar, ücretle çalışma kaydı bulunmadığından o anlamda da geniş bir alanı kapsamaktadır. Maddeden birgün «bedenen veya bedenen ve fikren» kaydı çıkarılırsa, fikir emekçileri de, değişikliğin yürürlüğe girdiği günden başlayarak, hukuk açısından işçi oluvereceklerdir.

T.İ.P. tüzüğü, 2. maddesinde, ırgat ve küçük köylüleri, aylıklı ve ücretlileri, zanaatkârları, küçük esnaf ve dargelirli serbest meslek sahiplerini, ilerici gençliği ve toplumcu aydınları emekçi saymıştır. «Emekçi» sözcüğüne verilen en geniş anlam bu olsa gerek. Tüzüğün 38. maddesinde «İşyeri esasına göre tutulan listelere; kendisi üretim araçlarına sahip olmadığı için emek gücünü üretim aracı sahiplerine satarak yaşayanlar veya işçi sendikaları yönetim organlarında görevli bulunanlar kaydedilir.» denilmiş, 53. maddeye de «Partinin bütün organlarında görevli bulunanlardan yarısının, tüzüğün 38. maddesinde sözü edilen işyeri esasına göre tutulmuş listelere kayıtlı veya sendika yöneticisi olan üyeler arasından seçilmiş olması gözetilir» kaydı konulmuştur.

Görüldüğü gibi, hukuk kuralları hep hep biçimcidir. Sıra uygulamalara gelince, güçlükler uzlaşmazlıklar başgösterir. Geçenlerde, bir mahkemede, iki avukat eczahaneleri dolaşarak bir firmanın ilâç reklâmını yapan bir tıp öğrencisinin «bedenen ve fikren çalışan kimse», yâni işçi sayılıp sayılmıyacağını büyük bir çaba ile tartışıyorlardı. Yargıç ne yargıya varacak, Temyiz ne diyecek? mesele herhalde birçok hukukçunun, kimbilir ne kadar saatini alacaktı?

T.İ.P. Genel Yönetim Kurulu seçiminden sonraki tartışmalar da böylesi biçimci olmuştur. Tüzükte şöyle deniyor, programda böyle... İş Kanunu şu şekilde tanımlıyor... Üretim araçlarına sahip mi? Üretim aracı ne? Sonuç, kazma-küreginden başka birşeyi bulunmadığını söyleyen bir partili köylünün açıkta kalması oldu. Böylesini kimse düşünmemiş, istememişti. Bu noktada, kanaatimizce, kimse-
nin biçimci olmaktan başka, bir kusuru yoktu.

Gelecek Yazı :

TOPLUMSAL KURULUŞLAR, SINIFLAR ve TÜRKİYE

NOTLAR :

- 1 — T.İ.P. Program taslağının Ana Çizgileri, sahife 4, «sonuç». Hazırlayanlar: Mehmet Ali Aybar, Behice Boran, Fethi Naci, Selahattin Hilâv ve arkadaşları.
- 2 — Sözü geçen ana çizgiler, sahife : 1
- 3 — Oylamadan sonra, eski metinde hafif bir değişiklik gerekli görülmüş olacak ki, tasarıda «derebeylik kalıntısı bir temel üzerine aşılansmış, gelişmemiş bir kapitalizm» biçimini almıştır.
T.İ.P. Program tasarısı, sahife 24 - B.

- 4 — T.İ.P. P. Tasarısı Ana Çizgiler sahife 4-7 de, hâkim sınıflar, Toprak ağaları ve aracı ticaret burjuvazisi iken, bu biçimi ile çoğunluk oyu sağlandığı halde, sonradan «büyük toprak sahipleri ve şehirli büyük sermayeciler» biçimine sokulduğu görülmüştür.
T.İ.P. Program tasarısı, sahife : 24
- 5 — T.İ.P. Birinci Büyük Kongresi. İzmir, 8 Şubat 1964 - Teybe alınan konuşmalar.
- 6 — Bildiri - Pierre Laroque, Sosyal Sınıflar. Çev: Dr. Yaşar Gürbüz, Remzi Kitabevi sf. 13 e bak.
- 7 — Yeni Ufuklar, Nisan 1964
- 8 — Eylem, sayı : 3
- 9 — Sosyal Adalet, sayı 19/2
- 10 — Sosyalizme Giriş, J. Moch'un «Socialisme Vivant» adlı kitabından yararlanarak hazırlayanlar: Selahattin Hilâv ve Doğan Avcıoğlu, Devrimci Yayınlar Kooperatifi, İst. 1964
- 11 — Sözü geçen kitap sf. 13
- 12 — Sözü geçen kitap, sahife 68
- 13 — Sözü geçen kitap, sahife 64
- 14 — Basım-Ar matbaa işleri.
- 15 — Sözü geçen mektup, sahife 6
- 16 — Sözü geçen mektup 5
- 17 — Mehmet Ali Aybar, Türkiye İşçi Partisinin Programı. Sosyal Adalet Dergisi, Yıl 2, Sayı : 19/1
- 18 — Kâzım Karabekir, İktisadî Esaslarımız. Ankara 1940

AZ GELİŞMİŞ EKONOMİLER

ARSLAN BAŞER KAFAOĞLU

Sosyalist doktrin daha çok gelişmiş ekonomilerin ve rileri göz önünde bulundurularak kurulup geliştirilmiştir. Hattâ bu gerçekten hareket olunarak, feodal düzenden sosyalist düzene geçilemeyeceği, arada bir kapitalist düzenden mutlaka geçilmesi gerektiğini ileri sürenler olmuştur. Oysa, bugünkü dünyada asıl az gelişmiş ülkelerin içinde bulundukları ekonomik bağımsızlık savaşı ancak sosyalist yöntemde bir kalkınma yöntemi içinde başarıya ulaşabilir. Olaylarda bu gözlemi kuvvetlendirmektedir. Sosyalizme varmak için, geçilmesi gerekli gösterilen kapitalist düzenin, az gelişmiş bir ülkede değil gelişme problemlerini çözmek, bir sistem olarak kurulma şansı bile yoktur. Çünkü, bu düzeni ileri kapitalist ülkelerde kurup geliştiren orta sınıf, bu düzeni kurabilmek için savaşmak zorunda olduğu toprak ağaları ve dış kapitalistlere dayanarak ayakta durabilmekte, memleketin gelişmeyi arzulayan ilerici kuvvetlerine karşı bunlarla bir menfaat andlaşması yapmış durumdadır. Aşağıda bu gerçeğin sistematik bir izahı Amerikan Bilim Adamlarından Paul Baran'ın bir İngiliz dergisinde yayınlanan yazısından çevrilerek alınmıştır.

Amerika'nın önde gelen ekonomistlerinden Baran, Az Gelişmişliğin Sosyo-Ekonomik problemlerini açık bir dille anlatmaktadır. Çeviride metnin aslından bâzı kısaltmalar yapılmıştır. Bu sayıda az gelişmişliğin problemleri anlatılmıştır. Gelecek sayıda ise gine Baran'ın aynı konferansta gösterdiği çıkış yolları gösterilip, bu yolların etkinliği tartışılacaktır.

GERİLİĞİN EKONOMİ BİLİMİ (I)

PAUL BARAN

Kapitalist üretim şekli ve onunla uygun giden sosyâl ve politik düzen onsekizinci yüzyılın ikinci kısmında ve ondokuzuncu yüzyılda, Cyclique karışıklık ve gerilemelere karşın, üretim genişlemesini ve maddîrefahı sürdürücü ve hızlandırıcı bir görünüştedir. Bu konuda olayları biliyoruz, onun için uzun uzun anlatmanın gereği yok. Bu maddî (ve kültürel) ilerleme, sade zaman bakımından ke-

sintili olmakla kalmamış, yer olarak da meyveleri eşit şekilde dağılmamıştır. Gelişme sadece Batı dünyasının içinde kaldı, hattâ bu dünyanın da bütün topraklarını etkileyemedi. Ve insanların oturduğu toprakların nüfus bakımından küçük bir kısmında sınırlandı. (Almanya ve Avusturya, İngiltere ve Fransa, Batı Avrupa'nın küçük bazı ülkeleri ve birleşik Amerika ile Kanada). Doğu Avrupalının nüfusu da kalabalık, geniş alanları, İspanya, Portekiz, İtalya, Balkanlar, Lâtin Amerika, Asya-Afrikadan hiç söz açmıyalım-geriliğin ve bakımsızlığın, kıtlığın fakirliğin derin karanlığında kaldılar. İleri endüstri ülkelerinde bile bu faydaların fakir sınıflara az yansıdığı kapitalizmin, dünyanın daha az ayrıcalık taşıyan bölgelerinde ihmâl edilmesi gereken bir yöntem olduğu tabiidir. Bu ülkelerde üretkenlik düşük kalmış ve nüfus artışı yaşama düzeyini kötüden daha kötüye doğru itmiştir. Kapitalist ahenk peygamberlerinin rüyaları kâğıt üzerinde kalmıştır. Kapital Marjinâl üretkenliğin az olduğu yerlerden çok olduğu yerlere gitmemiş, ya da gitmişse, genel üretimin bir kısmının, yatırılan paralara aslan payı olarak verildiği ülkelere kârları çekmek için gitmiştir. Bir az gelişmiş ülkede toplam ulusal gelir artmışsa, eldeki gelir dağılımıyla, dış kâpitale verilen bu pay geniş halk kitlelerinin yaşama düzeylerinin yükselmesini önlemiştir. Bütün genel yargılar gibi, bu yargımız da özel bazı durumlara dayanılarak eleştirilebilir. Elbette, yabancı sermayenin memlekete girişinden yararlanmış halk da vardır. Ancak bu yararların çok küçük ve seyrek olmasına karşılık sömürülme ve kıtlık her zaman rastlanan olaydır.

Geri bölgelerde yerleşmiş halklardan maddî refahını sağlayamıyan Batı kapitalizmi, az gelişmiş ülkeleri toplumsal ve siyâsal çok derinden etkileyecek epeyce şey getirmiştir. Bu toplumlara batı kapitalizmi, kapitalizmin içinde var olan bütün gerginlikleri şaşılacak bir hızla getirmiştir. Feodal düzenin bu ülkede geride bıraktığı tutarlılığı zayıflatmış, kırmıştır. Tarımsal ülkelerin kendine yeten ekonomilerini tamamen ya da kısmen satışı yapılabilir mallar üretimine yöneltmiştir. Bu ülkelerin ekonomik kaderlerini dünya piyasasının deliliklerine, uluslararası fiatların hummalı kıvrılışlarına bağlamıştır.

Kapitalist piyasanın akılcılığının, feodal ya da yarı feodal katılıkların yerini tamamen alması, bütün geçiş dönemi acılarına karşın gelişmede bir adım ifade ediyordu. Bununla beraber, az gelişmiş ülkelerin kendi içinden çıkan efendilerce sömürülüşü, feodal gelenegın kendinden gelen kısıntılarıyla hafiflemişti. Kapitalizm bu kısıntıları ortadan kaldırdı. Toprak ağalarına eklenen iç çevrelerinin munzam yükü rüşvet ve apaçık adaletsizliğin alabildiğine gittiği katmerli bir sömürülmeye yol açtı.

Daha bitmedi. Kapitâl ve kapitalizmin böyle ihracı sadece toplumsal tabiatta sonucu geniş karışıklıklar yaratmakla kalmadı. Bu değişikliklere ek olarak fizik ve teknik durumda da önemli gelişmeler oldu. Modern makineler ve ürünler ileri ülkelerden fakirliklerle yoğrulmuş bu ülkelere aktı. Şurası çoğunca - eğer tamamen değilse - kesinki, bu makineler kendi yabancı sahipleri için çalıştılar. Yaratılan daha iyi hayatın kaymağını yabancı iş adamları ile onları içerde tamamlayan kimseler aldılar. Kârlı maden bu kapitalizm, bunun en olgun şekli de modern endüstri uygarlığı idi. Bunlar vitrine konuyor, sokaktaki ümitsiz ve aç insanın ıstıraplı kavrayışından dikenli tel ile korunuyordu.

Fakat bunların görüşleri temellerinden değişti. Ekonomi ufukları genişleyince, istekleri, ümitleri, yükseldi. Geri kalmış ülkelerin şevkli ve yurt sever aydın-

ları Berlin, Londra, Paris, Newyork'u gördüler, yurtlarına «Her şeyin mümkün olacağı» mesajlarıyla döndüler.

Modern endüstri ülkelerinde gördükleri gelişmeyle sihirli, kendi ülkelerinde daha akılcı bir ekonomik ve sosyal düzenle nelere ulaşabileceğini kafalarında geliştirdiler ve bu imajın propagandasını yaptılar. Durgunluk (Ya da daha iyisi, zor görülür bir gelişme) tan ileri gelen ve sessiz görünen siyasal ve toplumsal yüzeyin altında kalan hoşnutsuzluk, açık bir deyim kazanmıştı. Bu hoşnutsuzluk, gerçeğin toplumcu (sosyalist) bir açıdan görülüşü ile büyümemişti. Olan ile Batı tipi kapitalist kurumlarla yapılabilecek olanın karşılaştırılması, onlara yeterli malzemeyi vermişti.

Ancak batı kapitalizminin kurumlarını kurabilmek, bu en fakir bölgelerin zayıf orta sınıfının kudreti içinde değildi. Ülkelerine miras kalmış gerilik ve fakirlik, toplumda lider rolüne çıkabilmek için gerekli olan ekonomik kudret, görüş kuvveti ve kendine olan güveni kazanmalarına engel olmuştur. Yüzyıllar boyunca feodalizmin yönetiminde, hâkim sınıfların siyasal, kültürel ve ahlâk değerlerini kabullendiler .

Fransa ve İngiltere gibi ilerlemiş ülkelerde, feodal dönemin zulmüne gururla kafa tutan ve durumu iyileşen orta sınıf yeni bir akılcı görüş döneminin başlarında gelişirken, az gelişmiş ülkelerin fakir, tüyleri yeni çıkmış kuşlara benzeyen burjuvazisi feodal düzenden hoşnut kalmakla yetindiler. Ayrıcalıklar üzerine kurulmuş bir toplumda, çalışmadan elde ettiği rahatı kaçırmamaya çabaladılar. Toprak ağaları ve kudretli yabancı kapitalistlerle her alanda iş birliği yaptılar. Son yüzyıllarda, gerikalmış bölgelerde endüstri ve ticâret oldukça acaip bir durum göstermiştir: aristokrat yöneticilerin plütokrat ortakları. Sonuçta her iki düzeyin-kapitalizm ve feodalizm-en kötü taraflarından bir karışım meydana çıkıyor ve ekonomik gelişme olanaklarının hepsine kapıyı kapıyordu.

Bu sıkışık durumdan tutucu bir «çıkış» bularak kurtulmak belki mümkündü. Müteşebbislerin genç kuşağından, aydınlardan, ılımlı işçi liderlerinden ve köylülerden kurulu bir cephe - bir çeşit Genç Türk hareketi - ülkenin siyasal ve toplumsal yapısını yumuşatıp, toplumsal ve ekonomik gelişmeler için, bir ölçüde kaçınılmaz olan, kurumsal değişimleri düzenliyerek kördüğümü çözebilirdi. Ancak çağımızda zamanın hızlı akışı içinde tarih böyle yavaş geçişlere yer bırakmıyor. Ekonomik ve toplumsal koşulların iyileştirilmesi için halktan gelen basınç yoğunluk kazanmıştır. Gerçi halkın artan sabırsızlığı, kapitalizmin, geçiciliğe mahkûm da olsa, bu gün sert bir gerçek şeklinde karşımızda duran, ilkelerine karşı yönelmiş değil. Gerçekten bu sabırsızlığa hedef olanlar milli gelirin büyükçe bir dilimini israf eden parazit toprak ağaları, hâkim çıkarları koruyan hükûmet makinesi, büyük kazançlar elde edip onları verimli şekilde kullanmayan zengin iş adamları, en son - ama az önemli değil - kendilerinin «gelişme» çalışmalarından büyük kazançlar çıkaran - yabancı sömürücülerdir.

Görülüyor ki bu halk hareketinin öğretileri temel olarak, burjuvaci, demokratik, anti-feodal, anti-emperyalist... Bulduğu çıkış yolları da tarımsal eşitlik, hırsızlık ve sulistimallere son verici bir «gerçeği arayıcılık», yabancı sömürücülükten kurtulup ulusal bağımsızlığa kavuşmaktır. Yerli kapitalist sınıfın bu halk kuvvetlerinin liderliğini alabilmesi, halk içinden çıktığına inandırmayı zorunlu kılar. Toprak ağalarından ve onunla işbirliği yapan monopolcu iş çevrelerinden kopmak zorundadır. Ekonomik ve toplumsal gelişme çabasını başarıyla bitirecek güce sahip olduğunu ulusa karşı ispatlama zorundadır.

Az gelişmiş ülkelerde bu niteliklere sahip bir orta sınıfa, kapitalist sınıfına zor rastlanır. Bunun nedenlerinin iç düzenle ilgili kısmını yukarda açıklamıştık. Ama aynı derecede önem taşıyan bir dış etken, iç etkenler kadar önemlidir. Avrupada gelişen uluslar-arası işçi hareketleri, geri bölgelerin halkçı kuvvetlerine kendi burjuvazisinin esirgediği ideolojik ve politik liderliği sunmaktadır. İşçi radikalizmi ve halkçı ayaklanma arasındaki bağ, toplumsal devrimi ivedi bir zorun olarak ortaya çıkarmaktadır. Bu olanağın gerçek mi hayal mi olduğu önemli değil. Önemli olan, bunun gerçekleşmesinin tehlike olarak farkına varanların politik ve toplumsal eyleme geçmeleridir. Devletleştirme korkusunu ve mülk sahiplerinin yok edilme tehlikesini telkin ederek, radikal sosyalizm ve özellikle Rusya'daki Bolşevik devrim örnek gösterilerek toplumun az ya da çok ayrıcalıklı gurupları bir «karşı-devrim» cephesinde birleştirilmişlerdir. Büyük ve küçük toprak sahipleri, monopolcu ve yarışma taraftarı iş adamları, hür fikirli burjuva ve toprak ağaları, yerli ve yabancı kapital aralarındaki temel çatışmaları, sosyalizmi önlemek uğruna unutmuslardır. Bu suretle, az gelişmiş ülkelerde ilerici bir kapitalizmin ortadaki kördüğümü çözme olanağı tamamiyle ortadan kalkmıştır. Yönetici sınıfların diğer kısımlarıyla ortaklığa giren kapitalist orta sınıf, bütün stratejik mevkileri elinden çıkarmıştır. Toprak ağalarıyla çatışmanın radikal halk hareketleri tarafından fırsat olarak kullanılacağı korkusu, onu tarımsal konularda ilerici durumunu bırakma durumuna getirmiştir. Kilise ya da ordu ile çatışmanın Hükümet otoritesini azaltacağı düşüncesi de orta sınıfa bütün hürriyetçi niteliklerini kaybettirmiştir. Yabancı sermayeye karşı çikamayışının nedeni ise bir ayaklanma anında yabancı destekten yoksun kalma korkusudur. Bu davranış ise ona eski anti emperyalist ve milliyetçi durumunu kaybettirmiştir.

Orta sınıfın böylece halk önünde liderlik ve ilham verici yeteneklerini kaybedişi, bu kütleleri radikal sosyalist kampa itmiştir. Bu durumda da orta sınıf aristokrat ve monopolist gericilere daha çok sarılmak zorunda kalmıştır. Ortak çıkarları ve korkularıyla birbirlerine kenetlenen halkçı kuvvetler de radikalizm ve devrim yolunda ilerlemektedir. Görünüşe bakılırsa, bu gidişle «ortada» pek az kimse kalacak. Bu kutuplaşma sonunda, kapitalist orta sınıflar, az gelişmiş ülkelerde, uluslarının kaderini ele geçirme ve toplanan halk duygularının fırtınasını feodalizm ve gericiliği karşı yönetme şansını elinden çıkarmıştır. Yanmaya başlayan ateş, böylece ekonomik ve toplumsal kurumların tamamına çevrilmiştir.

Varlıklı sınıfların koalisyonunca ayakta tutulan ekonomik ve siyasal düzen, kendisini mutlak şekilde az gelişmiş bir ülkenin çıkar yollarının karşısında bulur. Ekonomik gelişmeyi sağlayacak ve yaşama düzeyinin devamlı şekilde bozulmasını önleyecek tek yol (diğer ülkelerce kabul edileceği şüpheli göçler bir tarafa bırakılırsa) toplam millî hasılanın artmasıdır. Bu hasıla en azından nüfus artışını karşılayacak şekilde devamlı olarak artmalıdır.

Böyle bir artışı sağlamanın tek yolu, elbette, faydalanılmamış ya da gereği kadar faydalanılmamış, kaynaklardan yararlanmaktır. Uyuyan üretici rezervelerin başında da çalışmıyan ya da gereği gibi çalıştırılmıyan büyük işgücü gelir. Bu iş gücünü, marjinal işgücü veriminin sifıra yakın olduğu, tarımda kullanmak yanlış olacaktır. Bu işgücü ancak endüstriye kaydırılırsa verimli olabilir. Bu da ancak endüstri'de büyük yatırımlar yapılmasına bağlı. Az gelişmiş ülkelerin içinde bulunduğu koşullar içinde önemli, birbirine bağlı, bir sürü ne-

denle bu yatırımlar yapılamaz. Çok adaletsiz bir gelir (ve servet) dağılımı dolayısıyla, kendini yaşatmaya «zorunlu ve en az »harcamanın üstünde gelir elde edip, tasarruf yapabilecek insan oldukça az. Bunların çoğunluğu da, konut, hizmetçi, seyyah gibi bir çok lükse paralarını saçan toprak ağaları. Onların «zorunlu-en az!» harcamaları da o kadar yüksek ki, tasarrufa pek az bir miktar kalmakta... Bu önemsiz paralar da tarımdaki bazı iyileştirmelere gidiyor. «Üst tabaka»nın zorunlu harcama düzeyini epeyce geçen bir gelir elde eden diğer kısmı da zengin iş adamları. Bunların para harcamaları da, yukarda açıklanan nedenlerle, batıda burjuvazi kurulurken yaratılmış tasarruf geleneklerine göre çok fazla. Bu sınıfın para biriktirme ve tesislerini genişletme yolunda zaman zaman harcadıkları çabalar, topluma hâkim «eski ailelerin» yaşayış şeklini taklit etme istekleri önünde yenilirler. Bu durumda zorunludur. Çünkü «tatlı hayatın» harcamaları ile, koalisyondaki hâkim ortaklardan, toplumsal (ve bunun sonucu olarak da siyasal) bakımdan daha az elverişli durumda olmadığını ispatlamak zorundadırlar.

Yatırım fırsatları da az gelişmiş ülkelerde sınırlıdır. Zaten yatırım kaynaklarının kıtlığı ile yatırım alanlarının elverişli olmayışı aynı problemin iki yüzüdür. Bu günkü durumda kârlı olmayan bir çok proje, gelişen bir ekonomide vait-kâr olabilir.

Geri kalmış ülkelerde, hiç açılmamış endüstri alanları açılmak zorundadır. Sadece kendi iç üretim sürecini tamamlamakla kalmayıp, kendisinin çalışması için gerekli dış şartları da (Ulaştırma, işçi konutu, enerji) sağlamak durumundadır. Eskiden yapılmış tesislerin sağladığı faydalardan (Dış ekonomiler External Economics) yararlanma olanağı yoktur. Şüphesiz Dış Ekonomilerin eksikliği, ekonomik ortamın uygun olmayışı endüstri projelerine yatırım yapılmasını önleyen önemli bir nedendir. Bu sakıncayı çarçabuk giderecek bir yolda yoktur. Geniş ölçüde yatırım yapabilmek için «daha önceden geniş ölçüde yatırım yapılması» gerekir. Yollar, elektrik üretim istasyonları, demiryolları, iş adamı oraya yeni fabrika kurmayı, yeni yatırımlar yapmayı kârlı bulmadan önce, mutlaka inşa olunmalıdır. Ama bunları yapmak için de az gelişmiş ülke kapitalistinin malî gücünün ve zihin ufuklarının aşılması gereklidir. Az gelişmiş memleket kapitalistinin bu büyük projelere yetecek parası olmadığı gibi, anlayış ve eğilimleri de bu gibi girişimlere karşıdır. Kapitalizmin ilk dönemlerinde olduğu gibi ticaret yaparak, ya da tüketim malları imal ederek yetişmiş az gelişmiş ülkenin iş adamı çabuk ciro yapmaya, büyük fakat kısa süreli risklere ve yüksek oranda kârlara alışmıştır. Amortisman kâr hesapları yanıltıcıdır, ya da hiç yapılmaz.

Toplumsal ve özel yönlerden rasyonellik arasında her piyasada ve kâra yönelmiş ekonomilerde, ortaya çıkan farklılık, az gelişmiş ülkelerde böylece şaşırtıcı bir büyüklük kazanır. Yol yapmak, su kudretinden faydalanmak, konut yapımını düzenlemek, endüstriyel gelişmeyi ve böylece ulusal ölçüde ulusal hasılayı artırıcı olmakla beraber, özel firmalar bu işlere giremezler. Örneğin, yeni bir endüstriyel teşebbüse girişmek, diğer şeylerle birlikte, o işe uygun teknik işgücünün bulunmasına bağlıdır. İnsanları işe alıp yetiştirmek para ister. Buraya harcanacak para ise ekipman ve tesislerle kıyaslanırsa verimli sayılmaz.

Peki, topraktan ya da kullanılmayan ve kötü kullanılan kaynaklardan gerekli toplam talep artışı sağlanamaz mı?

Genel olarak tarıma elverişli topraklara kolay girilemez. Ekilip biçilmeye elverişli olan bu işlenmiyen toprakların işe yarar hale getirilmesi büyük yatırımları gerektirir. Bu tip yatırımlar-sulama, arazi iyileştirmesi vb.-özel teşebbüse endüstriyel yatırımlar kadar az çekici gelir. Diğer taraftan, toprakların iyi kullanılması tarımda birtakım önemli güçlükler de doğurur. Küçük çiftçilerin topraklarında pek az iyileştirme yapılabilir. Bu çiftçiler de, ne böyle yenilikleri ödeyebilecek malî takata sahiptir ne de toprakları yeni üretim yöntemlerinin uygulanmasına elverişlidir. Büyük toprak sahiplerinin durumu da daha elverişli değildir. Ellerindeki sınırlı yatırım olanağı ile işletmelerinde çok para isteyen iyileştirmeler yapamıyacakları gibi, bunun için ithal edecekleri makinelerin fiyatlarının tarımsal ürün fiyatları ve tarımdaki ücretlere göre yüksekliği nedeniyle bu yatırımlar kârlı da olmaz. Demek oluyor ki tarım yoluyla toplam hasılanın artırılması da ancak endüstrinin gelişmesi ile mümkündür. Ayrıca endüstri de verimlilik artarsa, makine, gübre, elektrik enerjisi tarımsal üreticinin hizmetine girebilir. Endüstri gelişip işçiye talep artarsa, tarımda ücretler yükselir ve bu da makine kullanılmasını verimli ve kârlı hale getirir ve. Ancak endüstri gelişirse, tarım makineleşince işsiz kalacak insanlara iş bulunabilir.

Tekelci piyasa yapısı, tasarrufların yetersizliği, dış ekonomilerin yokluğu, özel ve toplumsal yararlar arasındaki büyük farklar, az gelişmiş ülkelerin özel teşebbüsle gelişme yollarını tıkamakta. Ama bu konudaki imkânsızlıklar bunlardan ibaret değil. Yukarıda belirtilen imkânsızlıklar bu bölgelerdeki durumun belirsiz ve kararsız oluşuyla birlikte düşünülmelidir. Varlıklı sınıfların korku baskısı altında kurulan, gerçek ya da hayalî toplumsal karışıklık tehlikesi ileri sürülerek ayakta tutulan koalisyonun görünüşteki sessiz siyasal düzeni altında devamlı ve türlü şiddette yakınmalar süregider. Koalisyon'un kuruluş nedeni olan toplumsal ve siyasal gerginlikler, Koalisyon'un kendi yönetiminde ortadan kalkmış değildir. Bunlar şimdilik dizgin altına alınmışlardır. Yönetici grubun biraz daha anlayışlı ve aydın olanları, bünyedeki bu toplumsal ve siyasal düzensizliğin farkındadırlar. Halkın hoşnutsuzluğunun, köylü ayaklanmaları, şiddetli grevler, gerillâ hareketleri derindeki bunalımı çetin bir şekilde hatırlatırlar. Böyle bir ortamda da para olsa bile kim yatırım yapmayı düşünür?

(I) «The Economics of Under development» adlı kitaptaki metin den alınmıştır. Adı geçen kitabın editörü, bu yazıyı Manchester School'un 1962 Ocak sayısından, dergi ve yazarın müsaadesiyle almıştır.

SAMİM KOCAGÖZ'ün Yeni
R O M A N I

BİR KARIŞ TOPRAK

çıktı

ATAÇ KİTABEVİ

SAVAS OLMADI

MAX BEER

Türkçesi : BABÜR KUZUCU

3.

İMPARATORLUKLAR SAVASI

İlk kez Çekoslovakya ve İspanyada, Hitler ve Mussolini, Demokrasilere karşı, açıkça ve kararlı olarak, birlikte durum aldılar.

Savaş önünde gerilerken, Fransa kendi kendini aldatmaktaydı. 1933 yılında Hitler Almanyayı ele geçirince, Pariste, sınır komşularının iç siyasasına karışmanın doğru olmadığı, ve ondan amaçlı bir davranış gelmedikçe savaş açılmıyacağı düşünüldü. Nazilerin silâhlanması, ardından da Rhene bölgesinin yeniden askerleştirilmesi sırasında, Fransanın, bütün dünyayı bağlayan Versailles Antlaşmasını «güç yoluyla» elde tutmağa karşı olduğu anlaşıldı. Avusturya savaşına ilgisiz kalınırken, Saint-Germain Antlaşmasına uymak uğruna dünyayı bir yıkıma süreklemenin doğru olmadığı ileri sürüldü. Durdurucu savaşa girilmezken, Pariste, Cenevre antlaşmasının bazı bölümlerine duyulacak saçma bir bağlılık yüzünden İtalyayla arayı açmanın iyi olmayacağı söylendi. Hem sömürgeler yağmalanırken, art sırada bırakılmış bu ülkeye karşı yapılan haksızlığın giderilmesi doğru olmaz mıydı?

Kısacası, Führerin Duceye dayanarak ya da Ducenin Führere destek olarak savaş alanlarının yeni kesimlerini ellerine geçirdikleri her kezinde, onların amaçları ve ittifakları bilinmemezlikten gelindi. Almanyaya istedikleri yerler buyur edilerek, İtalyanın 1919 da yadsınan istekleri yerine getirilerek, bir biriyle, bir ötekiyle görüşmeler, kısa süreli anlaşmalar yapılmakta yarış ediliyordu. Diktatörlükler ise, Versaillesla, onun için yeniden masaya oturmakla alay ediyorlardı. Fransa hâlâ bütün inancını buna bağlamıştı oysa. Savaş kapısına dayanmışken, antlaşmayı yeniden gözden geçirme yoluyla barış sayıklıyordu hâlâ.

Fakat bir zaman sonra naziler ve faşistler, Fransaya komşu bir ülkeyi ellerine geçiriverdiler. Hareket alanlarını elde etmeğe yönelttiler fetihlerini. Topraklar bir yana, Akdeniz kıyıları üstündeki yüksek değerdeki stratejik noktaları ele geçirdiler. Fransayı çevreleyen, diktatörlükler çemberi daraldıkça daraldı. Kan akıyor.. Bu savaş. Hem. bu kez saldırgan bir savaş. Barış Antlaşmasıyla hiç bir ilgisi yok onun ve, Tarihin yeni bir geçemesine giriyoruz; su götürmez bu. Oysa, Fransa, olanlara boyna göz yummasını bir «aklı başındalık» sayıyordu. Aldanmaya, aldatılmıya hazır, İspanyadaki İtalyan-Alman savaşının kendi haklarını zedeleyici bir niteliği hiç de taşımadığını sanıyordu. Bu davranış kızıl ispanyolların müttefiki Rusyaya karşı yöneltilmişti. Zaten, dıştan el koyma ancak uzun süreli bir içsavaşa bağlıydı. Hem, alttan alta desteklenen cumhuriyetçiler savaşı, nasıl olsa, ergeç kazanacaklardı.

Alman-İtalyan güçlerinin komşu yarımadaı işgal etmeleri, genel bir savaşın açık belirtisiydi. Etkin bir karşılık bu gidişi durduramaz mıydı?. Öyleyse, çekimserlik içinde kalınmış, 1939 yılına kadar İspanyada gelişen olaylar kendi

OTUZDOKUZ

oluruna bırakılmış, cumhuriyetçi dostlar bozguna terk edilmişti. Üstelik, bir süre sonra teslim antlaşması aracısı olarak Mareşal Pétain, Fransaya, yengin diktatörlerin iyi duygularını kazandırmaya gönderildi.

İşte böylece Hitler, Mussoliniyle bağlarının sıklığıyla, Fransanın müttefiki, Maginot Hattının uzantısı, bu sistemle S.S.C.B. nin aracısı Çekoslovakya'ya saldırdı. Şimdi kendi kendini aldatamazdı artık Fransa. Artık hiç bir geleneksel özüre başvurmıyacak, tersine, Orta Avrupanın karmaşık sorunlarıyla daha az ilgili İngiltereye yönelecekti. Başbakan Daladier hattâ Alman dostu dışişleri bakanı Georges Bonnet, Sudete'lerin 1918 de Reich'in bir parçası olmadıklarını iyice biliyorlardı. Bu kez girişilen, açıkça Avrupaya, dolayısıyla Fransaya karşı savaştı. Hükûmet, bütün askerî şefler bunun böyle olduğunu resmen kabul ediyorlardı. Bütün Fransızlar, 1914 ruhuyla, bayraklarının altında toplanmaya hazırldılar. Her şey tamamdı, eğer son dakikada, İngiltere başbakanı Bay Chamberlain'in ardına sığınmış Georges Bonnet'in baskısıyla, Bay Edouard Daladier Führeri görmek için Müniche uçakla yola çıkmamış olsaydı... Bu davranış «savaş olayı» nı tanımadığından değil, yalnızca, onu yapmak istemediğinden, salt bu basit ve kaba neden yüzündendi. Savaş korkusu öylesine büyüktü ki, 30 Eylül 1938 şartlaşması bir zafer gibi ululuyor, yıkım öylesine kaçınılmaz görünüyordu ki, barışı elde tutabilmek için mucizelere başvuruluyor ve eski başbakan Bay Flandin Hitler'e kutlama telgrafı çekiyordu! Bıçak kemiğe dayanıncaya kadar bırakıldı her şey.

Fransa, barışın nimetlerinden geçmemek için, Çekoslovakya'yı, topraklarının büyük bir kısmından, yığınaklarından geçmek ve alman dönencesine girmek zorunda bıraktı. SAVAŞ YAPMAMAK İÇİN FRANSA, 1918 ZAFERİNİ YADSIDI, ORTA AVRUPA KADAR, GÜNEYDOĞU VE DOĞU AVRUPAYI DA HITLERİN EGEMENLİĞİNE, DAHA DOĞRUSU, SAVAŞINA BIRAKTI. Kendini ve dostlarını savunmamak için, bu kadar güçlkle gerçekleştirilmiş ittifakların kesinlikle dağılmasına razı oldu. Uluslar Birliğini de ölüme mahkûm etti böylece. Hepten kendine özgü bir sorumsuzlukla, Fransa, bir İngiltereyle olan dostluğunu sürdürerek, yeni müttefiki Rusyayı da özverdi. (Feda etti). Kaygısızlık içinde yaşayabilmek için, düzeninin tanımsattığı ilkel gerekçeler uğruna yalnız «Versailles»ı değil, «Richelieu'nün yapıtını» da yadsıdı. Bundan böyle, Rusya'nın, Polonyanın, Balkanların, ve Doğunun uçsuz bucaksız topraklarına göz dikerek, Rhène ötesi bütün Avrupaya yayılacak yeni Kutsal Cermen İmparatorluğunu tanıdı.

Böylesine vazgeçişlerin karşılığı, barışı şimdilik korumanın dışında, ne olabilirdi? Bir vâd... İki diktatörün kırılmış Çekoslovakyanın yeni sınırlarını tanıma ve bundan böyle İngiltere ve Fransayla dostça bağıntılar kurma konusundaki vâdleri.

Fransa yönünden açıklarsak, Fransız hükûmeti, Daladier ve Chamberlain'e tanımsatılmış, Fransa siyasasının çıkmaza girmesi demek olan diktayı, ünlü Bonnet-Ribbentrop bildirisiyle onayladı.

Barış için, her istenen verildi, herşeyden vazgeçildi, gerçekte.

Gene de, iki diktatörün vâdinden başka hiç bir şeye dayanmıyan, bunca pahalıya mal olan, bu, her an bozulabilir, barışı, şartlaşmanın öylesine aşağısıdışı FRANSIZ HALKINA dayatmak gerekirdi.. Gözlerinde Fransanın saygınlığı-

nın önemli ölçüde yittiği yabancı uluslara, bunu, yüzyüze anlatmak gerekirdi. Aynı zamanda, Hitler, Fransa'nın Avrupadaki durumunu yenibaştan sağlayabilecek, bir içtenlik örneği vermek gerekirdi. Oysa daha Munich gezisinde, sağduyulu Fransızları şaşkına çeviren garip ve çocuksu bir oyun oynandı. Bir zaman önce uydurulmuş FRANSA İMPARATORLUGU sloganı gevelenip, feragatiyle Fransa'nın Avrupada hiçbir şey yitirmediği, tam tersine, siyasasına daha akla uygun, daha iyi yeni bir yön, güçlerini kıtanın dörtbir yanına dağıttığında gözden yiten, bir BÜYÜKLÜK getirdiği söylendi. Avrupada bir etki alanına gereksinmesi (ihtiyacı) yoktu Fransa'nın... Kendi kendine yeter, yaşayabilirdi... O, Ruslara, Çeklere, Polonyalıları ve diğer Moldo-Volaklara hiçbir önem vermiyen Commonwealth gibi bir imparatorluktu. Hitlerin seksen milyonluk Almanyası karşısında kırk milyon fransızlamı? Ama yok, Fransa Almanyanın karşısına yüz milyon fransızla dikilecekti! Sağolsun, bundan böyle «Munichciler» diye adlandırılacak olan, Daladier-Bonnet hükümetinin hokkabaz oyunu.. «Lavalciler» de bu oyunu oynuyorlardı, onca istekle. Munich bir bozgunmuydu? Aman efendim, o nasıl söz, ne yanlış düşünüş!.. Evet, Munich Hitlerin «Kıta İmparatorluğu»nun doğuşuna sebep oldu gerçi; ama, öte yandan, Daladier ve Bonnet'nin «Dünya İmparatorluğu»nu da yarattı... Böylelikle, Maginot Hattı efsanesine, bir de bu Fransa İmparatorluğu efsanesi eklendi.

Ama durup dururken bir imparatorluk daha çıkıverdi ortaya: Mussolini İmparatorluğu. Hem bu, Mussolininin Habeşistan boybaşının başından çalınmış zavallı tacı kiral Victor Emmanuelin başına giydirmekle yarattığı küçük Carnaval İmparatorluğu değildi.. Bu, belki daha kurulmakta olan, fakat bütün tasarıları iki diktatörün kafasında hazır, Fransa İmparatorluğunun egemenlik alanlarında yayılacak, onu silip Metropola kadar uzanacak, gerçek bir imparatorluktu. Pariste Fransız-Alman ortak demeci imzalanırken, Benito Mussolini, Djibouti'yle, Korsikayla, Nice'le ve Savoie'yla ilgili isteklerini duyurarak, Bay Daladier ve Bonnet'nin, Fransa'nın katlandığı bunca özverinin (fedakarlığın) karşılığı sandıkları şeyi soğukkanlılıkla yıktı. Akıllara durgunluk veren bir töre yoksunluğuyla, kendisinin ve ortağı Almanyanın Munichte çevirdikleri dolapları, «totaliterlerin vâdlerinin» inceliğini açığa vurdu. Nazi çizimleri altında çığnayan ve artık Almanyanın bir uydusu olan Maginot Hattının devamıyla ve kırk tümeniyle Çekoslovakya. Cermen açlığının üstüne çevrildiği Rusya.. Sırtını artık, her zaman için, Reich'a dayamak zorunda bırakılan Polonya... Küçük Antlaşma... Ve bütün bunların yanibaşında Fransa İmparatorluğu! Rhin üstünde savunmasını reddettiği durumunu, şimdi Afrikada, Alplerde, hattâ gene Rhinde sağlamak zorunda olan Fransa'nın simgesi olarak Bay Daladier'nin yarattığı İmparatorluk. Yadsınarak kaçınılmak istenen savaş, önceden kazanılması gitgide güçleşerek, her zaman olası, her zaman mümkün halde kaldı.

Bay Daladier, bu tehlikeyi açıkça görecektir zamanı ancak, Akdenize yaptığı denetim gezisi sırasında, parlak sözler söylemek, italyan blöfü saydığı dileklere bazı vâdler ve küçük ödünler vermekle oyalanırken, Hitlerin Munich barışını bozup, Çekoslovakya'ya sefer açarak yeni bir hamle yapması üzerine, buldu. Hitler, 16 Mart 1939 da, Prague'a zaferle girdi. Çekoslovak halkının bağımsızlığına son verip, cermenliğin kölesi olarak kendi egemenliği içine soktu. Bunu 22 Martta, Reich'ın Litvanyadan koparıp aldığı, Memelin fethi izledi. Mussolini ise, 7 Nisanda Habeşistanı işgal edip, «Ortaklaşa savunma anlaşması» adı altında İtalyaya bağladı. Ardından da, daha dün kadar Nazizmin ve Faşizmin dostu olan, Polonyaya açılan sefer sökünü etti... Munich kâğıtları yırtılmış, Fransa İmparatorluğu acı bir gerçeğe dönüşmüştü. Bundan sonra Hitlerin önünde eğil-

mek, son fetihlerini tanımak, onları önceden kabul etmek hiçbir işe yarıyamazdı. İtalyan-cermen anlaşması, tek başına yaşamak için, Fransa'ya hiçbir yol bırakmamıştı. Artık, onun için «Lebensraum» yoktu. İki diktatör, aralarındaki dönülmez silâh arkadaşlığını, 22 Mayıs 1939 da, dünyayı yerinden oynatacaklarını herkesin önünde küstañça açıklıyarak, kesin bir «Güçbirliği anlaşması»yla duyurdular. Hemen sonra İtalyan ordusu Prus ordusunun yolunda yürümeğe başladı. Nurembergin ırkçı yasaları Lâtin İmparatorluğunda da yürürlüğe girdi. İtalya kendisini Batı Uygarlığına bağliyan her türlü bağı koparıp, savaş alanlarındaki yerini almayı ilke edindi. Güngüne, Afrikada olduğı gibi Avrupada da Fransız toprakları düşman çizmesi altına girdi.

Ne pahasına olursa olsun Barış siyasasının bu toptan çöküşü karşısında, Prague'ın alınışından bu yana İngilterenin de silâh elde karşı koymağa karar verdiğini anlıyarak, Fransa son anda, umutsuz bir direnmeyi denedi. Duruk ve mutlu bir yaşam için kendi içine çekilmişliğinden, bu çöl ortasında serap yaşantısından çıkıp, sarsıcı bir adımla, bu yüce kendini Avrupanın baş döndürücü yaşantısı içinde buldu. Son anda, yedi yıldır tuzla buz olmuş içgücünü toparlayıp, Avrupa direnme cephesini, savaş korkusunda kendi eliyle yıktığı, ortak güvenliği yaratmağı denedi. Birdenbire, yalnız «savaşseverler»in dile getirdikleri gerçekleri ortaya koyup, onları resmen tanımsadı. Çekoslovakya ve Avusturyanın boşboşuna özverildiğini (feda edildiğini), Polonyanın Üçüncü Reicha bırakılmasının büyük bir haksızlık olduğunu, böylece hem kendisi, hem de bütün Avrupa için tehlikeli bir kuşkusuzluk içinde uyunup kalındığını itiraf etti. Barthou'nun Sovyet İmparatorluğuyla kurduğı bağları gevşetmek ve bütün Doğu Avrupayı Hitlerlere bırakmakla savaş tehlikesini uzaklaştırmak şöyle dursun, onu bir kat daha arttırmış olduğunu anladı.

O zaman da, uzun zamandan beri yapılması gereken şeyleri, bir kaç ayda gerçekleştirmek kaygısına düşüldü. Gitgide İngiltereye dayanarak, Polanyayla ittifak yeniden değerlendirildi. Munichte katledilen Küçük Antlaşma, Romanya, Yunanistana, Türkiyeye kadar yayılır biçimde yeniden kuruldu. Özellikle Rusya ile olan pakt canlandırılmağa, 1914 dekine benzer üçlü bir anlaşma yaratılmağa çalışıldı. Barış Cephesi, ezbere tasarlanmış, diplomatik bir hazırlıktan, sağlam askerî bir dayanaktan yoksun, artık ciddi bir çalışma alışkanlığını yitirmiş kişilerin yaptığı bu yeni ortak güvenlik sistemi, aceleye getirilmiş bir kuruluştı. Bu siyasa, psikolojik bakımdan da yerine oturamamıştı; ortak güvenlik sisteminin üyelerinin görevlerini de altüst etmişti çünkü. Bu sistem küçük devletleri, özellikle Orta ve Doğu Avrupadakileri koruması gerektiğinde -güvensizliğin kaynağı buydu işte- bırakmamış mıydı? Sovyet Rusya, çıkarının bu yolda olduğı, ivedilikle bu sisteme katılmak istediğı bir anda reddedilmemiş miydi? Uçurumun kıyısında, güvenliğini sağlamak için, diğerlerinin bağrında korunmak istedikleri bir sırada, Fransa, bıraktığı yapıyı, şimdi, salt kendini savunmak için, yeniden kurmak zorunluluğunu duyuyordu. Şu anda, kendilerinden yardım dilerken, ortaklarına kendinin de yardım amacında olduğuna inanabilirmiydi? Diktatörlüklerin son aşırılıklarının ve Almanyanın Polanyaya saldırmasının Fransada tepkiye uğramasına rağmen, bütün dünya, Fransız Hükümetinin «Hitlere karşı» yeni bir cephede yer alacağına, Çekoslovakya ve Habeşistanın bağımsızlığını -Avusturyaninkini sözdüşü bırakırsak- yeniden kazandırmak için bir umar bulabileceğine ve hiçbir şekilde «Dantzig uğruna ölmeğı» düşünebileceğine inanmıyordu.

Barış cephesi adına göreydi; barışı amaç ediniyordu, ama, savaş asla.

Kendi görevini kendinin yapması zorunluluğunu duymıyan bir önleyici kuruluş sayılabılırdi. Öyleyse, Barış Cephesinin önleyici değeri, vuruşma gücünü dışında bırakıyordu. Savaş tenlikesini tümüyle göze almaksızın, ruhça ve yapıca, büyük «hesaplaşmalara» hazırlanmaksızın, İtalya ve Almanyayı geriletmek, destek bekliyen ülkeleri yeterince kendine çekmek olanakdışıydı (imkânsızdı). Dünyadan, Stalinin akla hayale gelmez ihanetinin ve Hitlerin korkunç töredışılığının azıcık bile bağışlanmasını istemiyoruz. Fakat, 1939 yılı 23 Ağustosundaki cermen-rus anlaşması- varlığını, yalnız iki diktatörün kurnazlığına değil, büyük ölçüde, fransız ve ingiliz diplomasisinin güçsüzlüğüne, anlayış darlığına, sözün özü, uzun süreli bir «barışçılık» ağulanmasına da borçludur. Bu anlaşma ingiliz-fransız-rus görüşmelerinin de boşluğunu ortaya koyar. Uzun süreden beri hasta olan bu diplomasilere, olayların gerektirdiği hızla, kendilerini bir biçime sokamadılar. İyileşmiş olduklarını sanıyorlardı ama, bu inancı, ilişkilerinin olduğu dost ve düşman diğer ülkelere ulaştıramadılar. Bu yüzden ki, 1939 yılı 23 Ağustosunda, savaş yolunda kaçınılmaz olarak gösterdikleri ve barışı elde etmeğe yeteceğini umdukları güvenlik sistemi gümbürdedi gitti.

Fransanın yirmi yıldır inatla süregötürdüğü barış mücadelesi yitirilmişti artık. Bundan böyle, Fransa ya kendi savaşını yapmak, ya da alman ve italyan yasalarını tanımsamak zorundaydı. Savaşı yapmak, ne bir takım iğreti diplomatik bağıntıların yarattığı durumlarla, ne de, nazi militarizminin her hasmının ilk anda uğradığı yenilgilerle cesaretini kırmadan, ZAFERİ İSTEMEK demekti. İki diktatörlüğün yasalarını tanımsamak, italyanın ve almanyanın, kerte kerte ya da bütün olarak ortaya koydukları haksavlarını, revendication) peşin olarak onaylamak demekti...

Fakat, Fransa bir seçim yapabilirmiydi daha?

Mucize Yok

Bunlardan sonra, Fransanın savaştan kaçınması için bir mucize gerekirdi. Hitlerin kendisinin, son dakikada, başarılarının yüce gücüne adıyla savaştan gönül hoşluğuyla cayması, müttefik İtalyadan ayrılması ya da onu alçak gönüllü bir ölçüde hoşnut etmesi gerekirdi.

Gerçekten, kurbanlarının son umudu bu olabilirdi.

Ve zaten, daha sonraları Bay Georges Bonnet'nin de katıldığı, Nazi propagandası, Bay Daladier ve Bay Chamberlain'in, 1939 Eylülünde, daha burun buruna gelinmemişken savaşı kesin olarak istemekle, bu devlet adamlarının en büyük yanlışlığı yaptıklarını söyleyip suçlarken Avrupadaki çatışmanın tek çözüm yolu gibi görünüyordu bu.

Hitlerin son saatte Barışı koruyabileceğini düşünmek için bir umut var mıydı? Hiç olmasa, Almanyayla anlaşması Reich'a eklenmesine yol açan Avusturya, ya da, bir zaman sonra onu Nazi İmparatorluğuna soğutacak olan Münich diktasına boyun eğmiş Çekoslovakyanın gibi bir davranışla savaşın alevlenmesi geciktirebilinirmiydi? Doğrusu, 1939 yılı Ağustos ve Eylülünde, Hitler, bütün kurbanlarının gönülleri hoş edecek, böylesine bir sözü vermeğe hiç de yanaşmıyordu. Savaşı yapmak konusundaki iradesi, bir çok devlet ve hükümet şefinin, özellikle Amerika Birleşik Devletleri Cumhurbaşkanı'nın, Papanın ve bizzat Daladier ve Chamberlainin çağrılarına uymamasında, Polanyaya verilen bir ultimatomla, bu ülkeyle, eşitlik ilkelerine dayanan bir anlaşmayı reddetme-

sinde, en sonunda da, batı güçlerinin Berlin ve Varşovadaki barışçı çabalarına kesinlikle son verecek bir hızla, yıldırım hızıyla bu ülkeyi işgal etmesinde, deyimini bulmuştu. Uzlaştırıcı bir tutumla yapılmak istenen, fakat geç hem de çok geç kalmış tek davranış, Reich'in, Bay Georges Bonnet'nin müttefiki olmayı öylesine istediği İtalyayla tam bir anlaşma içinde, Polonyaya saldırdığı sırada, 5 Eylülde, Versailles Antlaşmasının yeniden gözden geçirilmesini konu alan bir Konferansın toplanması hakkında bu ülkenin (İtalyanın) telkiniydi.

Beklenen mucize bumuydu? Aslında, sorumlulukları başkasının üstüne atmak için düşünülmüş bir kurnazlıktan başka bir şey değildi bu. Bununla birlikte, bir an, bu tasarrının ciddi olduğunu kabullenelim. O zaman, Demokrasiler, Hitlerlere, Sudete'ler dolayısıyla Çekoslovakya'yı yıkmak iznini nasıl verdilerse, Danzig dolayısıyla Polonya Cumhuriyeti'nin yıkılmasına da öylece izin vermiş olacaktı. Doğu ve Güneydoğudaki durum değişikliğini peşin peşin kabullenip, dost bir ülkenin Reichla S.S.C.B. arasında paylaşıldığında orali bile olmayacaklardı. Fakat bir konferans gösterisiyle, yeni bir Munichle, hem kendilerini, hem de barışı kurtarmak, gerçekten, ellerindemişti? 1939 Eylülünde, şartlaşmanın masraflarını kendi kasalarından ödemek zorunda kalmışlardı. Gerçek savaşçı davranışı demek olan İtalya ittifakıyla Hitler, hiç şüphesiz, Duceye, Fransa ve İngiltere'nin geniş topraklarından pay vermeyi kabul etmişti. Bu söz, onu, dünyadaki durumunun sarsılmasından hemen sonra, yansızlığını açıklamak zorunda bırakacaktı.

Führerin özel tutkularına gelince... Polonya, tek başına, onu hoşnut etmeye yetmiyordu. Bir başka savaş davranışı demek olan, Stalinle anlaşması, hiç olmasa şimdilik, Doğunun uzak yörelerine doğru yolalmaktan onu alıkoynuyordu. «Canlı topraklar»a karşı susuzluğunu, Fransa ve İngiltere imparatorluklarından gidermeliydi. Japonya'nın, İspanya'nın ve diktatörlüklerin koruduğu diğer ulusların haksavlarını dile getirtileceği yeni Munich Konferansının Programını da gözönüne alınca, hiç bir şüphe kalamazdı ortada.

Bâzı iyimser kişiler, boşuboşuna, herşeye rağmen, bu konferans sırasında, «Yeni Dünya Düzeni» tasarımcılarının tutkularının gemlenip gemlenemeyeceğini soruyorlardı, kendi kendilerine. Munichten ayrı bir anlayışla, bu kez, kesin olarak, karşılıklı bir uzlaşmayla değil, totaliter şeflerin diledikleri bir diktayla yeni bir birleşmeye gidilemezmiydi? Hitler böyle bir düşünle kimsenin beslenmesine izin vermedi. İngiltere, dürüst ve becerikli bir yolla, Almanya'nın Polanyadan çekilmesini ileri sürerek 2 Eylülde toplanacak bir konferansı deneme alanına soktu. Foreign Office, bu meşru koşulu biçimlendirerek, sorunu, konulması gerektiği gibi koyuyordu. Gerçekte, Statükoyu yerine oturtmadan, bu ada değer, yâni, özgür bir tartışmaya olanak veren hiç bir konferans yapılamazdı. Bu haklı koşulu ortağına ulaştırmayı yadsırken, Mussolini, telkininin içerik olarak (zımnen) doğurduğu kuşkuları doğruladı. İki suç yoldaşının biçimlendirdikleri bu konferans, savaşı önlemek için değil, yerleştirmek, zaferle biten bir savaşın nimetlerinden yararlanmak için tasarlanmıştı. Demokrasilerin, sonuç olarak, bir barış uydurusunu yaşatmaktan, daha konferans başlamadan önce, tüm bir teslime razı olmaktan başka yapacakları bir şey yoktu. Onlar için barış, kısacası, savaşı bozundu.

Bu bozgun, herşeye rağmen yapılacak olan, savaş gürültüsüyle dolu, yeni Munich görüşmelerinden daha da yıkıcı olacaktı. 1938 Eylülü gibi, şimdi de, Bay Daladier ve Chamberlain, Hitlerin büfesinden uzattığı şampanya bardaklarını

boşaltırken, kendilerini, dost ülkelerin bombardımanlanmasını, Polanya halkının kurşunlanmasını alkışlamağa zorunlu gördüler. Böyle bir onur düşkünlüğüne uğramış hasımları karşısında, totaliter devletlerin başkanları, onları, sorumluluklarını kavramış devlet adamları değil de, karşılarında kurulmuş iki centilmen olarak alıp, en küçük bir belgeyi bile imzalamadan önce, her şeyi sormakta, her şeyi, Fransız ve İngilizlere ait kurumların değişmesini, yığınak ve deniz üstlerinin yeni bir biçime sokulmasını, istemekte özgürken, elbette, dileklerini kısmayı değil, ağırlaştırmayı düşüneceklerdi. Bu iki demokratik ulusun yaşamını hiçe indirebileceklerdi. Nasıl olsa, bu aşağılanmadan sonra, fransız ve ingiliz temsilcileri, bir doğrulma çabası göstermiyecek, vicdanlarının ayaklanmasıyla, çıkaryolu, savaşta, böylesine korktukları savaşa başvurmakta, aramıyacaklarıydı? Yeni Munich konferansı, daha ilk gününde, baştan yenik sayılan halkların bütün savunma sistemlerini yoketmiş oluyor, öte yandan, önceden galip sayılan diktatörlerin, tekellerindeki baskı araçlarını, hiçbir silâhlı vuruşmanın tanımsatamıyacağı bir ölçüde kullanmalarıyla, saldırgan güçlerinin yüce övgüsünü yapmalarına yol açıyordu. Savaştan, bu yolla, bir kısıntı yapmak, belki de, bir kolaylıkdı Hitler için. Fakat, kurbanları için, savaşın önünde gerilemek, onu yitirmek, yaparak yitirmekten daha kesin bir biçimde yitirmektir.

Polanyaya yaptığı baskınla yöndeş bir «Zafer Konferansı»nı, Hitlerin, bir savaşa, açıkça, üstün tutacağını akıldan çıkarmamak gerekir. «Ersatz Savaşı» sırasında, Avusturyayı, Çekoslovakıyı, Litvanyayı yendiği gibi, elini silâhına atmadan Fransa ve İngiltereyi de yenmek, hazır gücünü Rusya, Asya ve Amerika baskınları için saklamak olanağını verecekti ona... Şüphesiz hoş bir düştü bu. Mussoliniye gelince, yoldaşı bir savaşa girse bile, olabildiğince, «ersatz savaşı»yla yetinmeğe kararlıydı. Führer, gerçekten, böylesine rahat bir çözümü nasıl tasarlıyabilmişti? Ağustos ayında, Stalinin ihaneti ve Fransanın içine düştüğü bozgunun yarattığı uluslararası bunalımın görüntüleri onu yüreklendiriyordu, olağanca. Ama, umutları hesapları bununla kalmıyordu. Hasımlarını nasıl bir çıkmaza soktuğunu bilmemesi düşünülebilirmiydi? Yüzdeyüz bir zaferi diliyerek, onur düşkünlüğü içinde herşeyden geçmeye hazır oldukları bir sırada oile, onlara, hiçbir pay vermeksizin, tek açık yol bırakıyordu: SAVAŞ... Demokratik güçlere, barışı kurtarmak umudunu, çok uzaklarda, bulutların ardında bile görmek olanağını vermeksizin, iki diktatör, ultimatom konferansını önerirken, onlara, buyururcasına, şöyle sesleniyorlardı: «Sizi yenmek gerek; bu sizin son şansınız!»

Demek ki, Fransanın son ana kadar beklediği mucize gerçekleşmemişti. Bir ulusun alacağı en önemli karar, KANINI AKITMA KARARI, isteminin dışında, kendini tanımsatıyordu (kabul ettiriyordu). Daladier-Bonnet Hükûmetine, Fransa ile Reich arasında, bir savaş durumu olduğunu açıkça söylemekten başka yol kalmıyordu. Bu itiraftan kaçınmak amacıyla, yedi yıldan beri gösterilen çaba, bir sürü değerli zamanı, yerine gelemeyecek içgücünü heba etmekten başka bir işe yaramamıştı. Bu, sınırsız bir barış sevgisine rağmen, savaştı. Bu savaşların en kötüsüydü; yapılmak istenmiyeni.

Hitlerin iktidara geldiğinde önleyici savaşı yadsıyarak, İtalyaya karşı, Uluslar Birliğinin yapmağa hazır olduğu savaşı engelliyerek, saldırgana karşı büyük birleşmeyi sağlamasını beceremiyen Fransa, sonunda, savaşı, «Ulusal Siyasetinin bir gereği» olarak tanımsamıştı. Bir zamanki, Cenevre paktından daha önceki, Briand-Kellog paktı-Fransız yöneticilerinin ne diğer uluslara saydırabil-

dikleri, ne de insanlığın gelenegine sokabildikleri iki yasa - tekyanlı olarak fransız ruhuna maledilmişti. Fransa tek bir savaş tanıyordu yalnızca; başkalarının savaşı.

Öyle olunca, hiç bir savaş, başkalarının savaşından daha masraflı değildir. Hiçbir savaş daha az kazanılma şansı sunmaz. Tarihte, bazı bazı, döğüşmekten korkan ulusların, insanı şaşırtacak ve çelişkiye düşürecek zenginlikte zaferler kazandığı görülmüştür. Üstelik, yapmak istemiyle girilen her savaş da kazanılmamıştır. Fakat, boyna savaştan kaçanlar, eninde sonunda, bir yenilgeye uğramışlardır. Amacı salt savunmak olan savaş, özünde bir bozgunu saklar. Yalnız savunmağa ve hiç bir zaman saldırmamağa kararlı bir devletin razı olduğu savsatmaların birikimi, değerlendirilememiş fırsatların tutarı karşılığı, hasmında da, bunları denkleştirecek, yargı yanılmaları, ruh ve yapı çöküntüleri, askeri alanda onarılması olanakdışı bir sürü yanlışlığın olması gerekirdi. Belki böylece saldırgan devletin yıkıcı üstünlüğünü sağlıyan kolaylıklar, uğursuz bir düşüşün kaynağı olabilirdi. Belli ki, Maginot Hattı efsanesiyle dopdolu Fransız diplomasisi ve stratejisi, böylesine bir Alman bozgununa bel bağlamıştı. Başkalarının savaşını amaç olarak tanımsadıktan sonra, Fransaya, bu savaşın düşmanları için kötü bitmesini umma çılgınlığından başka ne kalırdı, gerçekte? Öyleyse buna, ne bir siyasa, ne de bir strateji demek doğru olmazdı. Bu, yurdun ve dünyanın alinyazısına düpedüz zar atmaktı. Böylesine bir savaşa girme isteği, herşeyden önce, işler kötüye gider gitmez, toptan yokolmamak için, onu bırakmak düşüncesini içeriyordu.

Bu, her işte, HİTLER'e, onun, kendi kendine boyun eğmesine bel bağlamaktı... Savaşa başlamakta Ona!.. Savaşı yitirmekte Ona!. Heil Hitler!

İşte Fransa, alinyazısının önüne böylece sürüklendi...

0

D Ü Z E L M E

Geçen sayımızda T.İ.P. Genel yönetim kurulunca haysiyet divanına verilen üyelerle ilişkin haberimizde, özellikle «oylama» konusunda yanlışlıklar olduğu söylenmesi üzerine başvurduğumuz Parti Genel sekreterliği bu üyelerin Haysiyet divanına sevklerinin :

«T.İ.P. Tüzüğünün 15 ve 18 «a» ve «f» maddelerinin verdiği yetkiye dayanarak hazırlanan ve genelgeyle açıklanan «Parti görüşü»ne karşı tüzüğün «7» inci madde 5. fıkrasına aykırı olarak eski iddialarında ısrar etmeleri, Partinin kongreler arasında en yüksek sevk idare, karar ve denetleme organlarını «yalan beyanda bulunmakla» itham etmeleri; parti görüşüne karşıt düşüncelerini ve asılsız ithamlarını muhtelif teşkilât ve kademe ve organlarına yayınlamış ve bazı parti üyelerinin adlarını da bu yayınlarının altına haberleri olmadan eklemiş olduklarını ve Tüzüğün 43. Maddesinin -ki Haysiyet divanına sevkî âmirdir- tatbik kararının oylamada bulunan 30 asil üye tarafından oybirliği ile alındığını» bildirmiştir.

KIRKALTI

«BATILILAŞMA» ÜSTÜNE DÜŞÜNCELER

İsmail SEVİN

2.

Başka bir konuya geçmeden önce Japonya ve Rusyada askerlik alanında girişilen düzeltmelere değinmek isterim. 17. yüzyıldan önce Moskofların iki türlü askeri vardı. Biri dvoriane adını alan milis kuvvetleri - ki bunlar yalnız savaş çıktığında orduya alınırlardı - , diğeri de streltsy (okçu) asker sınıfı ile hükûmete bağlı Kazaklardı. Bu askerlerden hiçbirinin doğru dürüst talimi yoktu. Streltsy sınıfı, sloboda denilen özel köylerde otururlar ve askerlik dışında çeşitli zanaatlar ve esnaflıkla uğraşırlardı. Görüldüğü gibi, yeniçeri ocasının bozulmuş durumunu hatırlatıyorlar. Hükûmete kafa tutmak konusunda da yeniçerilerden geri kalmıyorlardı. Öyle ki, Petro'ya biat etmek için bir takım koşullar (şartlar) ileri sürdüler. Petro ünlü Avrupa gezisini yaparken de, onun yokluğundan yararlanarak, 1698 de ayaklandılar. Yakınma konuları, paralarının zamanında ödenmemesi ve esnaflık yaptıkları Moskovadan Azofa ve sınır boylarına yollanmaları idi. Ayrıca, yeni talimli askerlerin ortaya çıkışı onların siyasal nüfuzlarını da azaltmıştı. Yeni askerler sayesinde Petronun adamları, ve sonra Petronun kendisi pek kanlı bir biçimde bastırdılar ayaklanmayı. Birçok streltsy bölükleri dağıtıldı ve eski ayrıcalıklar (imtiyazlar) kısıntıya uğradı. 1705 de, yeniden ayaklandıkları için, streltsy sınıfı tüm kaldırıldı. Yukarda da işaret ettiğim gibi, Petrodan önce, 17. yüzyıl başlarında, askerlik alanında düzeltmeler başlamıştı Rusyada. Çünkü, yukarda sözü edilen talimsiz askerler Polonya ve İsveç orduları ile başedemiyorlardı. Duruma çare olmak üzere paralı yabancı askerler tutuldu. Ayrıca Batı ülkelerinden getirilen subaylarla talimli asker birlikleri kuruldu. Bu yeni askerlere, kendilerince işletilmek üzere tarımsal topraklar verildi.

17. yüzyıldaki düzeltmeleri yapmak için Batıdan getirilen uzmanlar, Moskovanın bir semtine yerleştirildiler. Böylece hem yabancılarla yerli halk arasında kavga çıkması, hem de Katolik ve Protestanların Rus halkının inançlarını kötü yollara saptırmaları önlenmiş oluyordu. Yabancı uzmanların yerleştikleri Moskovanın bu semtine Alman Semti (Nemetskaia Sloboda) dendi, zira Ruslar için Batı Avrupadan gelen herkes Almandı. Osmanlı Devletine pek benziyen yanlar var bu anlattıklarımnda. Bütün Osmanlı kentleri din ve ulusa göre semtlere ayrılmıştı. Örneğin İstanbulda Yahudilerin, Rumların, Ermenilerin, Avrupalıların Balat, Fener, Samatya, Beyoğlu gibi, oturdukları belli semtler vardı. Bir semtten ötekine geçmek, din ve eğitim kurumları, mimarlık, yaşama düzeni bakımından bambaşka bir dünyaya girmek demektir. Bunun gibi Moskovanın da göbeğinde

bir Batı Avrupa mahallesi yer alıyordu. Sonra Ruslar nasıl bütün Batı Avrupalılara Alman diyorlarsa, Osmanlılar da Batı Avrupalıların tümüne Frenk ve Batıdan gelen şeylere alafranga (alla franca) diyorlardı. Bir frenk ailesinin müslüman mahallesinde oturması, hem o aileyi hem de mahalledeki müslümanları rahatsız edecek bir şey olduğu halde, III. Selimin 1793'te Fransadan istediği subaylar için ileri sürülen koşullardan biri şuydu: «Hükûmetin kendilerine vereceği tatar serpuşu ile (kalpak) askeri elbiseyi giyecekler, kaptanıderyalık binasının yanında ikâmet edecekler ve memlekette yerleşmiş diğer ecnebilerle hiçbir münasebette bulunmayacaklardır.»

Bu davranış, Osmanlı düzeninde olağan sayılan davranıştan ayrılıyor. Nedeni, Beyoğlunda oturan frenklere karşı duyulan güvensizlik olacak herhalde. Ruslar, böyle bir güvensizlik duymamışlar ya da yabancılarca bildikleri inançlardan saptırılmak korkusu, duyulan güvensizliği bastırmış. Yalnız şu var ki, Petro çocukluğunda ve gençliğinde «Alman» mahallelerinde hayli vakitler geçirmiş, arkadaşlar edinmiş. Sonraki çağlarda Osmanlı şehzadeleri için böyle bir şey söz konusu olamazdı tabii. Bırakın Petronun yaptıklarını, veliahtlar padişah olana değin kafes hayatı yaşıyorlardı.

Japonyadaki durumu da özetliyeyim. Japonya dış dünyaya açıldıktan sonra, yâni 1853 ten sonra ilk atılan adımlar askerlik alanında olmuş, Fransadan kara subayları, Hollandadan deniz subayları getirtilmiş, Batı silâhları ve Batı savaş ve talim yolları benimsenmişti. Bu sayede derebeylik düzenine son verilmiş ve batılılaşma yolunda ileriye gitmek konusunda bulunan İmparator Mutsuhito'nun hükûmet yetkilerini eline geçirmesi sağlanmıştı (1867). Askerlik alanında batılılaşmağa ve talim yapmağa eski Japonyada asker sınıfını meydana getiren samurai'ler karşı koymuşlarsa da bu direnme boşuna olmuştur. Samurai'ler son olarak 1876 da ayaklanmağa kalkışmışlar ama bu girişim de yeni askerler karşısında başarısızlığa uğramıştır.

BATILILAŞMAYI YÜRÜTECEK KİŞİLER, BATILI TAKIM

Batılılaşmayı sermaye birikimi olarak tanımladım. Ama Batılılaşmanın gerçekleşmesi için Batıdaki bilim ve teknolojiyi bilmek, bu bilgiler yoksa bunları öğrenmek gerekir. Önceleri söz konusu bilgileri öğrenenler az olacaktır ama öğrenenler sonra başkalarına öğretecekler ve böylece suda genişliyen halkalar gibi sermaye birikimi için gerekli olan bilgiler ve ustalıklar yayılacaktır. Bu bilgiler ve ustalıklar edinildikten sonra, sermaye birikimi artık çabaya, çalışmaya kalmış bir iştir. Anlattığım biçimde Batılılaşma kolay gibi, istiyen yapabilir gibi görünüyor. Ama bir kez Batılılaşmanın sermaye birikimi olduğunu ve bunun hangi yollardan sağlanacağını bilmek gereklidir.

Yukarda, Osmanlı Devletinde Batılılaşmanın ordudan başladığı söylenmişti. Gerçekten Batı silâhlarını iyi kullanmak, sonra da Batı savaş yöntemlerini öğretmek için bir takım okullar açıldı. Bu okullarda öğretilen bazı bilgiler Batılılaşmaya yarıyacak bilgilerdi.

Ama bu açıklamaları daha derinleştirmeden işin başka bir yönü üstünde biraz durmak gerekiyor. Batılılaşmak için hükümetin başında, yalnız orduda değişiklik yapmak için de olsa, Batılılaşmaya inanmış kişiler bulunmalıdır. Bazen bu, Padişah gibi tek bir kişi de olabilir. Batılılaşma kararını o ya da onlar verir. Mahmut II, Selim III, Atatürk gibi. Verilen kararın uygulanabilmesi için bu kararı yürütecek olanlar, dâvaya inanmalıydılar - hiç olmazsa buyrukları yerine getirecek kadar iyi niyet sahibi olmalıydılar. Yoksa işler, Selim III de olduğu gibi topal aksak gider. Başta karar veren ve ona doğrudan doğruya yardımcı olanlar çekirdek takımı meydana getirirler. Kadrocu'ların deyimini kullanacak olursak çekirdek kadro diyebiliriz. Bir de esas takım, ya da kadro var. Bunlar orduda subaylar, yönetimde valiler, mutasarrıflar, kaymakamlar, eğitimde ilkokul, ortaokul, lise öğretmenleri ve profesörler, bayındırlık ve sanayide mühendisler. Eğer bu kişiler Batı bilimleri öğreten okullardan yetişmiş, diplomalı ve Batılılaşmaya inanan kişilerse, o zaman elimizde takım ya da kadro hazır. Böyle bir takım Batılaşmayan bir ülkeyi oranca kısa bir süre içinde Batılaştırabilir, yani gerekli olan sermaye birikimini sağlayabilir. Takım, kadro mayadır. Bir kaşık yoğurt, koca bir kâse sütü nasıl yoğurda dönüştürebilirse, bir avuç insan olan Batılı takım da koca bir ülkeyi Batılaştırabilir. Ama bu demek değildir ki böyle bir Batılı takımı bulunan her ülke mutlaka Batılaşacaktır. O bir kaşık yoğurdun bulunması mutlaka o yoğurdun o süte karıştırılmasını gerektirmez. Mayayı süte çalacak bir el, bu elin de gerisinde bir istem gücü ister. Türkiyede bir süredir böyle bir Batılı takım var ama bu varlığın az gelişmiş ülke olma durumumuzu pek değiştirdiği yok. (Nedenleri siyasaldır, bu yazıda araştırarak değilim.)

Atatürk devrimleri ilk olarak Batılı bir takım yaratmaya yönelmişti, Thomas ve Frye The U.S., Turkey and Iran'da bunu şöyle anlatıyorlar:

«Başlangıç olarak, Mustafa Kemal kalkınma devingesini özellikle İmparatorluktan kalma kısmen batılılaşmış yönetici ulama (zümreye) karşı uygulamıştır, çünkü iş görebilmesi için elde yalnız bunlar vardı. Çizelgesi ilk önce üst sınıfı, ve ikinci derecede köylüyü erek edinen, toptan ve zorunlu batılılaşma ve ulusçuluk diye betimlenebilir (tarif edilebilir). »7

Demek ki, Atatürk'ün çizelgesi ilk önce Osmanlılardan kalan ve az buçuk Batılılaşmış olan yöneticilere, daha geniş olarak söylendikte, büyük kentlerin halkına yönelmişti. Çünkü tam bir Batılı takım kurmadıkça, yani elde maya olmadıkça asıl yığınlara, köylülere eğilmek olanaksızdı. Demek ki ilk başta devrimlerin halka malolması diye bir şey pek söz konusu olamazdı. Erek o değildi çünkü. Ama sonraları, ilk erek gerçekleştikten sonra, yığınlara yönelinmedi. Fali Rıfki Atay bu konuda şöyle yakınıyor :

«Bu müstesna tarihi ve içtimai şartlardan fayladanamıyanlar, bizler, aydın takımı olduk. Halk eğitimi, köy ekonomisi, yığın kalkınması için verimli ve ameli çâreler bulamadık. Aydınlardan çoğu, yeni rejimin nimetlerinden faydalanmayı, ömürlerini sefaretlerde, yahut keyifle geçirmeyi halk içine atılmaya tercih ettiler. 1945 günlerine kadar müspet ilimlere dayanan ilk eğitim terbiyesinden geçirmediğimiz halk çocuğu bırakmazdık. Güzel sanatlarla, sinema ile ve bir halk seviyesi tekniği ile inkılâp nizamını millete maledebilirdik. Köylünün kendi köyünde ve kendi toprağını daha iyi kullanarak hâz verir bir yaşamaya kavuşmasını sağlayabilirdik. Milli kahramanın merkezde iyi teknisyenleri ve onların hazırlıklarını köyden köye götüren piyoniyeleri yoktu. Cumhuriyet tarihi-

mizin zaafı budur. Yoksa 1923 ten 1945'e kadar geçen yirmi iki yıl pek uzun bir «mühlet» tir. Hele milli kahramanın şâni ve şerefi ile inkılâp disiplini be-nimsiyen, verileni alan, gösterilene inanan halk hayatı şartları içinde uzun ol-duğu kadar kâfi bir mühlettir.» 8

Şimdi Osmanlı Devletinde, Rusya ve Japonyada Batılı takım kurmak ve yı-ğınlarla yönelmek bakımından neler yapıldığını görelim.

Yukarda, bir takım yabancı uzmanların yardımlarıyla daha 19. yüzyılın baş-larında, Osmanlı ülkesinde bâzı Mühendishanelerin açıldığını görmüştük. He-men belirteyim ki bu okullar, tımturaklı adlarına rağmen, pek sudan eğitim kurumlarıydı. Örneğin 1773 te Baron de Tott Mühendishane-i Berri-i Hümayu-nu açtığı sırada Humbaracı Ahmet Paşanın 40 yıl kadar önce kurduğu Mühen-dishanenin yetiştirmeleri karşı gelmişler. Padişah da bunun üzerine Baron de Tott'a bunların sınanmalarını buyurmuş. Bilindiği üzere topçulukta geometri ve özellikle trigonometrinin büyük önemi vardır. Baron de Tott eski okuldan 6 gönüllüyü sınamak için üçgen açıların toplamı nedir, diye sormuş. Üçgenine göre değişir, diye karşılık almış, 9 Alaylı, yâni erlikten yetişme yaşlı başlı su-baylara ancak bu kadar geometri öğretilabiliyormuş demek. Onun için takım yetiştirme çabalarını, bizdeki baskın görüşe uyarak Lale devrinden başlatmak yanlış olabilir. Bu konuda ciddi ve azıcık başarılı adımları gözlemek için Mah-mut II nin saltanatına bakmak gerekir. Onun padişahlığında Askerî Tıp Okulu (Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriyye, 1826), Harbokulu (Mekteb-i Ulum-u Harbiye, 1834), Muzika-i Hümayun Mektebi açılmıştı. Dikkat edilirse kurulan bütün okul-lar, zamanında mahalle okullarında yetişmiş yaşlı başlı adamları alıp eğitmek yolunu tutmuşlardı. Yüksek okullara doğru dürüst öğrenci yetiştirme işi ilk olarak yine Mahmut II zamanında ele alındı. Rüşdiye dizgesi ortaya atıldı ve iki tane rüşdiye kuruldu. Bir de ilk öğretimi zorunlu kılan ferman çıkarıldı. Bu-gün bile ilk öğretim zorunluluğunu gerçekleştirmekten ne denli uzak bulundu-ğumuz düşünülürse, trajik olmasa gülünç sayılabilir bu ferman.

Abdülmecit'in saltanatında Genelkurmay Okulu (Mekteb-i Erkân-ı Harbi-ye, 1849). Kurulmuştur. Diğer alanlarda, 1859 da yönetim adamları yetiştirmek üzere Mülkiyenin, 1868 de Fransızca öğretim için Galatasaray lisesinin, 1900 da ise Üniversitenin (Darülfünun) açıldığını görüyoruz. Bu tarihlere bakıp da Ba-tılı takım yetiştirme işine erken başladığımız sanılmasın. Her alanda çiraklık-tan yetişenlerle, yâni alaylılarla diplomalılar, uzun süre birbirlerinden ayırde-dilmemişler, okullulara herhangi bir üstünlük tanınmamıştır. En eski Batılılaş-ma geleneğinin asker okullarında olmasına rağmen, ordunun yönetimi ancak II. Meşrutiyetten, yâni 1908 den sonra kesin olarak diplomalı subayların eline geçmiştir. Diğer alanlarda da yakın sayılabilecek zamanlara değin alaylılarla diplomalılar ayırde-dilmemişlerdir. Ziya Gökalp profesördü ama yüksek okul diploması yoktu. Türkiyede ilk diplomalı devlet başkanı Mustafa Kemaldır. Ap-tülhamit en küçük atamalara değin herşeye karışan diplomasız bir sultandı. İlk diplomalı sadrâzam Mehmet Fuat Paşadır. 1861 de sadrâzam olmuştur. Tıb-biyeyi bitirmişti. İkinci bir yüksek tahsilli sadrâzam için aradan üç tanesinin geçmesini, 1871 yılını beklemek gerekiyor (Harbiyeli Ahmet Paşa). (İlk adımlar hep geç atılmış bizde: Batıya ilk giden Osmanlı memuru 28 Mehmet Çelebidir, 1719 da Fransaya gidip gelmiştir.. Bir yabancı elçiliği ilk ziyaret eden Padişah, Kırım savaşının kazanılmasından sonra İstanbul'da İngiliz elçiliğinde zaferi kut-lamak için yapılan baloya giden Abdülmecittir (1856). Batıya adımını atan ilk Padişah 1867 de Abdülaziz olmuştur. Yağlı güreş ve dış borçlarla savaş gemileri

yaptırmaktan başka şeylere pek akıl erdiremeyen Abdülaziz'in yanında, Avrupalı prenseslerin gönüllerini çeldiği söylenen ve padişah olduktan sonra çıldıran Veliaht Murat ile suskun ve yakışsız Şehzade Aptülhamit de vardı.)

Söz konusu gelişmelerin başı olan Mahmut II nin eğitim alanında yaptıklarını incelersek bunda da benzerler arasında yarışmalı Batılılaşmanın payını görürüz. Yeniçeri Ocağının kaldırılmasından sonra, 1827 de, Mahmut II karşılaştığı büyük direnmelere rağmen Avrupaya ilk öğrenci kafilesini yolladı. Direnmeleri yenmesine yardım eden, ona yürek veren, Mehmet Ali'nin daha önce bu yola gitmesi olmuştur. Mahmut II nin başka Batılılaşma girişimlerinde de yarışmalı Batılılaşma söz konusu edilebilir: örneğin, 1827 de Askerî Tıbbiye, Kahirede açılan Tıbbiyeden bir ay sonra açılmıştır.

Bütün bu yapılanlar 1923 e değin bir Batı takımını ancak ortaya çıkarabilmiştir. Fakat takım bir kez sayıca eksikti, sonra da bunlar diplomalıydı ama yeterince uzman kişiler değillerdi. Herhalde aralarında doğru dürüst iktisatçılar, mühendisler çok azdı. Çoğunluk hukukçu, subay ve yönetici idi. Saltanat sırasında Batı takımını yetiştirmek uğrunda yapılanların bilançosu budur.

Gelelim yığınları Batılılaşmaya hazırlamak konusunda elde edilen sonuçlara. 1908 de Türkler arasında okuması yazması olanların oranı %1 idi. (10) 1927 de okuması yazması %10 idi. Bugün %40 dolaylarındadır. Halkı uyandırmak bakımından 1908 e değin Osmanlı yönetiminin ne denli suçlu olduğu, bugün de ne denli geride bulunduğumuz apaçık ortadadır.

Oysa Japonyada Batılı bir takım yetiştirmek için kısa süreler içinde büyük atılımlar yapılmıştır. 1876 da 78 yabancı öğretmen vardı Ulusal Eğitim Bakanlığının buyruğunda. 1877 de Tokyo Üniversitesi kuruldu. Öte yandan yurt dışına çok sayıda öğrenci gönderiliyordu. 1870 ile 1889 yılları arasında okumalarını bitirip büyük memurluklarda bulunan 88 kişiden en az 30'u yurt dışında, Batı ülkelerinde okumuşlardı. 1873 de yabancı ülkelerde 373 Japon öğrencisi vardı. Bunların 250 si hükûmetten burs alıyordu. (11) Yığınları Batılılaşmaya hazırlamak için gösterilen çabalar Japonyada pek verimli olmuştur. Bununla birlikte 1868 den önce, yâni İmparatorun hükûmeti eline almasından önce de Japonyada bir çok özel ilkokullar vardı. Bu okulların bir bölümü yöresel hükûmetlerden para yardımı görüyorlardı. Çoğunun 1853 ten, yâni Japonyanın Batıya açılmasından önce de çalışmalarda bulunduğu tahmin olunabilir. Her ne ise, 1870 yılında erkek nüfusunun yarısı okumayazma biliyordu. Yâni Japonya 1870 de okuryazarlık bakımından bugünkü Türkiyenin durumundaydı. 1908 de Japon ilkokulları parasız ve onlara devam zorunlu oldu. Okul çağındaki çocukların %90'ı okula gidiyorlardı artık. Bugün Japonyada okuryazarlık sorunu diye bir sorun yoktur. (Gelmiş geçmiş Türk hükûmetlerine haksızlık etmemek için Japon nüfusunun yoğun olduğunu, Japonyada kentleşme akımının erken başladığını ve pek güçlü olduğunu belirtmek gerekir. Ama öte yandan da Japon alfabesinin zorluğu unutulmamalıdır.)

Rusyaya gelince, 17. yüzyılın sonuna değin kilisenin eğitim kurumlarından başka okul yoktu. Petronun zamanında hem Batılı uzmanlar getiriliyor, hem de yurt dışına öğrenciler gönderiliyordu ama bunların yetmediği anlaşılmıştı. Bu yüzden 1701 de Moskovada Matematik ve Seyir Okulu kuruldu. Amaç, deniz subayları yetiştirmektir. 1715 de Okul Petersburg'a taşınarak Rus Deniz Akademisi oldu. Kara subayları içinde 1712 de Moskovada İstihkâm ve Topçu Okul-

ları kuruldu, sonradan bunlar da Petersburga taşındı. Dikkat edilirse, önce askerî okullarla başlanıyor, ve bunlar da Osmanlı Devletinde olduğu gibi, yüksek okullardır. Yüksek okulları besliyen okullar lâik Batı okulları değil, kilise okulları idi. 1721 de kilise okullarının kurulması hızlandırıldı. 1727 de 46 kilise okulu ve 3000 öğrenci vardı. 1783 de bu öğrencilerin sayısı 11000 i bulmuştu. Lâik ilk ve orta eğitim kurumları kurmak yolunda çabalar harcandıysa da, Rus halkının bağnazlığından, çocuklarını okula gönderen anababalar kilise okullarını yeğliyorlardı. Yüksek okulları besliyecek laik okullar öğrenci bulamadıktan başka yüksek okullar da pek başarı gösteremediler - zamanla bunlara giden öğrenci sayısı azaldı. 1786 da okul işi tekrar ele alındı. İllerde liseler kuruldu. Ne var ki anababalar çocuklarını ve özellikle kız çocuklarını okula göndermiyorlardı. Hükûmet zor tedbirleri almak durumunda kalıyordu. 1790 da lâik okullarda 16525 öğrenci vardı. Böylece 1573 Rusa bir öğrenci düşüyordu. Bu tarihlerde kızlar öğrenci'lerin %7 sini meydana getiriyorlardı. Öğrencilerin %93'ü erkekti.

Rus, Japon ve Osmanlı batılılaşmasının ortak bir yönü işin yukardan aşağı oluşuydu. Bu olgunun belki de en güldürücü örneğini Petro vermiştir. Pariste iken Fransız Akademisini görmüş (1717), ayrıca Berlin Akademisinin kurucusu ünlü filozof Leibnitz de onu bir Rus Akademisi kurması için heveslendirmişti. Böylece tasarılar yapıldı ve 1725 de Petersburg'da Rus Bilim Akademisi kuruldu. Bu sırada Petro ölmüştü. Açılışı aslında Lituanyalı bir köylü kızı olan ve hiçbir zaman okumayazmayı becerememiş olan Katerina 1 yaptı (1725-7). Akademi için Almanyadan 17 profesör getirildi. Ama Ruslardan hiçkimse Akademiye girecek durumda olmadığından, yine Almanyadan 8 tane Alman öğrencisi ithâl edildi. 17 Alman profesör 8 Alman öğrenciyi Rus Bilim Akademisinde eğitmekle vakit geçirdiler.

1897 sayımında nüfusun %21 inin okuryazar olduğu anlaşıldı. Bu oran erkeklerde %29, kadınlarda %13 idi. Ama artık bu tarihlerde halkın okuyup yazmasının yararlı olduğu, bâzı gerici çevreler bir yana, genel olarak kabul olunuyordu. 1908 de yavaş yavaş kurulacak 4 yıllık ilkokullara gitmeyi zorunlu kılan ve kilise okullarını da Ulusal Eğitim Bakanlığının denetimi altına alacak bir yasa kabul olundu. Rusyada Üniversite 1755 de Moskovada kurulduysa da uzun yıllar hiç bir varlık gösteremedi. Öğretim düzeyi pek düşük, mezun olanlar ise tek tükü. Ancak 19. yüzyıla girdikten sonra Üniversite varlık gösterebildi Rusyada.

Şimdiye kadar anlatılanlardan şöyle bâzı sonuçlar çıkarılabilir: üç ülkeden ilk kafasına dank eden Rusyadır. Bunun arkasından Osmanlılar, son olarak da Japonlar gelmiştir. Batı takımını azçok kurmak bakımından önce Rusyayı, sonra Japonyayı, en son olarak da Türkiyeyi görüyoruz. Bu en canalcı noktada bizler yaya kalmışız. Batılılaşma için gerekli eğitimi en önce halka yaymağa başlayan ise Japonyadır. Arkasından Rusya ve çok sonra Türkiye gelmektedir.

Sermaye mi, Eğitim mi?

Batılılaşmayı sermaye birikimi olarak tanımladım. Ama dedim ki bu sermayeyi yaratacak ve kullanacak olanların yetişmesi, yâni bir eğitim evresi gerek. Demek ki önce Batı eğitimi geliyor. Hiç olmazsa sermaye biriktirme yollarına gidilirken atbaşı olarak eğitim işi de yürütülmelidir.

Şimdi ortaya atmak istediğim soru şu: Acaba sermaye getirilse, ve bu sermayenin işletilmesi yabancı uzmanlara verilse olmaz mı? Böylece sermaye biri-

kimî, yâni Batılılaşma sağlanamaz mı? Bence bu yoldan Batılılaşma olmaz. Çünkü yabancı uzmanlar daha çok kendi ülkelerinin ya da kişilerinin çıkarlarını düşünürler, onlarda Batılılaşmayı yâni zenginliği ve sermaye birikimini yığınlaraya yaymak için güçlü bir dürtü yoktur. Çünkü onların konuk oldukları ülkeye bağlılıkları sınırlıdır. Yığınları Batılılaştırmak, zenginliğe doğru, insanca bir yaşama düzeyine yöneltmek yolunda zahmetlere katlanmak için en azından yurtseverlik gerekir sanıyorum.

Sömürgeler bu bakımdan yetkin örneklerdir. Buralarda yöneticiler, mühendisler, subaylar, uzmanlar hep sömüren ülkeden getirilmiş kimselerdir. Yâni bunlar, o sömürge'deki Batılı takımı meydana getirirler. Hem de yetenek ve uzluk bakımından birinci sınıf bir Batılı takımdır bu. Ama bu adamların sömürge'nin yığınlarına eğilmek yolunda öyle önemli çabalar harcadıkları görülmemiştir. Böyle çabalar olsaydı sömürgelerin hiç olmazsa bir ikisinin Batılılaştığını, yâni Batı ölçüleriyle yeterli bir sermaye birikimine eriştiğini görürdük. Ama bu yolda tek bir örnek yoktur. Aşırı bir örnek olmakla birlikte, söylediklerimi en açık biçimde belirteceği için Kongoyu ele alalım. Kongoda yöneticiler, mühendisler, subaylar ve uzmanlar Belçikalıydı. Ülkenin düzgün demiryolları, limanları, taşıma elverişli nehirleri, hava alanları, maden işletmeleri Batılı olmayan bir denizin ortasında Batılılaşmış birer adacık halinde elektrikli, asfalt yollu, trolleybüslü bakımlı kentleri vardır. Ama bu yapılanlar, bu sermaye, ülkenin doğal zenginliklerini ortaya çıkarıp ihracetmeğe yetecek kadardı. Yerlilerde salgın hastalıkların olmamasına dikkat edilirdi, ki bunun nedeni kolayca anlaşılır. Yerliler için ilk eğitim misyonerlerin insaf ve gayretine kalmıştı. Yerliler için yüksek tahsil söz konusu değildi. Zaten yerlilerin en fazla usta, onbaşı, çavuş, makinist, vatman, posta memuru olmaları öngörülmüştü. Yetenek ve uzluklarına toz konduramayacağımız bir Batı takımının elindeydi ülke. Sonra ne oldu? Belçikalılar bu ülkeye ansızın bağımsızlık tanıdılar. Zimmetine para geçirdiği için 6 ay hapis yatmış bir posta memuru olan Patrice Lumumba ansızın başbakan, orduda çavuş olan Joseph Désiré Mobutu ansızın kurmay başkanı, 5 yıl misyoner okulunda okuduktan sonra Belçikalıların yanında yazmanlıkta bulunmuş olan Kasavubu ansızın Cumhurbaşkanı oldular. Sonra ne oldu biliyorsunuz. Şimdi Belçikalı yöneticiler, mühendisler, subaylar, uzmanlar yerine Birleşmiş Milletler yöneticileri, mühendisleri, subayları, uzmanları var. Ülke, Birleşmiş Milletler üyesi bir takım devletlerin entrikalarına sahne olmaktadır.

Boşuna değildir sömürgelerde eğitimin savsaklanması. Çünkü eğitim Batılılaşmanın anahtarıdır. Bağımsız olup da başında yerli bir Batılı takımı bulunan, fakat sermaye birikimini hâlka yaymak uğrunda etkili çabalar göstermeyen ülkelerle sömürgeler arasında ayrılık yoktur bir bakıma. Çünkü ne yerli Batılı takım, ne de sömürgeci Batılı takım yığınların Batılılaşması uğrunda zahmete girmemektedirler. Bu durumda iç açıcı tek nokta, yerli Batılı takımların, Belçikalıların Kongoda yaptıkları gibi, işleri yüzüstü bırakıp ansızın çekip gitmemeleridir. Ama bazı yerli Batı takımları çok sıkışınca bunu bile yapabilirler.

Birinci Cihan Savaşının sonunda bazı pek saygıdeğer Türkler manda yönetimi istemişlerdi. Böylece belki hem ülkenin bütünlüğü saklanmış olacak, hem de belki Batılılaşma, sermaye birikimi sağlanacak diye düşünmüş olacaklar. Birinci noktada, -kendi kişilikleri bakımından- o günkü umutsuz koşullar düşünüldürse, az da olsa belki haklı sayılabilirler. Ama ikinci noktada yanılıyorlardı. Manda yönetiminin Türkiye'ye ne nicelik ve nitelekte sermaye dökceği düşünülecek olursa, bu işin Türkler için o denli çıkarlı olamayacağını düşünmeleri gerekirdi - böyle bir düşünceleri var idiyse.

Batılılaşma sorunları üzerinde hayli kafa yormuş bulunan İstanbul Edebiyat Fakültesi Deneysel Psikoloji Profesörü Mümtaz Turhan da «Garplılaşmanın Neresindeyiz?» adlı risalesinde eğitimin önemini belirtiyor ve «insan unsurunun dışında» batılılaşma olamayacağını söylüyor. İnsan dışı batılılaşma onca şöyle tanımlanıyor: «...bir cemiyetin fertlerinin ilmi, teknik bilgisini kâfi derecede arttırmadan, ona yeni teknik meharetlere kazandırmadan ilim zihniyetini aşılardan, memlekette mevcudiyeti zaruri olan ilim adamları ve teknisyenlerden teşekkül etmiş kadroyu hazırlamadan sadece teknik vasıtaları satın almakla kalkınılabileceği, ilerlenebileceği ...» inancı. (12), Turhan, Batı takımı kurma çabasının benzerini «birinci sınıf ilim adamları» kavramıyla ortaya atıyor. Birinci sınıf bilim adamlarının yetiştirilmesine diyecek yok, ama okuyucuya bazan öyle geliyor ki Turhan bir bilimcilik fetişizmine kaçmaktadır. (Risalesinin «En Verimli Yatırım» başlıklı bir bölümünde deniyor ki, «Şimdiye kadar yapılan hesaplara göre ilmi araştırmalara tahsis edilen paraların bire beşyüz, bazan bire bin, hattâ ikibin getirdiği tesbit edilmiştir.» 13) 20. yüzyılda Amerika Birleşik Devletleri için doğru olabilecek bir durumun Türkiye için doğru olması şart mıdır? Turhan Batıdaki sanayi devriminin tek temel kaynağı olarak bilimsel düşüncenin ortaya çıkışını görüyor. Oysa bu görüş pek de kolaylıkla savunulabilecek bir görüş değildir; iktisadî-toplumsal etkenleri, hattâ dinsel düşüncedeki değişimleri hesaba katmamaktadır. Turhan ilk tahsilin yalnız başına kalkınma sağlayamayacağını ileri sürüyor. Bu doğru olabilir, ama birinci sınıf bilim adamları da tek başlarına Batılılaşmanın temeli sayılabilirler mi? Türkiye'nin elinde apansız 20 Einstein olsa, Türkiye'nin 20 Nobel armağanı kazanacağı söylenebilir, ama mutlaka Türkiye'nin azçok kısa bir sürede Batılılaşacağını göstermez bu. 1725 de Rusyada kurulan Bilim Akademisini burada hatırlatmak yeter. Birçoklarının gözleri yaşarır, gazetede «Falanca Ülkede bir Türk gencinin Başarısı» başlıklı yazıları okuyunca. Bu gibi şeyler Batı takımı sağlar, fakat giderek Batılılaşma sonucunu gerektirmez. Türkiye'de bugün Batı takımı varolduğuna göre şimdi gerekli olan dâhiler, güdümlü mermi uzmanları değil, çok sayıda çalışkan, yurtsever, iyi niyetli, normal zekâlı, işe koşulmuş (kalkınma işine) kimselerdir.

(Devam Edecek)

NOTLAR

6. Karal, a.e., s. 74.
7. L.V. Thomas, R.N. Frye, *The United States and Turkey and Iran*, 1951, s. 72.
8. Falih Rifkî Atay, *Niçin Kurtulmamak?*, 1953, s. 17.
9. Mümtaz Turhan, *Kültür Değişimleri*, 1951, s. 167.
10. M. Lerner, *The Passing of Traditional Society*, s. 118.
11. R.P. Dore, *Education and Politics in Japan: 1870-1960*, Seminer, 1962, s. 11.
12. Mümtaz Turhan, *Garplılaşmanın Neresindeyiz?*, 1958, s. 20.
13. Turhan, a.e., s. 17.

İNSAN HAKLARINA AYKIRI YASALAR ÖNÜNDE

Aşağıda okuyacağınız yazılar ANAYASAMIZIN kabul oyu aldıktan sonra aykırı yasalar'ın kaldırılması için çeşitli derneklerce yayımlanan bildirilerden parçalardır.

T.İ.P. nin sonradan ANAYASA MAHKEMESİ'ne iptal dâvası açarak en yüksek karar organının sorumluna bıraktığı bu yasalar üstüne Anayasamızın 3. yıldönümünde henüz bir karar çıkmamıştır.

Sonuç, uygarlık savaşımızın yeni bir simgesi olacaktır.

TÜRK EDEBİYATÇILAR BİRLİĞİNİN BİLDİRİSİ

Anayasaya aykırı bütün kanunların iptalini istiyoruz. Bu, bütün yurttaşların katılması gereken Hukuk Devleti kurulması savaşının temel direğidir. Ayrıca, Türk sanatçısı olarak, Anayasanın 21. maddesinde «Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir.» denerek Türk sanatçısına tanınan hakları kısıtlayan bütün kanunların iptalini, özel uğraşımızla doğrudan doğruya ilgisi bakımından, Birinci koalisyon hükûmeti Adalet Bakanı Sahir Kurutluoğlu'nun faşist eğilimli maddeler olarak gösterdiği ceza kanununun 125 - 178 arasındaki maddelerinin, Adalet Bakanlığı Ceza Dairesi başkanı Hayri Köksal'ın tamamen antidemokratik olarak gösterdiği 141 ve 161 inci maddelerinin, gene Cumhuriyet Senatosu üyesi Esat Çağa'nın uygarlık prensipleriyle bağdaşamaz saydığı 141 ve 132 inci maddelerin kaldırılmasını özellikle istiyoruz.

T. E. Birliği

TÜRKİYE GAZETECİLER SENDİKASI FEDERASYONU BİLDİRİSİ

Demokratik rejimin gerçekleşmesi ve Anayasa nizamının bir an önce kurulması için Anayasa'ya aykırı ve antidemokratik kanunların süratle kaldırılmasını ve Faşist zihniyetin eseri olan Türk Ceza Kanunu'nun 141 ve 142 nci maddelerinin iptalini ilk ve âcil tedbirler olarak görmekteyiz.

Türkiye Gazeteciler Sendikaları Federasyonu basın işçilerine tanınmış olan hakların da en kısa zamanda gerçekleştirilmesi için mücadele etmeğe kararlıdır.

Türkiye Gazeteciler
Sendikası Federasyonu

İZMİR BAROSUNUN BİLDİRİSİ

Anayasaya aykırı kanunlar mevcut oldukça, ne anayasadan ve ne de ihlâl edilemez temel haklar ilkesinden bahsolunabilir. Böyle bir durum, millet iradesine aykırı olduğu gibi insan haklarına dayanan demokratik ve sosyal hukuk devletinin gerçekleşmesini önleyecek bir mahiyet arzeder.

Artık yapılacak iş, yürünecek yol açık ve seçiktir. Anayasaya aykırı kanunların tezelden kaldırılması gerekmektedir.

Başkan Hulusi Selek

T.İ.P. NİN ÇAĞRISI

Demokrasinin çıkar yol olmadığına dair görüşler, özellikle orta tabakalarda yankılar uyandırıyor; yoksullukları ile başbaşa kaldığı için umutsuzluğa düşmüş yurttaşlarımız arasında otoriter bir rejime hattâ bir dikta rejimine kur-tarıcı gözüyle bakanlara rastlanıyor.

Anayasamıza, körpe demokrasimize yönelen bu tehlikelere, ilerici kuvvetle-

ELLİBEŞ

rin seyirci kalması düşünülemez. Antidemokratik kanunlar konusunda gittikçe yayılan olumlu hareketi sevinçle karşılıyoruz. Ancak beklenen sonuçların alınması, hele gerçek bir tehlike haline gelen faşizmin sindirilebilmesi için, ayrı hareketlerin toplu ve az çok örgütlü bir biçime sokulması gerekir. Emekliyen demokrasimizi fazime boğdurursak, tarih biz illericileri sorumlu tutacaktır.

Unutulmamalıdır ki, bütün kötülüklerin başı Anayasaya aykırı kanunların yürürlükte tutulmasıdır..

T.İ.P. Genel Başkanı
M. Ali Aybar

TÜRK DEVRİM OCAKLARI

Ankara Ocağı Başkanlığı

Bizim kişi olarak bu kanunları iptal ettirme hakkımız yoktur. Ancak ulusun ilerici kişileri ve kurumları olarak direnme hakkımızı kullanıyoruz. İptal dâvası açmakla yetkili olan kurumları göreve çağırıyoruz. Antidemokratik kanunların ve özellikle Faşist hükümler olduğu bilinen Türk Ceza Kanununun 125 ve 178 arasındaki maddeleri ile 141 ve 142 nci maddelerinin iptalini istiyoruz.

Siyasal Bilgiler Fakültesi

Fikir Klubü Başkanlığı

Yıllardır savaşı yapılan antidemokratik yasalar bütün demokrasi hikâyelerine rağmen bugün hâlâ yürürlüktedir. Faşist İtalya'dan aktarılan Ceza Kanununun bir çok maddeleri uygulanmıyorsa bugünkü rejimin hoş görüşü sonucudur. Yarın bütün dehşetiyle uygulanmayacağını kimse temin edemez. Düşünme ve örgütlenme özgürlüğünün özünü zedeleyen Ceza Kanununun Faşist maddeleri durdukça demokrasiden bahsetmek «Kocaman bir yalan, bayağı bir aldatmadır.»

TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİNİN

DÂVA AÇMASI

Türkiye İşçi Partisinin Anayasaya aykırı yasalar için Anayasa mahkemesine başvurarak dâva açtığı gün, T.İ.P. Senatörü Niyazi Ağırnaslı'nın Ankara'da düzenlediği basın toplantısını Cumhuriyet gazetesi şöyle veriyordu :

Ankara 28 (Cumhuriyet, Teleks) — Türkiye İşçi Partisi, Anayasa Mahkemesine başvurarak yürürlükte bulunan, Anayasaya aykırı olan ve muhtelif kanunlarda yer alan 80 maddenin iptali için dâva açmıştır. Türkiye İşçi Partisi Ankara İl Merkezi binasında bir basın toplantısı yapan Ankara Senatörü Niyazi Ağırnaslı T.İ.P. nin bilim kurullarına hazırlattığı 5 adet dâva dosyası hakkında iza-hat vermiştir.

Niyazi Ağırnaslı, konuşmasında :

«Kötüye kullanıldığında çok yaygın misalleri bulunan ve bugüne kadar Türkiyenin fikir hayatının çöle çevrilmesinde geniş etkisi bulunan ve daima acıklı uygulamalarına şahit olduğumuz bu hükümlerin devamı halinde yurdumuzda açık rejimden ve demokrasiden bahsedilmeyeceği kanısındayız» demiş ve bu mülâhaza ile Türk Ceza Kanununun 141 ve 142 nci maddelerinin de kaldırılmasını talep ettiklerini bildirmiştir.

«Bugünkü durumu ile T. C. K. nun 141 ve 142 nci maddelerinin tehdit altında bulundurmadağı hiçbir siyasî davranış yok gibidir. Aşırı sağ cereyanlar, yani ırkçılık ve turancılık denilen faşizm ile komünizm menedilmek isteniyorsa Ceza Kanununun 125 ve 140 ıncı maddeleri ve 146 dan sonra gelen maddeleri de yeter görülüyorsa —ki fazlası ile yeter olduğu kanısındayız— Anayasanın metnine ve ruhuna uygun olmak şartı ile yeni hükümler getirilebilir.»

BİR TOPLANTI VE BİR KARAR

DOĞAN ÖZGÜDEN

Geçen ay basın için çok hareketli geçti. Bir yandan Uluslararası Basın Enstitüsü İstanbul'da toplanırken, öte yandan Basın İlân Kurumu, resmî ilân alabilecek gazetelerin yükümlülüklerini arttıran yeni bir karar aldı.

Uluslararası Basın Enstitüsü, bilindiği gibi, devrik iktidar zamanında Türk basınına karşı uygulanan baskı metodlarını defalarca takbih etmiş, Türk gazetecilerinin kavgalarında kendilerine manevî destek olmuştu. Hattâ, zamanın iktidarı, Enstitü'nün bir komünist kuruluş olduğunu iddia etmiştir.

27 Mayıs Devrimi'nden sonra basına bir çekidüzen verilirken Uluslararası Basın Enstitüsü'nün yardımlarından geniş ölçüde yararlanılmıştı. Örneğin bir Basın Şeref Divanı kurulmuş, daha sonra resmî ilânlar meselesinin çözüm yolları araştırılırken yine bu enstitüden rapor alınmıştı.

Uluslararası Basın Enstitüsü, Başbakan İsmet İnönü'nün bir konuşması ile kongre çalışmalarına başladı. İnönü bu konuşmasında özetle şöyle diyordu :

«Türkiye 100 seneden beri hürriyet rejiminin arkasındadır. Türkiye, hürriyet rejimi denildiği zaman bunun temeli olan unsurlar arasında basın hürriyetinin ön safta geldiğini uzun hayat tecrübesiyle öğrenmiş ve benimsemiştir. Bizim öğrendiğimiz bir gerçek şudur ki, basın hürriyetine bir memleketin ve bilhassa onu idare edenlerin erişmesi zor olmaktadır. Bunun bir sebebi, basının hürriyetine erişmenin bir zihniyet ve tecrübe meselesi olduğudur. Biz bugün Türkiye'de, basın rejimi itibarıyla, basın hürriyeti ile ilgili olarak eski anayasalardaki «basın kanun içinde serbesttir» sözünün kötüye kullanılmasını önleyecek bir anayasanın ve anayasa mahkemesinin teminatı altında yaşıyoruz.»

İnönü'nün konuşmasının ertesi günü muhalif gazeteler, İnönü yönetimi sırasında mahkûm edilmiş ve hapse girmiş gazetecilerin isimlerini yayınlarak Türkiye'de İnönü'nün ileri sürdüğü gibi basın hürriyetinin mevcut olmadığına yabancı gazetecilerin dikkatini çektiler. Uluslararası Basın Enstitüsü de bu uyarmaları dikkate alarak Türkiye'de basın hürriyetinin ne dereceye kadar gerçekleştirildiğini incelemek üzere bir komisyon kurdu.

Fakat bu konuda en olumlu tenkid Cumhuriyet yazarlarından İlhan Selçuk'tan geldi. Selçuk şöyle diyordu :

«Siyasî mücadeleyi gazetesayfalarında yürüten, devrin koltuk sahipleriyle alabildiğine savaşıyorlar, her zaman başta edilmişlerdir. Bunun yanında sosyal adaleti, sosyal devleti savunmak ve sermaye birikimini tenkid etmek isteyenler bir ayrı kompartımana yerleştirilmişlerdir. Bugün çoğu kanunlaşmış, hattâ anayasa ile düzenlenmiş hakları o gün savunanlar, hem DP saflarında, hem de CHP saflarında afaroz edilmişlerdir.»

Gerçekten de, Uluslararası Basın Enstitüsü'nün toplantısında bu konuya değinilmediği gibi, gündelik gazetelerde de sadece koltuk sahiplerine karşı savaş yapanların durumundan bahsedilmiş, 142 nci madde ile mağdur edilenlerin

durumu hiç ele alınmamıştır. Bununla beraber, Uluslararası Basın Enstitüsü'nün kurduğu tarafsız komisyonun meseleyi bu yönü ile de ele alacağı tahmin edilebilir. Çünkü, Türk Hükümeti'nin çağrısı üzerine Türk basının sorunlarını incelemek üzere Türkiye'ye gelen Uluslararası Basın Enstitüsü temsilcileri Olivier Reverdin ile müteveffa Oscar Pollak'ın hazırladıkları raporda bu konuya şöyle değiniliyordu :

«İtalyan Ceza Kanunu'ndan mülhem olan Ceza Kanunu, faşist devirdeki tadilatın tesirlerine maruz kalmış, müteaddit defalar adapte ve tadil edilmiştir. Bu kanun, basın kanununu ciddi olarak kısıan maddeler ihtiva etmektedir. Siyasî mahiyetteki suçları tarif eden ve devletin ve sosyal nizamın muhafazasından bahseden 141 inci ve 142 inci maddeler bu arada zikredilebilir.»

Basın ile ilgili diğer gelişme de Basın İlân Kurumu'nun, resmî ilân almak isteyen gazeteler için yeni yükümlülükler koyması oldu. Buna göre sabah gazeteleri İstanbul'da 12 Bin, Ankara'da 8 Bin, İzmir'de 5 Bin'den aşağı satış yaptıkları takdirde resmî ilân alamayacaklardır. Kurum, ayrıca Ankara ve İstanbul'da çıkan bütün gazetelerin rotatifte basmalarını ve dizgilerini 10 puntodan küçük harflerle yapmalarını da şart koşturmuştur.

Genel Müdür Sabahattin Selek'in açıkladığına göre, Basın İlân Kurumu'nun aldığı tedbirler sayesinde, üç yıl önce 7 ilde 59 gazete çıkarken, şimdi bu sayı 38'e düşmüştür. Bundan başka, 57 ilde 273 gazete mevcut iken bu sayı da 170'e inmiştir. Uygulanmağa başlayan yeni tedbirlerle bu gazetelerin bir çoğu daha tasfiye olacak, böylece modern anlamda ve daha iyi şartlarla gerçek gazeteler resmî ilândan yararlanacaktır.

Ancak, bugün bütün dünyada olduğu gibi, Türkiye'de de basın özgürlüğünü tehdit eden bir tehlike gözden uzak tutulmaktadır.

Özellikle geçen ay İngiliz gazeteciler kralı Lord Beaverbrook ölümü, «basında tekeli» problemini ön safa çıkartmıştır. Lord Beaverbrook, İngiltere'de millî günlük gazetelerin tiraj toplamının yüzde 75'ini kontrol eden üç gruptan birinin, Beaverbrook Grubu'nun sahibidir. Diğer iki büyük grup ise, Rothermere Grubu ve Mirror Grubu'dur.

Basın organlarının böyle belli ellerde toplanması, düşünce ve yazı özgürlüğünün hayli geniş olduğu İngiltere'de, haklı bir endişe uyandırmış ve bir Kralî Komisyon kurulmuştur. Kralî Komisyon, hazırladığı raporda, basın gruplarının gazetelerin yayınına nasıl etki yaptıklarını şu şekilde açıklıyordu :

«Bir basın grubunun başlıca sahibi, kendi grupuna dahil olan bütün yayın organlarının millî siyaset meseleleri üzerinde aynı tavrı takınmasını sağlayabilir; nitekim öyle olmaktadır ve Basın grupları bu gerçeği inkâr etmemektedirler.»

Bu gün Lord Beaverbrook ölmüştür, şimdi onun yerini oğlu alacaktır. Ve bundan böyle, milyonlarca okuyucunun görüşlerine, o baskı yapacaktır.

Türkiye'de de durum bundan farklı değildir. Türk basınındaki büyük sermaye birikimi, istihbarat, dizgi, baskı, dağıtım imkânlarının gelişmesi, ister istemez Türk gazetelerinin tirajının büyük kısmının belli ellerde toplanması sonucunu doğurmaktadır.

Bugün Türk vatandaşlarının okuduğu gazetelerin yüzde 90'ı, beş altı gazete tarafından karşılanmaktadır. Bunun dışındaki opinion gazeteleri, çok düşük tirajlarda ölüm kalım mücadelesi yapmaktadır. Tirajlarının düşüklüğü, temsil ettikleri görüşlerin halk tarafından benimsenmemesinden midir? Hayır... Basın bugün dev bir sanayi olmuştur. Ahmet Rıza Bey'in Meşveret'i gibi bir gazete ile bugün görüşleri yaymak, kitleler üzerinde etki yapmak mümkün değildir. Ahmet Bedevi Kuran, Meşveret'in nasıl yayınlandığını şöyle anlatır :

«O sırada Paris'te on beş kadar Türk talebesi vardı. Ahmet Rıza Bey'in bütün itirazlarına rağmen de hemen istinsah için bir şapiograf takımı satın almışlardır. İlk «Meşveret» in intişarı 1895 tarihindedir. Gazetenin bu kadar kolaylıkla intişarı Ahmet Rıza Bey'in hoşuna gitmişti. Baskı vasıtaları da hazır bulunan bir gazeteyi çıkarmakta mahzur görmeyen Ahmet Rıza Bey, «Meşveret» Gazetesi'nin neşrine devam etmiştir....

100 Binleri aşan tirajların mevcut bulunmadığı bir dönemde böylesine opinion gazeteciliği mümkündür, ama bugün imkânsızdır.

Yüksek tiraj demek, büyük sermaye, büyük masraf, fazla ilân demektir. Türk basını bir yandan tirajın belli ellerde toplanması sebebiyle büyük sermayenin kontrolü altına girerken, bir yandan da ilân sahiplerinin ekonomik baskısı altında bulunmaktadır. Tirajın artışı ilân artışı, ilânın artışı da tiraj artışı ile doğru orantılıdır. Çünkü ilân tarifesı ne kadar yüksek olursa olsun, fazla satan bir gazetede yayınlanan ilân daima ucuza gelmekte ve iş sahipleri ilân için yüksek tirajlı gazeteleri tercih etmektedir. İlânlar arttıkça, gelir fazlalığı gazeteyi daha büyük yatırımlara sürüklemekte, daha câzip, daha kolay okuyucu avlayabilen, daha fazla ilân alan bir gazete ortaya çıkmaktadır.

Nefis baskısı, çeşitli piyangoları, geniş imkânları, insanın zaaflarına hitap eden yayını ile böyle bir gazete, gayet tabii, küçük gazetelerin okuyucularını ellerinden alacak ve toplam tiraj yavaş yavaş bir kaç elde toplanacaktır. Gazete tekeli ve ilân sahipleri bu bir kaç gazetede elbette büyük sermaye çevrelerinin yâni kendilerinin çıkarlarına karşı, başka bir deyimle halkın yararına uygun bir yayma asla imkân vermeyecektir.

Türkiye'de basın özgürlüğü işte bu çıkmazlardadır. Uluslararası Basın Enstitüsü Kongresi'nde Sayın İnönü'nün bahsettiği anayasa teminatı, ne yazık ki hâlâ yürürlükte bulunan anayasaya aykırı faşist kaynaklı maddeler ve yine anayasaya karşın mülkiyetin kamu yararına aykırı kullanılışı yüzünden askıda kalmakta, basın özgürlüğü gerçekleşmemektedir.

Gelecek Sayıda
Samim Kocagöz

TÜRKÜN ATEŞLE İMTİHANI

Hüseyin Baş - Galip Üstün
DOĞUMLARIN KISALTILMASI
Rasih Nuri İleri
EYLEM MEKTUP

İC GÖZLEMLER

TAHMİN EDİLDİĞİ GİBİ...

7 Haziran'da yapılan kısmî senato seçimi, tahmin edildiği gibi sonuçlandı. Adalet Partisi 31, CHP 19, Bağımsızlar da 1 senatörlük kazandılar. Bu seçime katılan YTP ve CKMP Senato'ya hiçbir temsilci gönderemediler.

Türkiye İşçi Partisi ve Millet Partisi ise, Yüksek Seçim Kurulu'nun bir kararı yüzünden seçime katılamamışlardı.

Türkiye İşçi Partisi Genel Merkezi'nden yayınlanan bir bildiri de bu konuda şöyle deniliyordu :

«T.İ.P., Yüksek Seçim Kurulu'nun kararıyla 7 Haziran da yapılacak Senato seçimlerine katılamıyor. Yüksek Seçim Kurulu bu kararına gerekçe olarak TİP'in altı aydan beri bütün ilçeleriyle 15 ilde teşkilâtını tamamlamamış olduğunu ileri sürüyor. Ve bu altı aylık sürenin İlçe seçim kurullarının kuruluş günü olan 1 Nisan'dan geriye giderek hesap edileceğini ileri sürüyor. Oysa kanun, «Siyasî partilerin seçime katılabilmeleri için kendi tüzüklerine göre ilk genel kurul toplantılarını yapmış olmaları ve en az 15- ilde 6 aydan beri il ve ilçe teşkilâtı kurmuş bulunmalarını» şart koşturmuştur. Buna göre altı aylık sürenin partilerin seçime katıldıkları gün olan 7 Haziran'dan geriye doğru altı ay gidilerek hesaplanacağı açıktır. Çünkü, İlçe Seçim Kurulu'nun kuruluşu kütüklerin yeniden düzenlenmesi gibi işlemler «seçime katılmak» olmayıp seçime hazırlık mahiyetinde olan işlerdir. Bu hesaba göre, T.İ.P., 6 Aralık 1963 günü, yâni seçime katılma günü olan 7 Haziran'dan tam altı ay önce bütün ilçeleriyle 15 ilde teşkilâtını tamamlamış bulunuyordu.»

Bildiride, bağımsız adaylığını koyan Mehmet Ali Aybar'ın Cumhurbaşkanı'na hakaretten mahkûmiyeti bulunduğu için seçime sokulmaması da tenkid edildikten sonra «Keyfiyet, MP'nin de seçim dışı bırakılması olayı ile birlikte ele alınca, önümüzdeki Senato seçimlerinin iptalini gerektirecek bir durum ortaya çıkmaktadır.» denilerek bu kararların sorumluları hakkında dâva açılacağı belirtilmektedir.

T.İ.P.'nin 19 il başkanının ortak toplantısı sonunda yayınlanan bildiride de şöyle denilmektedir :

«T.İ.P.'nin seçim dışı bırakılmasından sömürücü ve gerici çevreler ile bugünkü CHP iktidarı yararlanmışlardır. TİP'nin bu seçim süresinde radyo konuşmalarını ve seçim propagandalarını yapamamış olması ve halk yararına halkın kendi eliyle gerçekleştireceği reformlardan söz açamamasına karşılık, CHP sözcüleri, bundan yıllarca önce çok partili demokratik düzeni yozlaştırdıkları gibi, bugün de halkımızın sosyal adalet ihtiyaçlarını, asla gerçekleştirmek niyetinde olmadıkları sahte reform hikâyeleriyle yozlaştırmaya çalışmak imkânını bulmuşlardır.»

Gerçekten de, seçim kampanyası, bir yandan CHP sözcülerinin sahte reform edebiyatı, öte yandan AP sözcülerinin devrim düşmanlığına varan konuşmaları, özellikle doğuda ağalar ve şeyhler mücadelesi halinde geçiyordu.

CHP hem reformlardan bahsediyor, hem de toprak reformunun hedefi olması gereken ağalarla işbirliği yaparak doğuda seçim kampanyasını yürütüyordu.

Cumhuriyet Gazetesi'nde yayınlanan bir incelemeye göre, örneğin Siirt'te mücadele şu şahıslar arasında olmuştur:

KURTALAN: Şeyh Masun (CHP) - Çetogiller (YTP)

BATMAN: Şeyh Hıfzullah (CHP) - 55'lerden Salt Ramanlı (YTP)

BEŞİRİ: Tarhanbegler (CHP) - Şeyh Kasım Baydur (Bağımsız)

ŞIRNAK: Ali Han Ağa (CHP) - Ömer Kadirhan Ağa (Bağımsız)

PERVARI: Emin Ağa (YTP) - Hacı Bayram Ağa (CHP)

BAYKAN: Hasan Çınar Ağa (AP)

KOZLUK: Şeyh Maruf (CHP)

SASON: Sadi Ağa (CHP)

ERUH: Basri Ağa (CHP) - Halil Ağa (YTP)

ŞİRVAN: Şeyh Taceddin (AP) - Necip Şendur Ağa (CHP)

Seçimden sonra ne olacaktır?

A.P. yöneticileri, seçimde yüzde 50'den fazla oy aldıkları takdirde genel se-

çim isteyeceklerini söylüyorlardı. Seçime iştirak çok düşük olduğu gibi AP'nin aldığı oy nisbeti de yüzde 50'yi aşamadı. Esasen Genel Başkan Ragıp Gümüşpala'nın ani ölümü ile başsız kalmış bulunan AP'nin şu anda iktidar mücadelesine girişmesi beklenemez. Yeni seçilecek Genel Başkanın kişiliği AP içinde yeni gelişmelere, belki de bölünmelere sebep olabilecek kadar önem taşımaktadır.

Genel Başkanlık için adından bahsedilenler arasında, Ali Fuat Başgil, Ali Fuad Cebesoy, Alpaslan Türkeş, Saadetin Bilgiç, Faruk Sükan'dan tutun da, eski Hava Kuvvetleri Komutanı Tekin Arıburnu'na kadar bir çok aday bulunmaktadır.

AP'liler kendi aralarındaki iktidar kavgasını sonuçlandırmadan Meclis'te iktidar kavgasına girişemeyeceklerdir.

DIS GÖZLEMLER

AMERİKA MAĞLUP OLDU...

Dünya Ticaret ve Kalkınma Konferansı Genel Kurul toplantısında, bölgesel ekonomik gruplaşmalarla ilgili yedi tavsiyenin oylaması, Birleşik Amerika ile az gelişmiş memleketleri karşı karşıya getirmiş ve Amerika'nın yenilgisiyle sonuçlanmıştır.

Petrol gibi tükenir tabii ürünler ihraç eden az gelişmiş ülkelerin çıkarlarının korunması için bu ülkeleri bir araya getiren uluslararası kurumların desteklenmesi tavsiyesi sadece Amerika'nın aleyhte oyuna karşılık 83 oyla kabul edilmiş, 25 sanayi ülkesi çekimser kalmıştır.

Dünyanın gelişme yolundaki nazik bölgelerinde tam bir ekonomik ve sosyal sayım yapılması ve bu bölgeler halklarının hayat seviyesinin yükseltilmesi için derhal faaliyete geçilmesi konusundaki tavsiye 105 oyla kabul edilmiş, Amerika, İngiltere, Güney Afrika, Avusturalya ve Milliyetçi Çin çekimser kalmıştır.

Az gelişmiş ülkeler arasında ve farklı ekonomik ve sosyal sistemleri olan ülkeler arasında uzun vâdeli ticarî anlaşmaların daha yaygın hale getirilmesi ve ilgili tarafların uzun vadeli eşitli ticarî anlaşma tiplerini kendi menfaat ve şartlarına uygun biçimde uygulamaları tavsiyesi de, Amerika'nın tek başına muhalefetine rağmen 88 oyla kabul edilmiş, 22 zengin ülke çekimser kalmıştır.

Gelişme yolundaki ülkelere etkili bir metod olarak dış ticarete devletin katılmasının öngören bir başka tavsiye de, yine Amerika'nın tek başına muhalefetine rağmen, 89 oyla kabul edilmiş, 21 zengin ülke çekimser kalmıştır.

Amerika'nın karşı karşıya kaldığı az gelişmiş ülkeleri sosyalist ülkeler bütün konularda desteklemişlerdir. Toplantıda ayrıca, Fransız Temsilcisi, Milliyetçi Çin'in yerinin Çin Halk Cumhuriyeti'ne terkedilmesini istemiştir. Seul'da sıkı yönetim kurulmuş, 794 öğrenci tevkif edilmiştir. Nümayişlerden doğan meseleleri halletmek için Başkan Park'ın Demokratik Cumhuriyet İktidar Partisi ile muhalefete mensup politikacılar 24 kişilik bir komite kurmuşlardır.

Güney Kore'li öğrencilerin tevkifi Japonya'da da tepkiler yaratmış, Tokya'da Zengakuren'e mensup binlerce öğrenci Kore Elçiliği önünde nümayiş yaparak General Park'ın istifa etmesini istemişlerdir.

CEZAYİR'DE ÂSİLERİ

KİM KIŞKIRTİYOR?

Cezayir'de geçen ay yeniden silâh sesleri duyuldu, bombalar patlatıldı. Hocine Ait Ahmet liderliğinde «Sosyalist Kuvvetler Cephesi» adı altındaki teşkilâtın, sadece silâhlı ayaklanma ile yetinmediği, genel hayatı felce uğratmak için grev komiteleri kurmağa kalkıştığı da öğrenildi.

Âsiler tarafından yayınlanan gizli beyannamelerde, Ben Bellâ'nın Moskova ile gizli anlaşmalar yaptığı ileri sürülmekte ve Cezayir halkı mevcut yönetimi devirmeğe çağırılmaktadır.

Ne var ki, bu defa âsiler, Ben Bellâ rejimini sarsabilecek güçte görünmemektedir. Ben Bellâ'nın başlıca muhaliflerinden ikisi, Albay Muhammed El Hac ile bağımsızlık öncesi geçici hükûmetinin sert başbakanı Belkasım Kerim, bu def'a Ben Bella'yı desteklemekte ve âsileri hükûmetle birleşmeğe dâvet etmektedirler.

Kabiliye Bölgesi eski komutanı olan Albay Hac, Cezayir'in birleşmesinin şart olduğunu söyleyerek «Kendi emellerini gerçekleştirmek için Cezayir'i yeni bir Kongo yapmak isteyenlere fırsat vermeyeceğiz. Cezayir'in parçalanmasını önlemek için bütün gücümüzle çalışacağız.» demiştir. El Hac, geçen yıl Ben Bellâ'ya karşı Ait Ahmet'i desteklemiş, fakat Fas - Cezayir sınır anlaşmazlığında muhalefetin tutumunu beğenmediği için ayrılarak Ben Bellâ başkanlığındaki Cezayir Kurtuluş Cephesi'nin siyasi bürosu'na katılmıştı.

Belkasım Kerim de, Cezayir'in ancak birlik sayesinde yükselebileceğini söylemiştir.

Öte yandan, Ben Bellâ'nın sözcüsü olan Revolution Africaine Dergisi, âsilerin kimler tarafından kışkırtıldığına dair ilgi çekici bir yazı yayınlamıştır. Revolution Africaine, âsilerin, Amerikan İstihbarat Teşkilâtı (CIA), Portekiz Hükûmeti, Fransız silâh imalatçıları, iki Alman firması tarafından desteklendiğini yazmıştır. Dergi bu konuda şöyle demektedir :

«CIA, elinde bulunan ajanları vasıtasıyla sosyalizmin Cezayir'de yerleşmesini önlemek için karşı ihtilâlcilere âzami yardımda bulunmaktan çekinmemektedir.»

BATIDA ÇIKARLAR KAVGASI DEVAM EDİYOR

Romanya'nın Birleşik Amerika ile ticaret ilişkileri kurması üzerine batı dünyasında çıkarlar kavgası yeniden şiddetlendi.

Romanya ile imzalanan ticaret anlaşmasına ilk tepki bizzat Amerika'nın içinden geldi. Cumhuriyetçi Senatör Peter Dominick, anlaşmayı şiddetle tenkid ederek şöyle dedi :

«Biz dostlarımızı bir komünist memleket olan Küba ile ticaret yaptıkları için yeriyoruz. Halbuki baş komünist olan Sovyetler Birliği ve onun en kuvvetli peyki olan Romanya ile iş yapmaktan kaçınmıyoruz. Bizim bu davranışımız, düpedüz budalalıktır.»

Romanya ile ilişkilere daha büyük tepki İngiltere'den geldi. Romanya ev-

velce İngiltere'den nükleer elektrik santralleri almak talebinde bulunmuş, fakat İngiltere, komünist memleketlere stratejik maddeler satışını yasaklayan «Cocom», Nizamnamesi'ne uygun olarak, satışta bulunmayı reddetmişti.

Bu def'a Birleşik Amerika, nükleer elektrik santralleri satışı için Romanya ile pazarlığa oturmuştur. Romanya, bu santrallerin barışçı gayelerle kullanılacağına Milletlerarası Atom Enerjisi Ajansı nezdinde teminat verdiği takdirde, Birleşik Amerika, «Cocom» Nizamnamesi'nde bu santrallerin komünist bir devlete satışını yasak eden kayıta istisna yapılmasını isteyecektir. Bu konudaki kararın, bütün NATO üyesi memleketlerin oybirliği ile alınması gerekmektedir. Bu ise, daha önce Romanya'ya nükleer elektrik santralleri satmak fırsatını kaçırmış bulunan İngiltere ile Birleşik Amerika arasında şiddetli bir çatışmaya yol açacaktır.

«GOLDWATER'I DURDURALIM!»

Güz döneminde Birleşik Amerika'da yapılacak Cumhurbaşkanlığı seçimi için Cumhuriyetçi Parti içindeki aday mücadelesi geçen ay önemli bir gelişme gösterdi. Eyalet kovansiyonlarının yoklamalarında başlangıçta pek varlık gösteremeyen sağcı senatör Goldwater, California yoklamasında Rockefeller'i beklenmedik şekilde mağlup ederek öne geçti.

California yoklamasını kazandıktan sonra Barry Goldwater, zafer sarhoşluğu içinde niyetlerini açığa vurdu :

«Komünistlerle barış içinde beraber yaşama fikrinin bir hayal olduğuna inanıyorum. Komünistlerle mevcut dünya nizamını muhafaza etmek isteyenler arasında bir uzlaşma olamaz.»

Goldwater'in zaferinden Cumhuriyetçi'lerin kendileri de hayli ürktüler. Çünkü, Arizona Senatörü Goldwater, millî konvansiyonda ilk tur için 542 delegenin oyunu şimdiden kesin olarak sağlamıştı. Adaylık için gereken oy sayısı ise 655'dir. Eğer senatör ilk turda bu çoğunluğu sağlayamazsa, o vakit ikinci turda, eyalet konvansiyonlarının bağlayıcı hükümleri ortadan kalkacak ve delegeler istedikleri aday lehinde oylarını kullanabileceklerdir. Cumhuriyetçi Parti'nin liberal kanadı, şimdi Goldwater'in 655 barajını aşmaması ve ikinci turda delegelerin kişisel oylarının Pennsylvania Valisi Scranton'a akması için kampanya açmışlardır. Eski Cumhurbaşkanı Eisenhower tarafından da desteklenen bu kampanyanın adı da konulmuştur :

«Goldwater'ı durduralım!»

Goldwater'e karşı çıkarılan Scranton'u, adaylık yarışmasında iddialı olan Viet Nam Elçisi Henry Cabot Lodge'un taraftarlarının da desteklemesi beklenmektedir.

Cumhuriyetçi Parti eğer Goldwater'in Cumhurbaşkanı adayı olmasını önleyemezse güz seçiminde Arizona Senatörü ile şimdiki Cumhurbaşkanı Demokrat Lyndon Johnson karşı karşıya gelecek, demektir. Mr. Johnson'un Goldwater'ı kolaylıkla mağlup edebileceğine inanan Demokratlar, bir bakıma Arizona Senatörü'nün Cumhuriyetçi Parti adayı olmasını istemektedirler.

Bununla beraber, savaş taraflısı Goldwater'in Amerikan usulü propagandalarla Amerika Cumhurbaşkanlığı'na seçilmesi ihtimali bütün dünyada şimdiden endişe uyandırmış ve Amerikan seçimlerinin önemini arttırmış bulunmaktadır.

NEHRU'DAN SONRA...

Hindistan Başbakanı Nehru'nun ölümü ile insanlık dünyası barış ülküsünün seçkin savaşçılarından birini kaybetti. Gandhi'nin halefi, Hindistan Cumhuriyeti-

ti'nin yapıcısı Nehru, 17 yıllık iktidarında, dünyanın bellibaşlı ihtilâflarında bir denge unsuru olarak ortaya çıktığı gibi, yüzlerce dilin ve dinin geçerli olduğu, her yıl açlığa on binlerin kurban edildiği bir ülkede sosyalist plânlama yaparak ulusuna refah ve mutluluk yolunu çizmiş bulunuyordu.

Nehru'nun ölümü Hindistan için o kadar büyük bir kayıp olmuştur ki, haberi Meclis'e ağlayarak bildiren Meclis Başkanı : «İşığımız söndü...» demekten kendini alamamıştır.

Her geri kalmış memleket gibi böyle büyük bir liderin ölümü, Hindistan'da da büyük bir problem ortaya çıkarmış bulunmaktadır :

Nehru'dan sonra ne olacak?

Nehru'nun ölümünden sonraki iktidar mücadelesi şiddetli olmamıştır. İlimli bir devlet adamı olan Shastri, diğer adayların arasından sıyrılarak Kongre Partisi Başkanlığı'na, dolayısıyla Başkanlığa getirilmiştir.

Shastri, seçimini müteakip yaptığı konuşmada şöyle demektedir :

«Hedefimiz sosyalizmdir. Takip edeceğimiz politika açıkça belirtilmiştir. Önemli olan derhal harekete geçmek ve aldığımız kararları uygulamaktır. En büyük düşmanımız fakirlik ve işsizliktir.»

Şurası muhakkak ki, Shastri, karar ve eylemlerinde Nehru kadar geniş hareket serbestliğine sahip değildir. Kendisini seçen Kongre Partisi'ne karşı daima hesap vermek ve ondan direktif almak durumundadır. Bununla beraber, Shastri'nin de yerine göre insiyatifini kullanmaktan geri kalmayacağı tahmin edilmektedir.

Shastri, iç meselelerde sosyalizm yolunu izleyeceğini daha ilk konuşmasında kesinlikle belirtmiştir.

Dış politika'da ise Hindistan başlıca iki mesele ile karşı karşıyadır. Pakistan ile ihtilâfa sebep olan Keşmir Meselesi ve Çin ile sınır anlaşmazlıkları... Hindistan'da yeni bir yönetimin kurulmuş olması, gerek Pakistan ile gerekse Çin ile ilişkilerin yeniden gözden geçirilmesi için herhalde uygun bir fırsattır. Shastri bu bakımdan işe umutla başlamaktadır.

TARAFSIZLAR GENE TOPLANİYOR...

Birinci toplantılarını 1961'de Belgrat'ta yapmış bulunan tarafsız ülkeler, bu yılın Ekim ayında Kahire'de yeniden toplanacaklardır.

Yugoslav Devlet Başkanı Mareşal Tito, bu toplantının uluslararası bir değer taşıdığını belirterek şöyle demiştir :

«Kahire'de yapılacak hiçbir bloka dahil olmayan ülkeler toplantısında Asya ve Afrika ülkelerinin meseleleri yanında, uluslararası meseleleri de ele alacağız. Kahire Konferansı'nda sınırlı konular ele alınırsa bir bloktan farkımız kalmaz.»

1961 konferansına 28 ülke katıldığı halde Kahire toplantısına 60 tarafsız ülkenin katılması beklenmektedir. Mareşal Tito, bölgelere ve ırklara göre yapılan sınıflandırmaların çok tehlikeli olduğunu da belirterek şöyle diyor :

«Bu gibi sınıflandırmalar ırklar arasında anlaşmazlıklara yol açıp dünyanın bölünmesine sebep oluyor. Buna karşı sömürgecilik sisteminin dondurulması teklifini öne süremeyiz. Biz, derimizin rengini dikkate almadan sömürgeciliğin kalıntılarını temizlemek için çalışılmasını istiyoruz.»

ALTMİŞDÖRT

Baskı Tarihi : 1/7/1964

A T A Ç K İ T A B E V İ Y A Y I N L A R I

DÜŞLERİN ÖLÜMÜ. Tahsin Yücel - Türk Dil Kurumu armağanı -	2 lira
DEĞİŞİM. Franz Kafka - Çev. : Vedat Günyol	>
İÇE KAPANIŞ. Charles Baudelaire - Haz. : Şükran Kurdakul	>
KORKUNUN PARMAKLARI. Muzaffer Buyrukçu	>
YENİ NİMETLER. André Gide - Çev. : Vedat Ürettürk	>
KIRMIZI YAPRAKLAR. William Faulkner - Çev. : Ülkü Tamer	>
FELSEFE TARİHİ SÖZLÜĞÜ - Hatemi Seniğ Sarp (Millî Eğitim Bakan- lığına okullara salık verilmiştir.)	>
YANLIŞLIK. Albert Camus - Çev. : Ferid Edgü (Tükenmiştir)	>
ÇİVİ YAZISI. İlhan Berk	>
İNGİLİZ - AMERİKAN ŞİİRİ - Haz. : Bilge Umar (Önlü İngiliz - Amerikan şairlerinin hayatları; eserlerinden örnekler)	>
ALIN TERİ. Jack London. - Çev. : Selma Kurdakul	>
MAVİ VE KARA - Sabahattin Eyüboğlu	>
ÇOK KAPILI ODA - Asım Bezirol	>
MÜTHİŞ ÇOCUKLAR - Jean Cocteau. Çev. : Vedat Ürettürk	2 lira
MİTOLOGYADAN ÜNLÜ KİŞİLER. - Emel Dilman (Millî Eğitim Bakan- lığına okullara salık verilmiştir.)	>
TAŞ ÇATLASA - Yaşar Kemal	3 lira
SAYGILI YOSMA. Jean - Paul Sartre - Çev. : Orhan Veli Kanık	2 lira
DOĞU - BATI. Melih Cevdet Anday	3 lira
DİRİLEN ŞEHİR. Jules Romains - Çev. : Sabahattin Eyüboğlu (Resimler : Ferruh Doğan.)	2 lira
MEMLEKET ÖZLEMİ. Langston Hughes - Çev. : Necati Cumalı	2 lira
DÜŞÜŞ. Albert Camus - Çev. : Ferid Edgü	3 lira
BULANTI. Jean - Paul Sartre - Çev. : Selahattin Hilav	6 lira
SPLEEN DE PARIS - Paris Sıkıntısı - Charles Baudelaire Çev. : Tahsin Yücel	3 lira
BELÂ ÇİĞEĞİ - Atilla İlhan	3 lira
KAPALI MUTLULUK - Dünya Şiirinden Seçmeler - Çev.: Coşkun Zengin	2 lira
SUSUZ YAZ - Necati Cumalı	4 lira
SISYPHE EFSANESİ. Albert Camus - Çev. : Tahsin Yücel	4 lira
YÜZ ÜNLÜ SENFONİ. Paul Grabe - Çev. : Selma Kurdakul	5 lira
ÇAĞDAŞ ALMAN HİKAYESİ — Haz. : Kâmuran Şipal	4 lira
HAYDARİ KAMPI - Themis Kornaros - Çev. : Nevzat Hatko	5 lira

(Devamı arka sayfada)

Ataç Kitabevi Yayınları

Asum Bezirci - Hüseyin Cöntürk	
GÜNLERİN GETİRDİĞİ, GÜNLERİN GÖTÜRDÜĞÜ -	4 lira
KALPAKLILAR — Samim Kocagöz	7,5 lira
ÖLEN ADAM — D. H. Lawrence - Çev.: Bilge Karasu	2 lira
(Türk Dil Kurumu Çeviri Armağanı)	
VOLTAIRE — Çev.: Suat Erginer	2 lira
GERGEDAN — E. Ionesco - Çev: Fikret Adil	3 lira
DİNAMİT — B. Traven - Çev : Adalet Cimcoz	3 lira
MİLENA'YA MEKTUPLAR — F. Kafka - Çev. : Adalet Cimcoz	
II. Baskı. İki cilt bir arada	6 lira
(Türk Dil Kurumu Çeviri Armağanı)	
TERSİ VE YÜZÜ — Albert Camus - Çev. : Tahsin Yücel	
	3 lira
DOLUDİZGİN — Samim Kocagöz	7,5 lira
KURTLAR SOFRASI — Atilla İlhan	7,5 lira
YAZ DÖNEMİ — Behçet Necatigil	2 lira
ALEKSİ ZORBA — Nikos Kazancakis - Çev.: Ahmet Angın	7,5 lira
SİYASET ÇARKI — Jean - Paul Sartre - Çev.: Güzin Sayar	3 lira
NİCE KAYGILARDAN SONRA — Şükran Kurdakul	2 lira
DÜNYADA HARP VARDI — Orhan Kemal	2 lira
BİR AÇIDAN — Mehmet Seyda	2 lira
KAVEL — Hasan Hüseyin (Yeditepe Şiir Armağanı)	2 lira
SİNEKLER — J. Paul Sartre Çeviri: Tahsin Yücel	3 lira
BEN SANA MECBURUM — Atilla İlhan - İkinci Baskı	3 lira
PSİKANALİZ AÇISINDAN EDEBİYAT — Freud - Yung - Adler	
Çev. : Selâhattin Hilav	3 lira
KOMEDİ SANATI — A. Seyler - S. Gaggard Çev.: Suat Taşer	3 lira
BİR DELİNİN NOTLARI — Gogol. Çev.: Mehmet Özgül	3 lira
DÂVÂ — Franz Kafka - Çev.: Kâmuran Şipal	7,5 lira
KURDLAR SOFRASI — II. Cilt - Atilla İlhan	7,5 lira
ASLAN ASKER ŞVAYK — J. Hašek - Çev: Ayşegül Günkut	6 lira
İNSANLIĞIN GELECEĞİ — B. Russell - Çev: Memduh Balaban	2 lira
ELBİSECİLER ÇARŞISI — Kâmuran Şipal	2 lira

BU AY ÇIKANLAR

YAŞAMA DUVARI — Nevzat Üstün	3 lira
BİR KARIŞ TOPRAK — Samim Kocagöz	5 lira

1 — Yayınlarımızdan satış flatları ile 60 liralık kitap sipariş eden okurlar EYLEM'e bir yıllık, 30 liralık kitap sipariş eden okurlar altı aylık abone kaydedilir.

Posta ücretleri tarafımızdan ödenerek, kitaplar taahhütlü olarak gönderilir. ÖDEMELİ SİPARİŞ KABUL EDİLMEZ. KİTAP ADLARI İLE BİRLİKTE ÜCRETLERİN POSTALANMASI GEREKİR.

2 — Abone indiriminden yararlanmak istemiyen okurlara 15 liradan yukarı siparişlerine % 20 indirim yapılır. ÖDEMELİ SİPARİŞ KABUL EDİLMEZ. KİTAP ADLARI İLE BİRLİKTE ÜCRETİN POSTALANMASI GEREKİR.